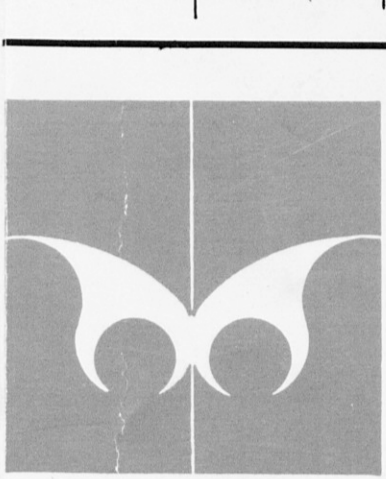
YU ISSN 0023-2424

Knjižnica

34, 1-2 Ljubljana 1990

Izdajatelj (published by): Zveza bibliotekarskih društev Slovenije
Uredniški svet (editorial board): mag. Mirko Popovič (predsednik-chairman); Jože Čakš, Nada-Čučnik-Majcen, Marta Fili, Ludvik Kaluža, Janez Mrdavšič, Mirko Nidorfer, Nataša Petrov, Jože Vugrinec (člani-members)
Glavna in odgovorna urednica (editor): Jelka Gazvoda
Uredniški odbor (assistant editors): Stanislav Bahor, Martin Grum, Zlatka Rabzelj
Naslov uredništva (address of administration): ZBDS, Narodna in univerzitetna knjižnica, Turjaška 1, Ljubljana, Jugoslavija
Tisk (printed by): Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
Naklada 1400 izvodov (printed in 1400 copies)
Naročnina (subscription rates) 100 din za člane ZBDS (for members of SLA) in 250 din oz. 20 USD za nečlane (for non-members)

Revijo subvencionirata Republiški komite za kulturo in Republiški komite za vzgojo in izobraževanje ter telesno kulturo
Po pristojnem sklepu oproščeno prometnega davka

YU ISSN 0023-2424

+ 146859

KNJIŽNICA

GLASILO ZVEZE BIBLIOTEKARSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

LETNIK 34
ŠTEVILKA 1-2

LJUBLJANA 1990

920080940

UDK 01/02(497.12)(05)

KNJIŽNICA. Glasilo Zveze bibliotekarskih društev Slovenije
34(1990) 1-2

LIBRARY. Journal of the Slovene Library Association
34(1990)1-2

KNJIŽNICA je začela izhajati leta 1957 kot glasilo Društva bibliotekarjev Slovenije. Po preimenovanju Društva v Zvezo bibliotekarskih društev Slovenije je leta 1984 postala glasilo Zveze bibliotekarskih društev Slovenije.

Uredniki KNJIŽNICE so bili doslej:

Maks Veselko	1957
dr. Branko Berčič	od 1958 do 1962
Maks Veselko	od 1963 do 1964
Jože Munda	od 1965 do 1969
Maks Veselko	od 1970 do 1971
Vlasta Pacheiner	od 1972 do 1973
dr. Bruno Hartman	od 1974 do 1979
Jože Šifrer	od 1980 do 1985

VSEBINA - CONTENTS

ČLANKI - ARTICLES

Kanič, Ivan: Normativna kontrola in normativne datoteke - Authority control and authority files 1

Popovič, Mirko: Sodobni trendi v iskanju dokumentov - Current trends in document retrieval 9

Šauperl-Zorko, Alenka: Kakovost jugoslovanskih strokovno - znanstvenih serijskih publikacij - Quality of Yugoslav scientific serial publications 33

Slokar, Rajko: Razmišljanje o marketingu in strateškem planiranju v SIK - Reflections on marketing and strategic planning in public libraries . . . 39

Dolenc, Ivana; Kernel, Irena: Bolnišnične splošnoizobraževalne knjižnice in njihova terapevtska vloga v procesu zdravljenja - Hospital libraries and their role in the process of medical treatment . . . 45

Šauperl-Zorko, Alenka; Petronio, Amalia; Kušče, Vida: Šolske knjižnice v Kopru in knjižnice šol z italijanskim učnim jezikom na Obali - Slovene school libraries in Koper and Italian school libraries in Koper, Izola and Piran 63

Turk, Marija: Status šolskih knjižnic in knjižničarjev v občini Novo mesto - School libraries' and school librarians' status in the community of Novo mesto 75

ZAPISI - NOTES

Baranašič, Lojzka; Gros, Jelka: Sodelovanje šolske knjižnice na osnovni šoli "Louis Adamič" Grosuplje s splošnoizobraževalno knjižnico Grosuplje - Cooperation between the "Louis Adamič" elementary school library and Grosuplje public library 79

ZAPISI IZ TUJINE - NOTES FROM ABROAD

Popovič, Breda: Knjižnično-informacijska dejavnost v Sheffieldu, Velika Britanija. Vtisi s strokovnega izpopolnjevanja - Library and information services in Sheffield, Great Britain. Impressions from professional training 85

BIBLIOGRAFIJA - BIBLIOGRAPHY

Wagner, Lidija: Slovenske bibliografije v letu 1989 - Slovene bibliographies in 1989 101

TERMINOLOGIJA - TERMINOLOGY

Kanič, Ivan: CIP - katalogizacija v knjigi 117

Rajh, Bernard: Geslovnik - geselnik 124

Rajh, Bernard: Knjižnični informacijski sistem (knjižnično informacijski sistem) - knjižnično-dokumentacijsko- informacijski sistem 125

Kobe, Tomaž: Zunanji uporabnik 125

Berčič, dr. Branko: Univerzna (univerzitetna), visokošolska knjižnica . . . 126

OCENA - REVIEW

Osojnik, Borut: Boža Pleničar: Slovenska bibliotekarska bibliografija . . . 131

OBLETNICA - ANNIVERSARY

Pleničar, Boža: Jože Munda - 60 - letnik 135

ORGANIZACIJA - ORGANIZATION

Sklepi 7. skupščine ZBDS v Radencih 137

Organi ZBDS za obobje 1989-1991 139

NORMATIVNA KONTROLA IN NORMATIVNE DATOTEKE

Ivan Kanič, Centralna ekonomska knjižnica, Ljubljana

UDK 025.31+025.43:681.3

KANIČ, Ivan: Normativna kontrola in normativne datoteke. Knjižnica, Ljubljana, 34 (1990), št. 1/2, str. 1-7

Normativna kontrola podatkov je stara toliko kot katalogi. Potreba po njej je premosorazmerna pestrosti in obsegu kataloga. Dosledna normativna kontrola neposredno vpliva na kvaliteto kataloga, njegovo preglednost in praktično uporabnost. Sodobni koncept normativne kontrole se je pojavil z naraščajočo avtomatizacijo bibliografskih podatkovnih zbirk in nastankom centralnih in vzajemnih katalogov, čeprav ni bil neznan urednikom in uporabnikom klasičnih bibliografskih seznamov in katalogov.

Normativne datoteke so orodje normativne kontrole, pogosto so zelo obsežne in se pojavljajo predvsem na treh področjih: imena, naslovi (periodika) in predmetne oznake. Osnovna normativna kontrola je potrebna pri tvorbi in vzdrževanju vsakega kataloga, pri vzajemni katalogizaciji pa je eden nepogrešljivih imperativov. Definiramo jo lahko kot proces zagotavljanja enkratnosti vseh podatkov, ki smo jih izbrali za pozivne točke javnega kataloga.

Normativne zbirke so temelj oblikovanja nacionalnega sistema bibliografske kontrole, v prihodnosti pa se bodo ti sistemi nedvomno povezovali tudi na mednarodni ravni.

UDC 025.31+025.43:681.3

KANIČ, Ivan: Authority control and authority files. Knjižnica, Ljubljana, 34 (1990), no. 1/2, p. 1-7

Authority control is as old as the catalogues. The need for it grows proportionally according to the variety and extent of a catalogue. Strict authority control directly impacts the quality of a catalogue, its clearness and practical use. Growing automation of bibliographic data bases and building union and shared catalogues have brought about new concepts of authority control although this was not

unknown to editors and users of classical bibliographic registers and catalogues. Authority files are the tool of authority control, they are often very extensive and exist especially in three fields: names, titles (serial publications) and key-words. Formation and maintenance of any single catalogue needs elementary authority control, but shared cataloguing demands a very strict one as an indispensable imperative. Authority control can be defined as a process of assuring oneness of any information chosen for a call point in a public catalogue. Authority files are the basis of a national system of bibliographic control. There is no doubt that in the future these systems will be linked also on the international level.

0. Uvod

Normativna kontrola podatkov je stara toliko kot katalogi, potreba po njej pa je premosorazmerna pestrosti in obsegu kataloga. Dosledna normativna kontrola neposredno vpliva na kvaliteto kataloga, njegovo preglednost in praktično uporabnost. Sodobni koncept normativne kontrole se je pojavil z naraščajočo avtomatizacijo bibliografskih podatkovnih zbirk in nastankom mrež centralnih in vzajemnih katalogov, čeprav ni bil neznan urednikom in uporabnikom klasičnih bibliografskih seznamov in katalogov. Gre namreč za poenotenje, včasih tudi predpisovanje oblike, ki sme kot edina "pravilna" v katalog. Pod tem imenom se je pojavila v vsakdanji rabi šele pred nedavnim, vemo pa, da je o njej govoril Cutter že leta 1876, ko je poudarjal njen pomen pri pripravi in vzdrževanju bibliografskih kartotek ter zagotavljanju njihove učinkovitosti. Kasneje o normativni kontroli dalj časa ni bilo govora, zatonila je celo v pozabo, ponovno pa je z vso silovitostjo privrela v naš strokovni vsakdan s porajajočo se avtomatizacijo knjižničnih katalogov, oblikovanjem pravil za avtomatsko katalogizacijo in nastankom katalogizacijskih mrež za vzajemno katalogizacijo. Normativna kontrola je ponovno postala pomembno vprašanje na področju bibliotekonomije in širše informatike.

1.0. Normativna kontrola (Authority Control) - definicija

V bližnji preteklosti so oblikovali teoretiki več različnih definicij normativne kontrole, ki se vendarle v marsičem ujemajo. Clack jih sintetizira in predstavlja svojo definicijo:

Normativna kontrola je proces, ki naj zagotovi, da bo vsak vpis - ime, naslov zbirke ali predmetna oznaka - ki ga izberemo za pozivno (iskalno) točko javnega kataloga, enoličen in enkraten ter zaradi svoje oblike ne bo sovpadal z nobenim drugim, po obliki enakim vpisom, ki v katalogu že obstaja ali bi utegnil priti vanj kasneje. Mreža kazalk in vodilk povezuje sistem v celoto. (Clack, p. 128-129)

Gre torej za tehnični postopek, ki obsega operacije in aktivnosti visoko strokovnih delavcev, specializiranih bibliotekarjev, katalogizatorjev in klasifikatorjev, ki gradijo, dopolnjujejo in vzdržujejo kataloge. V tem postopku gre za izbiro, določanje in končno uporabo ene same normativne oblike kataložnega vpisa (osebne ali korporativne značnice, naslova zbirke, predmetne oznake), ki vstopa v kataloge posamezne knjižnice ali kooperativne mreže (centralni katalogi, vzajemni katalogi). Preveriti in zagotoviti mora tudi, da je vsaka standardizirana oblika enkratna, da ima natančno določen in stalen pomen, ter da ne more biti nikoli enaka drugim, že obstoječim oblikam (variante, sinonimi). Dobro definirana in vzdrževana mreža kazalk in vodilk je predpogoj za povezovanje različnih oblik, kvaliteto kataloga in možnost njegove učinkovite uporabe.

1.1. Normativni zapis (Authority record)

Strokovni "vzdrževalci" kataloga, ki so dolžni zagotoviti njegovo konsistentnost, morajo ob normativni kontroli povezati vse možne variante neke oblike - standardizirano obliko z opisom njenih različic, definicijo, sinonime, psevdonime itd. - v zaključeno celoto, normativni zapis. Normativni zapisi običajno niso dostopni v javnih katalogih, različne tipe (imena, naslove, deskriptorje itd.) pa združujemo v ločene zbirke, ki so tako preglednejše, delo z njimi pa je mnogo hitrejše in z vidika uporabe računalnika mnogo bolj ekonomično, saj lahko vsebuje normativna datoteka imen tudi milijon zapisov ali celo več. Posamezne zbirke so med seboj seveda povezane in se na bibliografskem nivoju stikajo.

Normativni zapis prinaša poleg vseobsežne informacije o oblikah in navodil o njihovi uporabi tudi historični pregled o razvoju zapisa v katalogu oziroma zbirki, razloge za posamezne modifikacije zapisa in vire informacij, ki so te spremembe pogojevali (reference).

Oblikovanje normativnih zapisov je osnovna naloga bibliotekarjev, ki izvajajo in vodijo normativno kontrolo, njihovo delo pa je usmerjeno v nenehno raziskovanje, preverjanje in evalvacijo obstoječih oblik v normativni zbirki. Gre za izjemno zahtevno, dolgotrajno in drago delo, ki se obrestuje šele ob uporabi kataloga, kar je pri vzajemnih katalogih še toliko bolj pomembno.

1.2. Uporaba katalogov

Normativna kontrola neposredno vpliva na to, kako katalog oziroma bibliografska podatkovna zbirka izpolnjuje svoji osnovni nalogi, to je iskalno in zbirno funkcijo. Prva omogoča uporabniku vpogled v knjižnične fonde ter njihovo lokacijo in zadovoljuje potrebe tistih, ki iščejo posamezne, natačno določene dokumente. Druga zbere podatke o dokumentih z isto karakteristiko. Uporabniku na primer omogoča vpogled v gradivo nekega avtorja, določeno tematiko itd. V obeh primerih je natančen, izčrpen in hiter odgovor odvisen od kvalitetne in dosledne normativne kotrole, ki usmerja zdravo in nadzorovano rast kataloga.

1.2.1. Kooperativna katalogizacija

Normativna kontrola lahko ureja rast in delovanje kataloga (katalogov) ene same knjižnice ali kooperativnega kataloga, ki nastaja v mreži večjega števila sodelujočih knjižnic. Zanimanje za vzajemno uporabo strojno čitljivih bibliografskih zapisov in njihovo univerzalno dostopnost je občutno naraslo predvsem v preteklih letih. Vedno intenzivnejša uporaba sodobnih informacijskih sredstev v knjižnicah, nagla rast računalniških zbirk podatkov bibliografskega tipa, vedno večji ekonomski pritisk na knjižnice, razvoj mikroračunalnikov in telekomunikacij, ki so omogočile knjižnicam lažji in cenejši dostop do informacij ter njihovo črpanje (downloading) iz oddaljenih sistemov - to so osnovni motivi sodobnih integracijskih in kooperativnih tokov. Vzajemna uporaba informacijskih virov prihaja najbolj do izraza v stičišču knjižnic in njihovih interesov - pri centralnih in vzajemnih katalogih.

Sodelovanje v kooperativnem katalogu zahteva od sodelujočih knjižnic spoštovanje skupnih pravil in standardov, enotno vodenje razvojne politike katalogov in realizacijo vseh nalog normativne kontrole. Skupno dopolnjevanje kataloga pomeni istočasno tudi tvorbo in vzdrževanje sistema za normativno kontrolo, ki ga kooperativni sistem običajno prevzame po eni od vodilnih knjižnic, pogosto je to nacionalna knjižnica. V mreži je vprašanje normativne kontrole še akutnejše, ker se srečujejo sistemi večjega števila različnih knjižnic in njihovih kataložnih oblik, ki utegnejo pomeniti velik problem že v klasičnem, listkovnem okolju, še toliko bolj pa seveda v avtomatiziranem, računalniškem katalogu. Nekateri avtorji sicer dvomijo v potrebnost normativne kontrole informacijskih podatkovnih zbirk, ki se precej razlikujejo od računalniških katalogov, večina pa je vendarle mnenja, da sta uspešnost in učinkovitost iskanja v online okolju neposredno pogojena z normativno kontrolo tudi na dokumentalističnem področju.

Uspešnost in učinkovitost vzajemnega sistema za normativno kontrolo sta odvisna od stopnje pripravljenosti in sposobnosti za sodelovanje posameznih udeleženk. En sam šibek ali nezanesljiv člen določa trdnost cele verige. V tem igra nedvomno negativno vlogo tudi vedno večji finančni pritisk na knjižnice, ki pogosto zanemarjajo pomen normativne kontrole, tega delovno tako intenzivnega postopka. Če jo zanemarimo, učinki na knjižnično poslovanje žal niso takoj očitni...

1.2.2. Prednosti

Bibliografska zbirka (računalniško vodeni katalog) je neposredno povezana z normativnimi zbirkami različnih tipov, ki nudijo neprecenljivo pomoč katalogizatorju ob vnosu podatkov v lokalni ali vzajemni katalog, uporabniku pa pri iskanju in identifikaciji posameznih zapisov. Uporabnik normativnih zbirk pogosto ne opazi, saj zanj neposredno niso dostopne, niti se ne zaveda njihovega delovanja. Vlogo normativne kontrole nehote ocenjuje hkrati z vtisom o kvaliteti in uporabnosti kataloga.

Osnovne prednosti normativne kontrole z normativnimi datotekami:

- minimalna pogostnost napak
- avtomatsko preverjanje ključev ob samen vnosu in s tem povezani časovni prihranki
- povečana učinkovitost priklica podatkov (retrieval)
- avtomatsko upoštevanje kazalk in vodilk pri izdelavi izhodnih list (parcialni katalogi, bibliografije itd.)
- avtomatsko preverjanje predmetnih ključev
- normativna datoteka obremenjuje samo pomnilniške zmogljivosti centralne enote, posameznih lokalnih enot v mreži pa ne
- analiza kaže, da je rigorozna normativna kontrola izredno drag postopek, drago pa je seveda tudi iskanje, neuspešno še toliko bolj.

Največje prihranke pa je verjetno pričakovati zaradi zmanjšanega podvajanja v obdelavah in redundance podatkov. Stroškovna analiza kaže pozitivne učinke normativne kontrole.

2.0. Normativne datoteke (Authority files)

Normativne datoteke so orodje normativne kontrole, pogosto so zelo obsežne in se pojavljajo predvsem na treh področjih: imena, naslovi (serije, periodika) in predmetne oznake. Podatki v normativni zbirki niso statični, temveč se ves čas dopolnjujejo in spreminjajo. Zagotavljajo enkratnost vseh podatkov (ime, naslov, itd.), ki smo jih izbrali za iskalne podatke javnega kataloga.

Ob vzpostavitvi sistema **nastanejo normativne zbirke običajno s konverzijo kazal nacionalne bibliografije v strojno čitljivo obliko**, nato pa se ob delu samo dopolnjujejo. Normativne zbirke so temelj oblikovanja nacionalnega sistema bibliografske kontrole, v prihodnosti pa se bodo ti sistemi nedvomno povezali tudi na mednarodni ravni.

Normativne datoteke so lahko enostavne kartoteke kataložnih vpisov, ki vsebujejo tudi podatek o "avtoriteti" (viru) normiranega podatka. V večini primerov bomo seveda govorili o avtomatizirani normativni datoteki, ki jo gradimo in urejamo s pomočjo računalnika in je pogosto hierarhično strukturirana.

2.1. Normativne zbirke imen (Name Authority Files)

Normativne zbirke imen omogočajo identifikacijo in izbiro pravilnega, že preverjenega imena ob katalogizaciji, po drugi strani pa preprečujejo konflikt dveh podobnih ali celo enakih oblik. Bio-bibliografski podatki v normativni zbirki so del

definicije, ki povezuje različne pojavne oblike nekega imena, psevdonime itd. Osnova take zbirke je lahko katalog nacionalne (depozitne) knjižnice ali kazalo nacionalne bibliografije. V svetovnem merilu lahko vzamemo kot standard katalog in normativno zbirko imen Library of Congress.

Osnovno pravilo zahteva, da morajo biti združena v katalogu vsa dela nekega avtorja pod isto obliko imena, prav tako dela, ki jih je napisal kot soavtor ali sourednik, isto velja za analitične vpise. Pri tem je LC razvila posebna pravila, ki urejajo določanje oblike ob prvem vpisu osebnega imena, spet druga za vpis korporacije, spremembo imena itd. Osnova sistema je tako imenovano "nekonfliktno pravilo"(non-conflict rule), ki preprečuje pokrivanje različnih podatkov pod isto vpisno obliko.

2.2. Normativne zbirke predmetnih oznak (Subject Authority Files)

Rešujejo podobne probleme kot prve, vendar na drugem področju. V strokovni literaturi jim je posvečeno manj prostora, z izjemo UDK vrstilcev pa so predmetne oznake v knjižnicah podvržene manj striktnim pravilom kot na primer oblikovanje značnice. Z razvojem avtomatiziranih katalogov je postala nujna tudi standardizacija na tem področju, zato veljajo pravila, ki smo jih zahtevali za oblikovanje imen, v enaki meri tudi za oblikovanje enotnih, normiranih predmetnih oznak in vzdrževanje normativne zbirke. Nacionalni jeziki seveda pogojujejo obliko in vsebino normativnih zbirk predmetnih oznak, v anglosaškem svetu in tudi ponekod drugod pa velja za standard LC Subject Headings Authority File.

Normativni zapis prinaša normirano obliko, ki je s sistemom kazalk in vodilk povezana z vsemi ostalimi oblikami (različne oblike pojavljanja, sinonimi, antonimi, prevodi v tuje jezike, itd.), spremlja ga natančna definicija, ki nakazuje tudi morebitne probleme in nejasnosti, podatki o "avtoriteti" (viru, po katerem smo postavili standardizirano obliko) in historiat posameznega zapisa oziroma njegovih sestavnih delov. Normativni zapisi so pogosto tudi hierarhično urejeni in imajo oznake za nadrejenost, podrejenost, širši-ožji pojem, itd. ter s tako oblikovano strukturo prehajajo v obliko tezavra.

3. Zaključek

Normativna kontrola je potrebna in celo nujna, saj edina omogoča učinkovito delitev in vzajemno uporabo dokumentarnih virov in bibliografsko kontrolo na regionalnem, nacionalnem in celo mednarodnem nivoju. Meddržavni in mednacionalni dogovori na področju normativizacije bi lahko z naraščajočo avtomatizacijo obdelave bibliografskih podatkov in nastajajočo komunikacijsko mrežo prispevali k informacijskemu razvoju, kot ga še nismo doživeli.

4. Literatura

Barnard, Henry: Online catalog/authority file checklist submitted to vendors V: Library software review, Jan-Feb. 1987, str. 31-33

Clack, Doris Hargrett: Authority control : issues and answers V: Technical services quarterly, 3(1985/1986), no. 1-2, str. 128

Encyclopedia of library and information science. - New York, 1968-1986

Gallaher-Brown, Linda: Updating the updatable database V: DLA bulletin, 1985, str. 7-13

Kanič, Ivan: Vsebina in pomen vzajemnih in centralnih katalogov. V: Knjižnica, vol. 32(3-4), 1988, str. 29-47

Library of Congress subject headings. - Washington, 1986

Ludy, Lorene E.:OSU libraries' use of Library of Congress subject authority file V: Information technology and library, June 1985, str. 155-160

Reif, Barbara: Authoriy control in a centralised system V: Cataloguing Australia, vol. 11(1) March 1985, str. 20-23

Rochefort, Alain: Le contrôle d'authorité : implication sur les réseaux de catalogage V: Documentation et bibliothèque, oct.-dec. 1985, str. 151-157

Maruyama, Shôjirô: Japanese bibliographic information - its control and standardisation V: The electronic library, Feb. 1987, vol 5(1), str. 44-48

Taylor, Arlene G.: Authority files in online catalogs : an investigation of their value V: Cataloging & classification quarterly, vol. 4(3) Spring 1984, str. 1-17

SODOBNI TRENDI V ISKANJU DOKUMENTOV

Mirko Popovič, Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

UDK 025.4.036

POPOVIČ, Mirko: Sodobni trendi v iskanju dokumentov. Knjižnica, Ljubljana, 34(1990), št. 1/2, str. 9-31

Trend ekstenzivne rasti bibliografskih in tekstovnih podatkovnih zbirk ter razvoj na področju hardverske in softverske tehnologije postavljata vedno bolj v ospredje sodobne, nekonvencionalne sisteme za iskanje informacij.

Predstavniki teh sistemov so že dokazali, da ne omogočajo le večjega števila relevantnih zadetkov, temveč tudi samostojno uporabniško iskanje po podatkovnih zbirkah. V članku so prikazane naslednje sodobne tehnike iskanja informacij, ki temeljijo na uporabi statističnih metod: avtomatsko indeksiranje, iskanje podatkov po načelu optimalnega primerjanja in ponderiranje gesel. Hkrati so opisane tudi nekatere jezikovno odvisne procedure, ki so bile doslej razvite tudi že za slovenski jezik (npr. algoritem za avtomatsko zlivanje besed).

UDC 025.4.036

POPOVIČ, Mirko: Current trends in document retrieval. Knjižnica, Ljubljana, 34(1990), št. 1/2, p. 9-31

The increasing use of bibliographic and text retrieval systems and developments in hardware and software technology will lead to a growing interest in advanced retrieval systems. These systems have already shown to be able to retrieve larger amounts of relevant material than conventional systems and to replace trained intermediary by end-users unexperienced at the search process. In this article, the following statistically-based methods of advanced information retrieval are described: automatic indexing, best match searching, term weighting. Language dependent procedures developed so far for Slovene are also briefly outlined (e.g. automatic word conflation algorithm).

1. Uvod

1.1. Računalniško iskanje dokumentov - definicija

Pri razlagi izraza *računalniško iskanje dokumentov* (document retrieval) si lahko pomagamo s splošnim pojmom *iskanje informacij* (information retrieval), ki zajema procesiranje, shranjevanje in dostop do različnih podatkov (Salton, McGill, 1983). Pojem *iskanje informacij* pokriva številna področja, kjer je poudarek na ne-numeričnem procesiranju (npr. računalniško iskanje dokumentov, procesiranje podatkov v naravnem jeziku, gradnja sistemov za upravljanje podatkovnih zbirk).

Kljub tako široki definiciji pojma *iskanje informacij*, pa se le-ta še vedno pogosto enači s shranjevanjem, obdelavo in iskanjem *bibliografskih* informacij (tj. informacij o knjigah, člankih, raziskovalnih poročilih, patentih). V takšnih bazah predstavlja vhodno informacijo tekst v naravnem jeziku (naslov članka, povzetek), rezultat poizvedbe pa je določeno število referenc, ki uporabniku prinašajo informacijo o potencialno zanimivih dokumentih. Potemtakem se sistemi za iskanje informacij pogosto opisujejo kot sistemi za iskanje dokumentov, oziroma natančneje, kot *sistemi za iskanje referenc* (Willett, 1988a). Glavne naloge takšnih sistemov so:

- iskanje dokumentov in referenc,
- shranjevanje teksta v naravnem jeziku,
- procesiranje uporabnikovih poizvedb.

Ob tem je treba opozoriti tudi na sodoben trend naraščanja števila podatkovnih zbirk, ki vsebujejo polni tekst (full-text databases). Na to še posebej vplivajo pojavi kot so npr. elektronsko publiciranje, uporaba optičnih čitalnikov. Zato metode in tehnike računalniškega iskanja dokumentov postajajo vedno bolj zanimive za iskanje samega tekstovnega gradiva (Tenopir, 1984).

1.2. Nekatere značilnosti sodobnih sistemov za iskanje dokumentov

V današnjem obdobju, ko smo priča naglim družbeno-ekonomskim spremembam, igrajo ravno znanje in informacije eno ključnih vlog. Zato ni nič čudnega, da je v svetu prisotno vedno večje zanimanje za sisteme za iskanje dokumentov. Čeprav se računalniški sistemi za iskanje informacij uporabljajo že preko trideset let, začenši s pionirskim delom v KWIC ideksiranju, kateremu so sledili tehnike selektivne diseminacije informacij ter tekoče in retrospektivno iskanje podatkov, pa sta predvsem naslednja procesa vodila k današnji nagli rasti števila podatkovnih zbirk:

- izboljšave na področjih računalniške in telekomunikacijske tehnologije (npr. razširitev računalniških kapacitet, padec cen računalniške tehnologije);
- rast zanimanja uporabnikov za kvalitetne in ažurne informacije.

Trend rasti pa ni značilen le za bibliografske podatkovne zbirke, temveč za vse ostale vrste baz kot npr. tekstovne, faktografske, numerične podatkovne zbirke (Williams, 1985).

Osnovni pogoj za učinkovito izrabo informacij iz podatkovnih zbirk predstavljajo različne metode in tehnike za shranjevanje, procesiranje in posredovanje podatkov. Zanimivo je, da se kljub velikemu tehnološkemu napredku na področju računalništva v literaturi še vedno pogosto pojavljajo trditve, da se današnji sistemi za iskanje informacij še vedno niso sposobni spopadati s trendom "eksplozije informacij". Tako npr. Salton in McGill (1983) trdita, da se ti sistemi nahajajo še na dokaj elementarni stopnji razvoja.

Sodobne sisteme za iskanje dokumentov označujeta predvsem dve značilnosti:

- invertirana datoteka,
- uporaba Boolovih logičnih operatorjev.

Invertirana datoteka ima kar nekaj prednosti pred svojo alternativo, tj. zaporedno organizirano datoteko. Prva prednost je vsekakor v hitrem odzivu na uporabnikovo poizvedbo. Namesto zaporedne kontrole vseh dokumentov v bazi je potrebno preveriti s pomočjo kazal le nekaj dokumentov, in sicer tiste, ki vsebujejo iskalne izraze. Naslednja prednost je v tem, da je invertirana organizacija zbirke, tj. uporaba posameznih besed in referenčnih številk dokumentov, izredno primerna za uporabo Boolovih logičnih operaterjev (npr. AND, OR, NOT). Očitna posledica teh prednosti je dejstvo, da danes večina sistemov za iskanje dokumentov temelji na uporabi Boolovih iskalnih tehnik in metod.

Zakaj potemtakem v strokovni literaturi najdemo trditve, da ti sistemi ne morejo zadovoljiti potreb uporabnikov, ali celo, da so "sovražni" do uporabnikov (Cleverdon, 1984)? Kot prvi odgovor na to vprašanje lahko citiramo Pollitta (1986, str.1), ki trdi, da "... računalniško iskanje informacij ne bo v polni meri zaživelo vse dotlej, dokler ga bodo uporabljali informacijski posredniki in ne sami uporabniki".

Nedvomno je ena bistvenih posledic porasta števila podatkovnih zbirk pojav t.i. *informacijskih posrednikov*, katerih osnovna naloga je izvedba poizvedbe na zahtevo uporabnika. To je seveda dokaj vprašljiva funkcija, kajti posrednik ne more v celoti poznati uporabnikovih potreb in njegovega specifičnega strokovnega področja. Tako je v strokovni literaturi funkcija informacijskega posrednika že spoznana kot resna ovira v procesu iskanja informacij, kajti uporabnik je bodisi izključen iz iskalnega procesa, bodisi se morajo vložiti velika sredstva v ustrezno usposobitev informacijskega posrednika.

Kot posledica tega spoznanja sta v zadnjem obdobju intenzivno zaživeli dve raziskovalni področji, katerih glavni cilj je omogočiti uporabniku izvedbo kvalitetnih poizvedb brez kakršenegakoli vmešavanja informacijskega posrednika. Prvo

področje proučuje gradnjo t.i. ekspertnih posredniških sistemov (expert intermediary systems), ki naj bi zagotovili uporabniško prijazen in razumljiv dostop do bibliografskih podatkovnih zbirk. Ta pristop, znan tudi kot t.i. *knowledge-based approach*, uporablja metode gradnje ekspertnih sistemov z osnovnim namenom kodiranja ekspertize informacijskega posrednika. Rezultati raziskovanja na tem področju so vidni že v nekaterih konkretnih programskih paketih kot npr. CONIT (Marcus, 1983) ali CANSEARCH (Pollitt, 1986), ki omogočajo uporabnikom iskanje podatkov brez prisotnosti informatorjev. Medtem ko je glavna prednost teh sistemov možnost komunikacije uporabnika s podatkovno zbirko v naravnem jeziku, pa je velika pomanjkljivost tega nekonvencionalnega pristopa v tem, da je možno aplicirati metode le na izrazito ozkih strokovnih področjih.

Povsem drugačno področje raziskovalnega dela pa je usmerjeno v razvijanje algoritmov, ki omogočajo, da računalnik prevzame številne funkcije informacijskega posrednika. Ker ta pristop uporablja različne statistične tehnike in metode, je znan kot t.i. *statistically-based approach*. Ob tem, da je glavni cilj raziskovalnega dela na tem področju uveljavljanje samostojnega iskanja informacij s strani uporabnikov, je pomembna komponenta tudi prizadevanje za kvaliteto rezultatov v procesu iskanja informacij. SMART, SIRE (Salton, McGill, 1983), MASQUERADE (Brzozowski, 1983), CITE (Doszkocs, 1983), INSTRUCT (Hendry et al, 1986a), MUSCAT (Porter, Galpin, 1988) so le nekateri izmed predstavnikov novih paketov, ki so - čeprav vsi v svojih eksperimentalnih fazah - že dokazali, da zmorejo mnogo več kot konvencionalni sistemi, tj. sistemi z uporabo Boolovih operatorjev. V osrčju te nove generacije sistemov so naslednje metode in tehnike:

- avtomatsko indeksiranje (automatic indexing),
- iskanje po načelu optimalnega primerjanja (best-match searching),
- ponderiranje gesel (term weighting).

Ni dvoma, da bosta z rastjo tekstovnih podatkovnih zbirk ter z razvojem na področju strojne in programske tehnologije obe področji raziskovanja postali resna alternativa konvencionalnemu, Boolovemu iskanju informacij. Potrditev tega je dejstvo, da imajo nekateri komercialni paketi (npr. STATUS; Pape, Jones, 1988) že vgrajene nekonvencionalne module, kot npr. iskanje po načelu optimalnega primerjanja in rangiranja dokumentov.

Tudi zadnji trendi na področju gradnje podatkovnih zbirk v Sloveniji (rastoče število podatkovnih zbirk, omreževanje, prodor mikroračunalnikov v poslovanje knjižnic in informacijskih centrov) opozarjajo, da bo uporabnik vedno bolj zahteval "prijazne sisteme" z možnostjo samostojnega iskanja ter kar se da enostavnim in učinkovitim dostopom do podatkovnih zbirk. Zato sta prenos alternativnih, nekonvencionalnih metod iskanja informacij v naše okolje, pa tudi njihov razvoj, velikega pomena pri dograjevanju KIS in SZTI v Sloveniji.

Pričujoči prispevek ima predvsem namen, da predstavi *statistični* pristop do iskanja informacij. Nekateri izmed programskih modulov, ki bodo opisani v nadaljevanju, so že implementirani v programskem paketu INSTRUCT (Hendry et al, 1986a), ki je tudi že usposobljen za procesiranje podatkovnih zbirk v slovenskem jeziku (Popovič, Willett, 1990).

2. Avtomatsko indeksiranje

2.1. Ročno in avtomatsko indeksiranje - primerjava

Vsebinska obdelava dokumentov, tj. določanje gesel, ki predstavljajo vsebino dokumentov v podatkovni zbirki, velja danes za enega najtežjih oz. najzahtevnejših postopkov v procesu iskanja informacij. Ti izrazi, imenovani tudi deskriptorji, gesla, ključne besede itd. igrajo vlogo sekundarnih kazal za iskanje tistih dokumentov, katerih besede najbolj ustrezajo besedam iz poizvedbe.

Za sodobne informacijske sisteme sta znani predvsem dve osnovni obliki indeksiranja oz. vsebinske obdelave dokumentov::

- "ročno" indeksiranje (izvaja ga strokovnjak za določeno predmetno področje),
- avtomatsko indeksiranje (izvaja ga računalnik).

V začetkih uveljavljanja teorije vsebinske obdelave dokumentov so zagovarjali številne prednosti, ki jih prinaša ročno indeksiranje. Tako je npr. Bar Hillel (1962, str.1) trdil, da bo "... ročno indeksiranje, ki ga izvaja cenena delovna sila, v povprečju vedno učinkovitejše od avtomatskega indeksiranja". Čeprav se je danes predstava o "ceneni delovni sili" že bistveno spremenila, pa je vseeno zanimivo, da ročno indeksiranje še vedno predstavlja temelj vsebinske obdelave dokumentov v veliki večini informacijskih sistemov.

Zato je zanimivo pogledati, katere so temeljne zahteve, ki pogojujejo učinkovito izvajanje ročnega indeksiranja. Izhodiščni pogoj je, da dokumentalist temeljito pozna svoje strokovno področje. Poleg tega mora imeti pri svojem delu številne pripomočke, kot je npr. tezaver, ki omogoča kontrolo indeksiranja. Pomembna postavka je tudi konsistentost pri določanju gesel, kajti le tako bo sistem lahko odkril relevantne dokumente. Zato so izobrazba, znanje in izkušnja odločilnega pomena pri delu vsakega strokovnjaka, ki indeksira dokumente. Če so v postopku indeksiranja izpolnjeni vsi ti pogoji, je teoretično možno pričakovati zelo kvalitetne produkte ročnega indeksiranja.

V resničnem svetu pa se praksa ročnega indeksiranja zelo razlikuje od teorije (Salton, 1986). Tako so npr. rezultati raziskave o shranjevanju in iskanju informacij (Cleverdon, 1984) pokazali, da:

- če dva strokovnjaka oblikujeta vsak svoj tezaver za določeno strokovno področje, bosta imela oba tezavra le 60% skupnih gesel,
- če dva strokovnjaka indeksirata določen dokument in uporabljata isti tezaver, bosta določila le 30% enakih gesel,
- če dva informacijska posrednika iščeta dokumente o povsem enakem vprašanju v povsem enaki bazi, bosta dosegla le 40% enakih zadetkov,
- če dva znanstvenika ocenjujeta relevantnost zadetkov, stopnja soglasja med njima ne bo presegla 60%.

Čeprav je lahko ročno indeksiranje še tako precizno, pa je iz zgornjih ugotovitev očitno, da je nemogoče zagotoviti konsistentnost indeksiranja, saj je pri vsebinski obdelavi dokumentov potreben več kot en dokumentalist. S tem se seveda sprožijo dvomi o potencialnih prednostih kontroliranega, ročnega indeksiranja.

Spoznanja o omejitvah in slabostih ročnega indeksiranja so sprožila velik interes za alternativno obliko vsebinske obdelave dokumentov, tj. za *avtomatsko indeksiranje*, kjer proces določanja gesel poteka s pomočjo računalnika. Poleg tega, da avtomatsko indeksiranje odpravlja probleme, ki jih povzročajo uporaba tezavra in nedoslednost v predmetni obdelavi, pa prinaša še eno odločilno prednost: poizvedba se lahko oblikuje v naravnem jeziku in ne s pomočjo Boolovih logičnih operatorjev.

Rezultati raziskovanja na področju avtomatskega indeksiranja so danes že vidni v nekaterih nekonvencionalnih metodah in tehnikah, ki so implementirane v eksperimentalnih in tudi komercialnih programskih paketih. Evalvacije teh paketov so pokazale, da so glavne prednosti avtomatskega indeksiranja predvsem v hitrosti in zmanjševanju stroškov predmetne obdelave. Poleg tega lahko s pomočjo avtomatskega indeksiranja dosežemo takšne stopnje odziva (recall) in preciznosti (precision), ki so popolnoma ekvivalentne ročnemu indeksiranju (Salton, McGill, 1983).

Rezultati raziskovalnega dela so tudi pokazali, da mora biti učinkovito avtomatsko indeksiranje sestavljeno iz naslednjih modulov (Willett, 1988a):

- modul za izbor gesel (tj. izbor deskriptorjev na osnovi analize besedila v dokumentu),
- modul za zlivanje besed (tj. reduciranje morfoloških različic termina v osnovno korensko obliko),
- modul za ponderiranje gesel (tj. kvanitativno določanje relativne pomembnosti posameznih gesel, ki so izbrana kot predstavniki dokumenta).

V nadaljevanju tega poglavja bomo opisali predvsem modula za izbor in zlivanje gesel, kajti ponderiranje gesel je prineslo kvalitetnejše rezultate v procesiranju poizvedbe kot v samem avtomatskem indeksiranju. Zato bodo metode ponderiranja gesel orisane v sklopu poglavja o iskanju po načelu optimalnega primerjanja.

2.2. Statistični pristop do avtomatskega izbora gesel

Kot smo že poudarili, je bistvena funkcija indeksiranja v določanju takšnih gesel, ki pojasnjujejo vsebino dokumentov. Ključno mesto, kjer lahko najdemo deskriptorje, je samo besedilo dokumenta ali pa njegov naslov in povzetek. To je tudi izhodišče filozofije avtomatskega indeksiranja, ki vsebuje različne metode in tehnike avtomatskega izbora gesel bodisi iz celotnega dokumenta ali pa le iz njegovega naslova in izvlečka.

Avtomatsko indeksiranje pozna dva osnovna pristopa do izbora gesel:

- lingvistični pristop, ki temelji na semantičnih in sintaktičnih metodah avtomatskega indeksiranja,
- statistični pristop, ki temelji na konceptu pogostosti pojavljanja besed v tekstu.

Ker dosedanji rezultati raziskovanja na področju lingvističnih metod niso prinesli željenih rezultatov, in sicer predvsem na področju razvoja tehnik za analizo besednih zvez (Willett, 1988a), je v zadnjem času prisoten vedno večji interes za *statistične metode* avtomatskega izbora gesel. Statistični pristop gradi svoje metode na naslednji hipotezi: pogostost pojavljanja različnih besed v tekstu je v korelaciji s pomembnostjo teh besed kot kandidatov za potencialne deskriptorje. Ali natančneje: če bi imele vse besede v tekstu enako frekvenco, bi jih bilo med seboj nemogoče ločiti s kvantitativnimi kriteriji.

Eden prvih, ki je proučeval zgornjo hipotezo, tj. tendenco k neenakomerni porazdelitvi posameznih besednih skupin v tekstu, je bil Luhn (1957). Luhn je v svojem raziskovanju izhajal iz znane Zipfove paradigme, ki pravi, da:

- avtorji pri pisanju teksta pogosteje ponavljajo stare besede kot tvorijo nove oblike,
- v tekstu se najpogosteje pojavljajo t.i. funkcijske besede, ki jih je zelo lahko tvoriti (npr. in, ter, tudi).

Izhajajoč iz zgornjih ugotovitev je Luhn (1957) predlagal, da naj postopek avtomatskega izbora gesel temelji na *frekvenci pojavljanja* vsake besede v celotni *zbirki*. S tem je Luhn uvedel koncept *ločljivosti* deskriptorjev, ki naj bi bili zmožni identificirati relevantne dokumente v podatkovni zbirki. To naj bi bili predvsem tisti deskriptorji, ki se pojavljajo v podatkovni zbirki niti preredko niti prepogosto. Po eni strani so namreč besede z visoko frekvenco preveč splošne in nezmožne ločiti relevantne od nerelevantnih dokumentov. Čeprav bi bile po drugi strani besede z nizko frekvenco pojavljanja lahko zelo dobri kazalci relevantnosti posameznih dokumentov, pa je njihov prispevek k uspešnemu iskanju informacij potencialno zelo majhen, ker se te besede redko pojavljajo v poizvedbi.

Kljub originalnosti Luhnovih idej, tj. uvajanja avtomatskega indeksiranja, temelječega na besedah s srednjo frekvenco pojavljanja v tekstu, pa so eksperimenti v

naslednjih letih opozorili na nekaj ključnih slabosti takšnega pristopa (Salton, McGill, 1983):

- izločitev besed z visoko frekvenco lahko vodi k manjšemu odzivu v iskanju informacij,
- izločitev besed z nizko frekvenco lahko vodi k manjši preciznosti v iskanju informacij,
- zelo težko je postaviti objektivni kriterij za določitev meje med srednjo frekvenco in visoko ter nizko frekvenco pojavljanja besed v tekstu.

Te pomanjkljivosti Luhnovega koncepta so vodile k oblikovanju t.i. *utežnih modelov* za avtomatski izbor deskriptorjev oz. gesel. Med njimi so najbolj znani naslednji: model frekvence dokumentov, model razmerja signal/šum in model diskriminacije besed.

Model *frekvence dokumentov* temelji na izračunu pogostosti pojavljanja določenega gesla tako znotraj posameznega dokumenta kot tudi celotne podatkovne zbirke. Uporabna naj bi bila predvsem tista gesla, ki se po eni strani pogosto pojavljajo znotraj določenega dokumenta, pa drugi strani pa zelo redko v celotni bazi. Potemtakem naj bi bili kvalitetni deskriptorji predvsem tisti, ki se pojavljajo v majhnem številu dokumentov (Salton, McGill, 1983).

Model *razmerja signal/šum* (Salton, McGill, 1983) temelji na podatkih o "koncentraciji" določenega gesla znotraj celotne zbirke dokumentov. V idealni, enakomerni porazdelitvi, kjer se vsaka beseda pojavi s povsem enako frekvenco v vsakem dokumentu, prihaja do maksimizacije šuma. Ker imajo splošni, nespecifični izrazi mnogo enakomernejšo porazdelitev kot specialni izrazi (in s tem povzročajo tudi večji šum), je možno zasledovati razmerje med specifiko posameznih izrazov in t.i. šumom. Ker splošni izrazi ne prispevajo v zadostni meri k odpravi negotovosti glede vsebine dokumenta, favorizira ta model besede z izredno nizko frekvenco pojavljanja tako v dokumentu kot tudi v celotni podatkovni zbirki. V procesu iskanja informacij dobimo s pomočjo tega modela največkrat le en ali dva dokumenta, ki se izrazito razlikujeta od celotne podatkovne zbirke.

Tretji pristop k avtomatskemu izboru gesel temelji na modelu *diskriminacije besed* (Salton, 1975). Ta model izhaja iz paradigme o idealnem okolju iskanja informacij, ki je sestavljeno iz multidimenzionalnega prostora besed, v katerem so dokumenti med seboj maksimalno oddaljeni. Spremembe v razdaljah med posameznimi dokumenti, ki nastajajo z uporabo gesel, so potemtakem lahko kvaliteten indikator evalvacije diskriminacijskih zmožnosti posameznih besed. Medtem ko naj bi uporaba kvalitetnega gesla povečala oddaljenost med dokumenti, pa naj bi se z uporabo nekvalitetnega izraza ta oddaljenost zmanjšala. Rezultati eksperimentalnega dela na tem področju so pokazali, da se najbolj diskriminacijsko obnašajo izrazi s srednjo frekvenco pojavljanja (Salton, McGill, 1983). Ta ugotovitev je, presenetljivo, popolnoma podobna hipotezi, ki jo je postavil že Luhn (1957).

Čeprav lahko v strokovni literaturi zasledimo še nekaj pristopov do avtomatskega izbora gesel (Salton, McGill, 1983), pa je za raziskovalce na tem področju značilna velika mera nesoglasja glede odgovora na vprašanje, katera strategija izbora gesel je najprimernejša. Medtem ko npr. model diskriminacije besed zagovarja uporabo gesel s srednjo frekvenco pojavljanja in model razmerja signal/šum priporoča uporabo besed z nizko frekvenco tako v dokumentu kot v celotni zbirki, pa model frekvence dokumentov predlaga uporabo tistih besed, ki imajo visoko frekvenco v dokumentu, vendar pa nizko frekvenco v celotni podatkovni zbirki.

Neuspehi v iskanju najučinkovitejše metode avtomatskega izbora gesel so v zadnjem času okrepili tendenco, da se za indeksiranje uporabljajo vse besede iz dokumenta, katerim pa sistem določi *uteži* šele v procesu iskanja informacij. Edina izjema so visoko frekventne besede, ki jih sistem izloči z uporabo seznama t.i. *blokiranih besed* (stop-word list). Ta seznam običajno vsebuje t.i. funkcijske besede oz. besede brez predmetne vsebine (IN, TER, TUDI, ALI, ZA itd.), besede iz fraz, ki so lahko sestavni del poizvedbe (ŽELIM ZVEDETI NEKAJ O ...) in t.i. specialne besede v določeni podatkovni zbirki (npr. KNJIŽNICA v podatkovni zbirki, ki vsebuje dokumente o knjižničarstvu). Ti seznami so v različnih jezikih različno obsežni, kar je posledica morfološke strukture posameznih jezikov. Tako npr. seznam blokiranih besed za angleški jezik vsebuje okoli 300 izrazov (Salton, McGill, 1983), slovenski jezik pa zaradi svoje kompleksne pregibnosti zahteva obsežnejši seznam. Tako obsega seznam slovenskih blokiranih besed, ki ga je oblikoval Popovič (Popovič, Willett, 1990), kar 1.593 različnih izrazov. Zanimivo pa je, da so rezultati eksperimentalnega dela tako za angleški jezik (Salton, McGill, 1983) kot tudi za slovenski jezik (Dimec, 1988; Popovič, Willett, 1990) pokazali, da blokirane besede obsegajo kar 40-50% celotnega besedila. Potemtakem ima postopek eliminacije teh besed izredno veliko vlogo v procesu iskanja informacij, saj po eni strani omogoča doseganje večje ločljivosti med posameznimi dokumenti, po drugi strani pa zmanjšuje velikost slovarja v invertirani zbirki.

V tem kontekstu je potrebno še poudariti, da vsi zgoraj opisani modeli avtomatskega izbora gesel temeljijo na t.i. *samostojnih* besedah (single words). Izhajajoč iz predpostavke, da besede, ki so iztrgane iz besednih zvez in fraz, prinašajo poenostavljeno sliko o vsebini dokumenta, je bilo v preteklosti vloženo mnogo truda tudi v izdelavo zahtevnejših metod avtomatskega izbora gesel. Vendar pa številni poskusi avtomatskega identificiranja besednih zvez in fraz niso prinesli pričakovanih rezultatov (Salton, 1986). Tako je bilo po eni strani izredno težko oblikovati tezaver, ki bi služil takim eksperimentom, po drugi strani pa je avtomatsko generiranje besednih zvez običajno prineslo le 20% pravilnih rezultatov, tj. semantično pravilnih besednih zvez (Salton, 1986).

Dosedanji rezultati eksperimentalnega dela na področju avtomatskega indeksiranja so torej pokazali, da preproste metode izbora samostojnih gesel prinašajo mnogo kvalitetnejše rezultate kot zahtevne metode izbora besednih zvez. Temu

dejstvu je pripomogel tudi razvoj metod avtomatskega *zlivanja besed*, ki so temeljito povečale odziv (recall) v iskanju dokumentov.

2.3. Zlivanje besed

Ena osnovnih težav, s katerimi se sooča avtomatsko indeksiranje, je oblikoslovna različnost pomensko sorodnih besed. Ta različnost je običajno pogojena s slovničnimi zahtevami posameznih jezikov kot npr. BIBLIOGRAFIJA in BIBLIOGRAFSKI v slovenščini ali pa BIBLIOGRAPHY in BIBLIOGRAPHIC v angleščini. Osnovno vprašanje, pred katerim se nahaja avtomatsko indeksiranje, se torej glasi, kako reducirati različne oblike določene besede v enotno osnovo (tj. BIBLIOGRAF- v slovenščini, BIBLIOGRAPH- v angleščini). Postopek, ki naj bi uspešno opravil to nalogo, je znan kot *zlivanje besed* (word conflation).

Avtomatsko zlivanje besed opravlja dve izredno pomembni funkciji v sodobnih sistemih iskanja informacij:

- zmanjša celotno število različnih besed v podatkovni zbirki, kar vodi k redukciji velikosti slovarja invertirane zbirke,
- občutno poveča učinkovitost iskanja informacij, kar še posebej velja za odziv (recall).

Kljub obema prednostima, ki ju prinaša avtomatsko zlivanje besed, je zanimivo poudariti, da velika večina sodobnih, komercialno usmerjenih online sistemov premaguje problem morfološke različnosti sorodnih besed z uporabo t.i. metode "ročnega" desnega odreza (right-hand truncation). Pri tem se velikokrat pozablja, da je informator pri ročnem desnem rezanju končajev nenehoma soočen z dvema vrstama potencialnih napak:

- predolgi odrez (rez končaja povzroči prekratko osnovo besede, kar pomeni, da dobijo pomensko različne besede isto osnovo; npr. STRATEGIJA in STRATIFIKACIJA opredeljeni s STRAT*),
- prekratki odrez (rez končaja povzroči predolgo osnovo besede, kar pomeni, da so pomensko sorodne besede opisane z različnimi osnovami; npr. beseda RAČUNALNIKI se krni v besedo RAČUNALNIK* namesto v krn RAČUNAL*, ki bi vključil tudi takšne besede kot RAČUNALNIŠTVO, RAČUNALNIŠTVU itd.).

Alternativni način poenotenja morfološko različnih, vendar pomensko sorodnih besed je uporaba *algoritma za zlivanje besed* kot sestavnega dela avtomatizirane računalniške procedure. Seveda se takoj postavi vprašanje, kateri način združevanja besed je učinkovitejši v procesu iskanja informacij. To vprašanje je proučeval Frakes (1984) in ugotovil, da med avtomatskim zlivanjem besed in metodo ročnega desnega odreza ni bistvenih razlik. Potemtakem se lahko zlivanje besed avtomatizira brez kakršnegakoli strahu, da bi se zmanjšala kvaliteta iskanja informacij.

Eden najbolj znanih načinov avtomatskega zlivanja besed je uporaba *algoritma za krnjenje besed* (stemming algorithm), katerega glavna naloga je "... reduciranje vseh besed z enakim korenom v osnovno obliko, kar običajno dosežemo z odbijanjem končnic" (Lennon et al., 1981, str. 177). Ker ostajajo prefiksi v večini primerov nedotaknjeni, ima algoritem za krnjenje besed podobno funkcijo kot ročni odrez desnih končajev. Čeprav lahko v strokovni literaturi zasledimo opise kar precejšnjega števila različnih algoritmov za krnjenje besed - v glavnem napisanih za angleški jezik - je komparativna analiza (Lennon et al., 1981) pokazala, da med njimi ni bistvenih kvalitativnih razlik.

Algoritmi za krnjenje besed običajno temeljijo na seznamu končnic. Krnjenje besed se prične s preverjanjem obstoja določene končnice na desnem robu besede. Če algoritem najde to končnico v seznamu sufiksov, jo bodisi na temelju *iteracije* (iteration) bodisi *najdaljšega primerjanja* (longest-match) tudi odstrani s konca besede. Pri oblikovanju algoritma za krnjenje besed je treba upoštevati tudi vrsto slovničnih izjem. To je še posebej značilno za t.i. *kontekstno odvisne* algoritme, kjer je odstranitev vsake končnice omejena z določenimi pogoji. Eden takšnih pogojev je npr. pravilo, da se končnica ne sme odbiti, če je preostali besedni krn krajši od treh znakov. Za *kontekstno neodvisne* algoritme pa je značilno, da odbijanja končnic ne omejujejo nobena pravila.

Kot smo že poudarili, je bila večina algoritmov za odbijanje končajev razvitih in implementiranih predvsem za potrebe angleškega jezika. Posamezne primere teh algoritmov opisujejo Lovins (1968), Porter (1980), Ulmschneider in Doszkocs (1983), komparativni oris teh algoritmov pa prikazuje Popovič (1990). V tem kontekstu je potrebno poudariti, da ima tudi slovenski jezik že dva svoja algoritma za krnjenje besed. Prvega je v letu 1988 oblikoval Dimec (Dimec, 1988) za potrebe avtomatskega indeksiranja na področju medicinske terminologije. Algoritem deluje po principu najdaljšega primerjanja (longest-match), sestavlja ga seznam 381 končajev, katerim pa niso dodana nobena pravila za krnjenje besed. Dimčev algoritem spada torej v skupino kontekstno neodvisnih algoritmov. Drugi algoritem je nastal v letu 1989, razvil ga je Popovič (Popovič, Willett, 1990). Čeprav tudi ta algoritem deluje na principu najdaljšega primerjanja, pa je zanj značilen mnogo obsežnejši seznam končnic (skupaj 2.093 končnic), katerim je dodanih tudi 9 kontekstno odvisnih pravil. Samemu postopku krnjenja besed sledi še ena faza, ki kontrolira morfološke značilnosti slovenskega jezika, predvsem premene osnove in končnic (npr. KADER in KADRI, NACIONALNEGA in NACIJA). Implementacija tega algoritma v programski sistem INSTRUCT ter njegova evalvacija na manjši podatkovni zbirki sta prinesla že prve spodbudne rezultate (Popovič, Willett, 1990). Seveda je za končno oceno kvalitete tega algoritma potrebno testiranje na mnogo večjem vzorcu dokumentov.

Poleg opisa različnih tehnik in metod odbijanja končajev najdemo v strokovni literaturi še nekaj drugačnih pristopov do primerjanja različnih besed. Ena izmed

tehnik primerjanja podobnosti izrazov iz poizvedbe in slovarja invertirane zbirke je znana kot metoda *podobnosti niza* (string similarity). To proceduro, ki običajno temelji na številu t.i. trigramov (tj. troznakovnih podnizov), ki so skupni dvema korenoma besed, podrobneje opisujeta Freund in Willett (1982). Uporaba tehnike trigramov je še posebej uporabna v procesu razširjanja iskalnih izrazov (Porter, 1983; Hendry et al., 1986a).

3. Iskanje informacij po načelu optimalnega primerjanja (best-match searching)

3.1. Konvencionalno (Boolovo) iskanje informacij in iskanje po načelu optimalnega primerjanja

Čeprav ima uporaba Boolovih operatorjev (AND, OR in NOT) v procesu iskanja informacij po eni strani kar nekaj dobrih plati - predvsem v možnosti oblikovanja izrazito specifičnih in diskriminatornih poizvedb - pa po drugi strani ne smemo pozabiti na ključne pomanjkljivosti Boolovega pristopa. V nadaljevanju so povzete nekatere temeljne slabosti konvencionalnega iskanja informacij, ki jih natančneje opisujejo Stibic (1980), Salton in McGill (1983), Cleverdon (1985) in Willett (1985):

1. Formuliranje poizvedbe s pomočjo Boolovih logičnih operatorjev pomeni za neizkušenega uporabnika dokaj težko nalogo. Vsebinska razlika med vsakdanjo rabo veznikov IN in ALI ter njihovo logično rabo (AND in OR) lahko povzroči nepremostljive težave za veliko večino uporabnikov. Zato se pri oblikovanju zahtevnih poizvedb in iskanju informacij v velikih podatkovnih zbirkah nujno pojavi zahteva po sodelovanju informacijskega posrednika.

2. Pri procesiranju konvencionalno oblikovane poizvedbe je zelo težko doseči kvalitetno kontrolo nad obsegom izpisa oz. številom zadetkov. Medtem ko je po eni strani lahko rezultat preširoko definirane poizvedbe nekaj sto zadetkov, pa po drugi strani lahko z zelo specifično poizvedbo ostanemo brez zadetkov. V obeh primerih je zato potrebno večkrat preformulirati poizvedbo, kar pa je izredno drag postopek tako z vidika časovne kot tudi stroškovne zahtevnosti.

3. Rezultat Boolovega načina iskanja je razdelitev podatkovne zbirke v dve množici: množica dokumentov, ki ustreza poizvedbi in množica dokumentov, ki ne ustreza poizvedbi. Vsi zadetki v prvi množici imajo enako verjetnost, da bodo relevantni za uporabnika. Za oceno relevantnosti posameznih dokumentov mora uporabnik potemtakem pregledati celotni seznam zadetkov. Ali z drugimi besedami, če je seznam zadetkov sestavljen iz 100 dokumentov, ima zadnji dokument iz seznama povsem enako verjetnost, da je relevanten, kot to velja za prvi dokument v seznamu. To pomeni, da metoda konvencionalnega iskanja informacij nima

vgrajenega nobenega mehanizma za rangiranje dokumentov glede na njihovo relevantnost.

4. Vsa gesla, ki se uporabljajo v okviru Boolovega iskanja informacij, imajo uteži dveh enakih vrednosti: bodisi 1 (to pomeni, da je geslo prisotno v poizvedbi) bodisi 0 (to pomeni, da se geslo ne nahaja v poizvedbi). Boolov način iskanja informacij torej ne omogoča merjenja relativne stopnje relevantnosti rezultatov poizvedb.

Vedno očitnejša spoznanja o slabostih in omejitvah konvencionalnega, Boolovega načina iskanja informacij, so v zadnjem desetletju spodbudila interes za uporabo tehnik *iskanja po načelu optimalnega primerjanja* (best match searching). Bistvo te alternativne metode iskanja informacij - znane tudi pod imenom "nearest neighbour" ali "rangiranje zadetkov" (ranked output) - je v primerjanju gesel oz. njihovih osnov iz poizvedbe z množico osnov iz dokumentov v celotni podatkovni zbirki (Willett, 1988a). Rezultat izračuna podobnosti med poizvedbo in vsakim dokumentom - npr. število skupnih gesel (Cleverdon, 1984) - je seznam, lista rangiranih dokumentov. Tisti dokumenti, ki jih sistem oceni, da najbolj ustrezajo poizvedbi, se nahajajo na samem vrhu seznama zadetkov (tj. predstavljajo "vrh ledene gore" kot pojasnjuje Stibic, 1980). Ker ponderiranje gesel običajno temelji na formulah iz verjetnostne teorije, se na vrhu seznama običajno pojavijo tisti dokumenti, ki imajo največjo verjetnost, da bodo relevantni za uporabnika. Iskanje po načelu optimalnega primerjanja je zaradi tega znano tudi kot *verjetnostno iskanje* (Porter, Galpin, 1988).

Z uporabo metod iskanja po načelu optimalnega primerjanja lahko odpravimo naslednje probleme, ki so povezani s konvencionalnim, Boolovim načinom iskanja informacij:

1. Ker je lahko poizvedba sestavljena iz nestrukturiranega seznama besed, ni potrebno uporabljati Boolovih logičnih operatorjev.

2. Ker uporabnik dobi rangiran seznam dokumentov, se eliminirajo vse težave, ki so povezane s kontrolo obsega zadetkov. Uporabnik lahko povsem brez težav regulira odnos med odzivom in preciznostjo. Čeprav seznam zadetkov obsega tudi nekaj sto dokumentov, bo hitro iskanje, katerega glavni cilj je preciznost, obsegalo le pregled prvih 5 do 10 dokumentov. Če pa uporabnika zanima večji odziv, bo pregledal še ostale rangirane dokumente.

3. V postopku ocenitve podobnosti med poizvedbo in vsakim dokumentom je zelo enostavno vključiti tudi vrednosti uteži, ki so zelo dragocena informacija za kvaliteten rezultat.

4. Te uteži lahko temeljijo tudi na oceni uporabnika o relevantnosti posameznih dokumentov. Potematakem se lahko v drugo fazo poizvedbe vključi tudi povratna relevantna informacija (relevance feedback information).

Za uspešno implementacijo iskanja po načinu optimalnega primerjanja sta temeljnega pomena dve komponenti:

- učinkovit *algoritem rangiranja* dokumentov, ki omogoča izračun podobnosti med poizvedbo in dokumentom,
- učinkovite metode *ponderiranja gesel* v poizvedbi, ki omogočajo diskriminacijo med relevantnimi in nerelevantnimi dokumenti v podatkovni zbirki.

3.2. Implementacija iskanja informacij po načinu optimalnega primerjanja

Spoznanje o številnih prednostih, ki jih prinaša iskanje po načinu optimalnega primerjanja (kot alternativa Boolovemu iskanju informacij), je v nasprotju z dejstvom, da velika večina sodobnih sistemov za iskanje informacij še vedno temelji na konvencionalnih tehnikah in metodah. V strokovni literaturi sta za takšno stanje največkrat navedena dva vzroka (Willett, 1985):

- ker so konvencionalni, Boolovi sistemi v uporabi že vrsto let, tako pri uporabnikih kot pri proizvajalcih, ni pripravljenosti in interesa za razvoj alternativnih tehnik iskanja informacij,
- prvi eksperimenti v iskanju informacij po načinu rangiranja dokumentov so temeljili na napačni predpostavki, da je potrebno opraviti primerjanje z vsakim dokumentom v bazi, tj. v sekvenčnem zaporedju. V tem primeru implementacija alternativnih metod nikakor ne bi bila racionalna.

Raziskovalci na področju razvijanja nekonvencionalnih metod in tehnik iskanja informacij so bili zaradi tega soočeni z vprašanjem, kako zagotoviti rangiranje zadetkov, ne da bi se pregledali vsi dokumenti v določeni podatkovni zbirki. Eden glavnih rezultatov eksperimentalnega dela v preteklih letih je bila ugotovitev, da se lahko *invertirana* organizacija baze uporabi tudi v iskanju informacij po načinu optimalnega primerjanja.

V tem kontekstu je nastalo kar nekaj algoritmov rangiranja dokumentov, ki temeljijo na uporabi invertirane zbirke (Willett, 1988a). Med njimi je najbolj znan algoritem, ki so ga razvili Noreault in sodelavci. (1977). Bistvena komponenta tega algoritma je seštevanje seznamov poizvedb, kar poteka na naslednji način:

- seznami poizvedb se procesirajo sekvenčno; ko poizvedba prvič naleti na ustrezen dokument, se temu dokumentu dodeli števec z vrednostjo 1;
- vsakič, ko ta dokument ustreza naslednji poizvedbi, se števec poveča za vrednost 1;
- ko se zaključi procesiranje vseh seznamov poizvedb, bo vsak števec vseboval število gesel, ki so skupna poizvedbi in določenemu dokumentu.

V strokovni literaturi zasledimo opise naslednjih prednosti, ki jih prinaša ta algoritem (Perry, Willett, 1983; Willett, 1988a):

- kljub nujnosti evalvacije velikega števila koeficientov je ta procedura zelo hitra, ker zahteva le enkraten pregled seta gesel iz poizvedbe,
- računanje podobnosti zahteva dostop do diska le za seznam poizvedb,
- podatek o številu skupnih izrazov iz poizvedbe in dokumentov omogoča izračun podobnosti ter rangiranje dokumentov,
- ta postopek se lahko še izboljša s ponderiranjem gesel iz poizvedbe, tj. s povečevanjem števca z ustreznimi utežmi in ne le z vrednostjo 1. V tem primeru vsebuje števec ob koncu procesiranja poizvedbe vsoto uteži za tiste besede, ki so skupne dokumentu in poizvedbi.

Dosedanji rezultati eksperimentalnega dela so pokazali, da se učinkovitost v iskanju informacij lahko temeljito poveča ravno z vključevanjem metod ponderiranja iskalnih izrazov.

4. Ponderiranje iskalnih izrazov

V osrčju iskanja dokumentov po načelu optimalnega primerjanja se nahaja možnost diskriminacije med dokumenti v zbirki. Rangiranje dokumentov se lahko doseže z uporabo kvantitativnih mer podobnosti med poizvedbo in dokumenti v zbirki. Kot poudarja Willett (1988a), je *mera podobnosti* sestavljena iz dveh integralnih komponent:

- *ponderiranje* kot sredstvo določanja uteži geslom v poizvedbi ali v dokumentu s ciljem prikazati njihovo relativno relevantnost,
- *koeficient podobnosti*, ki uporablja te uteži za izračun podobnosti med poizvedbo in vsakim dokumentom v zbirki.

Rezultati eksperimentalnega dela so pokazali, da izbor ustrezne metode ponderiranja gesel igra pomembnejšo vlogo v procesu iskanja dokumentov kot izbor koeficienta podobnosti. Doslej so se uveljavili predvsem naslednji koncepti ponderiranja gesel:

- koncept frekvence zbirke (collection frequency), oz. koncept inverzne frekvence dokumentov (inverse document frequency); Sparck Jones, 1972;
- koncept ponderiranja relevantnosti gesel (term relevance weighting system), ki temelji na verjetnostni teoriji (Robertson, Sparck Jones, 1976) in omogoča relevantno povratno iskanje informacij (relevance feedback search);
- koncept uporabe relevantnih uteži v procesu prvega, začetnega iskanja dokumentov, tj. ko ni na razpolago nikakršnih relevantnih informacij (Croft, Harper, 1979);

– koncept, ki prikazuje tesno povezanost med inverznimi in relevantnimi utežmi (Robertson, 1986).

Koncept *inverzne frekvence dokumentov* (inverse document frequency, oz. IDF; Sparck Jones, 1972) izhaja iz hipoteze, da so besede z nizko frekvenco mnogo dragocenejše za iskanje dokumentov kot besede z visoko frekvenco. Ta ideja temelji na modelu specifičnosti gesel, ki poudarja, da so frekeventni izrazi odgovorni za šum v iskanju informacij. Ker je glavna težnja v procesu iskanja informacij najti nekaj relevantnih dokumentov in le-te ločiti od nerelevantih dokumentov, dobijo iskalni izrazi v tem modelu takšne uteži, ki so inverzno proporcionalne njihovi pogostosti pojavljanja v celotni zbirki. Primerjalna vrednost iskalnega izraza je torej v korelaciji z njegovo specifičnostjo. Ekperimentalne študije uporabe IDF modela so prinesle izredno kvalitetne rezultate (Willett, 1988a).

Ponderiranje gesel z uporabo IDF modela temelji na informaciji o distribuciji besed v dokumentu in v celotni podatkovni zbirki. IDF uteži so torej značilnost določenega gesla in ne določene poizvedbe. Zato je bila ena izmed smeri raziskovanja za izboljšanje procesa iskanja informacij usmerjena tudi v proučevanje možnosti vključevanja podatka o relevantnosti v uteži posameznih gesel. Kot rezultat je nastal model *ponderiranja relevantnosti gesel* (Robertson, Sparck Jones, 1976). Bistvo tega modela je v tem, da se geslom, ki se pojavljajo v relevantnih dokumentih, določijo večje uteži kot geslom iz nerelevantnih dokumentov. Uporaba podatkov o relevantnosti kot metode ponderiranja iskalnih izrazov izhaja iz *verjetnostne teorije*. Osnovna domneva je hipoteza, da se gesla pojavljajo neodvisno tako v relevantnih kot nerelevantnih dokumentih. Ali z drugimi besedami, če je verjetnost *i*-tega izaraza, ki se pojavlja v relevantnem dokumentu enaka p_i, in verjetnost nerelevantnega dokumenta enaka q_i, potem lahko utež za geslo izrazimo s formulo

$$\log \frac{p_i(1-q_i)}{q_i(1-q_i)}$$

Če natančno vemo, kateri dokumenti v zbirki so relevantni in kateri so nerelevantni, potem lahko utež izračunamo z naslednjo formulo

$$\log \frac{r(N-n_i-R+r_i)}{(n_i-r_i)(R-r_i)}$$

kjer so:

N= število dokumentov v celotni zbirki
n_i= število dokumentov indeksiranih z geslom *i*
i= geslo
R= število relevantnih dokumentov v posamezni poizvedbi
r_i= število relevantih dokumentov indeksiranih z geslom *i*.

V okviru tega modela ponderiranja gesel je bil oblikovan tudi učinkovit koeficient podobnosti, ki zajema vsoto uteži iskalnih izrazov iz določenega dokumenta. Ali z drugimi besedami: če d_i pomeni prisotnost ($d_i = 1$) ali odsotnost ($d_i = 0$) i-tega izraza v dokumentu, potem funkcijo primerjanja lahko izrazimo kot

$$\sum d_i \log \frac{p_i (1-q_i)}{q_i (1-p_i)}$$

Z obstojem podatkov o relevantnosti, tj. ko sta znana r in R za vsako geslo in poizvedbo, lahko te uteži izboljšajo kvaliteto iskanja dokumentov. Tako npr. koncept *povratne relevantnosti*, ki je v novejšem obdobju zelo privlačen za številne sisteme iskanja informacij, temelji na predhodni oceni uporabnikov o relevantosti dokumentov.

Običajno pa v procesu iskanja dokumentov, tj. v prvem, začetnem iskanju (initial search), uporabnik še nima možnosti, da sistemu posreduje podatek o relevantnosti dokumentov. Ta problem sta z uporabo verjetnostne teorije proučevala Croft in Harper (1979) ter predlagala naslednje:

- izhajajoč iz hipoteze, da imajo vsi izrazi enako verjetnost pojavljanja v relevantnih dokumentih, je p_i definiran kot konstanta (C), oz.:

$$C = \frac{p_i}{(1 - p_i)}$$

- izhajajoč iz domneve, da se pogostost nahajanja izraza v nerelevantnem dokumentu lahko izrazi z njegovim pojavljanjem v celotni zbirki, je q_i definiran kot razmerje dokumentov v zbirki:

$$q_i = \frac{n_i}{N}$$

Na osnovi teh predpsotavk, je utež gesla enaka

$$\sqrt{} + \log \frac{C (N - n_i)}{n_i}$$

Če to formulo nadomestimo z zgornjimi utežmi relevantnosti, dobimo

$$\sum d_i \log \frac{C (N - n_i)}{n_i}$$

kar lahko izrazimo kot

$$\sum d_i \log C + d_i \log \frac{N - n_i}{n_i}$$

Kot lahko vidimo iz zgornje formule, je verjetnostni model sestavljen iz dveh delov in je zato znan tudi kot "combination match". Prvi del se nanaša na preprosto primerjanje števila skupnih izrazov iz poizvedbe in dokumenta, multipliciranih s konstanto *C*. Ker lahko upravičeno domnevamo, da pomembne besede zastopajo izrazi z visoko verjetnostjo pojavljanja v relevantnih dokumentih, sta Croft in Harper (1979) dodelila konstanti *C* izredno visoko vrednost, tj. 0,9. Drugi del formule pa je skoraj povsem identičen že znanim IDF utežem (Sparck Jones, 1972).

Na osnovi izračunane vsote uteži za tiste iskalne izraze, ki se pojavijo v vsakem dokumentu, lahko uporabnik dobi rangiran izpis dokumentov in potem izvaja tudi iskanje po načinu povratne relevantnosti. Rezultati poizvedbe naj bi tako še natančneje odražali zahteve uporabnika.

V zadnjem času se je uveljavil še en model ponderiranja gesel, ki ga natančneje opisuje Robertson (1986). Bistvo tega modela je iskanje povezanosti med IDF in relevantnimi utežmi.

Zgoraj opisani modeli so danes implementirani v že kar velikem številu sistemov za iskanje informacij, ki so zaradi tega znani tudi kot verjetnostni sistemi iskanja informacij (probablistic retrieval systems). Programski paket INSTRUCT, ki je implementiran za slovenski jezik, vsebuje dva modela ponderiranja gesel. V začetnem iskanju je uporabljen model, ki sta ga izdelala Croft in Harper (1979), v povratnem relevantnem iskanju pa model, ki sta ga pripravila Robertson in Sparck Jones (1976).

5. Ostala raziskovalna področja

Poleg avtomatskega indeksiranja, iskanja po načelu optimalnega primerjanja in ponderiranja gesel, ki danes tvorijo jedro sodobnih sistemov za iskanje dokumentov, obstaja še nekaj aktivnih raziskovalnih sfer, ki bi utegnile v prihodnosti odločilno vplivati na razvoj teh sistemov. Med njimi so najbolj znani analiza razvrščanja v skupine (cluster analysis), avtomatsko procesiranje naravnega jezika (automatic natural language processing), in nove softverske in hardverske tehnike zaporednega iskanja teksta (serial text searching).

Analiza razvrščanja v skupine (cluster analysis), znana tudi kot *avtomatsko klasificiranje* (automatic classification) je definirana kot statistična metoda, ki na osnovi izračuna podobnosti omogoča avtomatsko klasifikacijo oz. izdelavo skupin (Willett, 1988b). V okviru sistemov za iskanje dokumentov sta posebej zanimiva dva tipa razvrščanja v skupine:

- klasificiranje izrazov,
- klasificiranje dokumentov.

Medtem ko osnovo za klasificiranje izrazov tvori informacija o pojavljanju besed v dokumentih, pa klasificiranje dokumentov temelji na skupnih izrazih. Čeprav je bilo doslej v raziskovanje na področju avtomatskega klasificiranja vloženih veliko sredstev, pa dosedanji rezultati niso pokazali bistvenih prednosti uporabe teh metod pred ostalimi, nekonvencionalnimi načini iskanja informacij.

Nekoliko spodbudnejša ugotovitev velja za eksperimente na področju *avtomatskega procesiranja naravnega jezika*, kjer je poudarek na analizi besedila v poizvedbi in ne besedila iz dokumenta. Nekateri dosežki na tem področju (npr. avtomatsko generiranje samostalniških zvez v poizvedbi; Sparck Jones, Tait, 1984) opozarjajo, da bo v prihodnosti ta raziskovalna sfera verjetno dobila še večji poudarek.

Tretje področje, za katero se v zadnjih letih kaže tudi vedno večji interes, pa proučuje možnosti uporabe novih strojnih in programskih tehnik, ki naj bi omogočile učinkovito *zaporedno iskanje teksta* (serial text searching). Zaporedna organiziranost podatkovne zbirke je bila vedno pojmovana kot prepočasna za interaktivno iskanje, ker je treba pregledati celotno bazo. Vendar pa ima tudi invertirana organizirnost baze podatkov - kljub veliki hitrosti - svoje slabosti (npr. zasedenost pomnilnika, stroški ažuriranja). Zato je viden porast raziskovalnega dela, ki išče optimalne rešitve odnosa med hitrostjo procesiranja in znižanjem pomnilniških in vzdrževalnih komponent sistemov za iskanje informacij (Pogue, Willett, 1984). Ena izmed uspešnih programskih tehnik na tem področju je uporaba *tekstovnih signatur* (text signatures), ki jo dopolnjuje uporaba *paralelnih računalnikov* (Willett, 1988a).

6. Zaključek

Raziskovalno delo na področju proučevanja sodobnih tehnik in metod iskanja informacij danes že prinaša prve rezultate. Poleg številnih eksperimentalnih paketov, ki so nastali v preteklem desetletju kot npr. SMART in SIRE (Salton, McGill, 1983), MASQUERADE (Brzozowski, 1983), CUPID (Porter, 1982), CITE (Doszkocs, 1983), INSTRUCT (Hendry et al., 1986a,b), MUSCAT (Porter, Galpin, 1988), se posamezni moduli nekonvencionalnega pristopa postopoma vgrajujejo v obstoječe, komercialno usmerjene sisteme kot npr. STATUS (Pape, Jones, 1988). Zaradi tega je danes več kot očitno, da bosta tako povečan interes za uporabo sistemov za iskanje podatkov po prostem tekstu kot tudi razvoj na področju hardverske in softverske tehnologije pomenila dodatno spodbudo za raziskovanje alternativnih sistemov iskanja informacij. Ti sistemi so doslej že dokazali, da so sposobni:

- poiskati večji obseg relevantnega gradiva v podatkovnih zbirkah kot to zmorejo konvencionalni sistemi,
- v celoti zamenjati informacijskega posrednika z neizkušenim uporabnikom v procesu iskanja informacij.

Kot smo že poudarili, je predstavnik enega izmed teh sistemov tudi INSTRUCT (INtercative System for Teaching Retrieval Using Computitional Techniques), ki ga že vrsto let razvijajo in dopolnjujejo na Oddelku za informacijske vede univerze v Sheffieldu, Velika Britanija. Programski paket INSTRUCT je bil v prvi fazi najprej zasnovan z namenom, da študentom informacijskih ved in knjižničarstva omogoči seznanjanje s sodobnimi, nekonvencionalnimi metodami iskanja informacij. Poleg izobraževalne funkcije pa danes INSTRUCT postaja pomembno orodje za testiranje številnih raziskovalnih problemov s področja iskanja informacij.

S pomočjo INSTRUCT-a je izdelan tudi slovenski model iskanja informacij po prostem tekstu (Popovič, 1990), ki poleg številnih jezikovno neodvisnih modulov (iskanje po načelu optimalnega primerjanja, razširitev gesel, ponderiranje gesel) vsebuje tudi modul procesiranja poizvedbe v slovenskem jeziku. Ta modul temelji na seznamu slovenskih blokiranih besed in na algoritmu za krnjenje slovenskih besed (Popovič, Willett, 1990). Ob naraščajočem številu bibliografskih in tekstovnih podatkovnih zbirk v slovenskem jeziku, ob uvajanju mikroračunalnikov v poslovanje knjižnic in informacijskih centrov, ob omreževanju knjižnic in številnih ostalih spodbudnih procesih so dane tudi vse možnosti, da sodobne, nekonvencionalne metode iskanja informacij najdejo plodna tla tudi v našem prostoru.

Zato bo v naslednji številki opisana slovenska verzija programskega paketa INSTRUCT, katerega sestavne module bomo ilustrirali s posameznimi primeri iskanja dokumentov.

Zahvala

Zahvaljujem se Kulturni skupnosti Slovenije, Britanskemu svetu za kulturo, Raziskovalni skupnosti Slovenije in Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, ki so s finančno podporo pri doktorskem študiju na univerzi v Sheffieldu, Velika Britanija, omogočili nastanek tega članka. Zahvala velja tudi mentorju, dr. P. Willettu, ki me je uvedel v novo, izredno zanimivo strokovno področje ter mag. J. Kokoletu za pomoč pri oblikovanju nekaterih novih slovenskih izrazov.

Literatura:

BAR HILLEL, Y.: Theoretical aspects of the mechanization of literature searching. V: W. Hoffman (ed.): Digitale Informationswandler. - Braunschweig : Vieweg and Sons, 1962, str. 406-443.

BRZOZOWSKI, J.P.: MASQUERADE: searching the full text of abstracts using automatic indexing. - Journal of Information Science, 6(1983), str. 67-73.

CLEVERDON, C.: Optimizing convenient online access to bibliographic databases. - Information Services and Use, 4(1984), str. 37-47.

CROFT, W.B., HARPER, D.J.: Using probablistic models of document retrieval without relevance information. - Journal of Documentation, 35(1979), str. 285-295.

DIMEC, J.: Računalniška analiza slovenskega jezika v medicini. - Magistrska naloga, Univerza v Ljubljani, 1988.

DOSZKOCS, T.E.: CITE NLM: natural language searching in an online catalog. - Information Technology and Libraries, 2(1983), str. 364-380.

FRAKES, W.B.: Term conflation for information retrieval. V: C.J. van Rijsbergen (ed.): Research and Development in Information Retrieval. - Cambridge : CUP, 1984, str. 383-390.

FREUND, G.E., WILLETT, P.: Online identification of word variants and arbitrary truncation searching using a string similarity measure. - Information Technology: Research and Development, 1(1982), str. 177-187.

HENDRY, I.G. et al.: INSTRUCT: a teaching package for experimental methods in information retrieval. Part 1. The users's view. - Program, 20(1986), str. 245-263.

HENDRY, I.G. et al.: INSTRUCT: a teaching package for experimental methods in information retrieval. Part 2. Computational aspects. - Program, 20(1986), str. 129-151.

LENNON, M. et al.: An evaluation of some conflation algorithms for information retrieval. - Journal of Information Science, 3(1981), str. 177-183.

LOVINS, J.B.: Development of a stemming algorithm. - Mechanical Translation and Computational Linguistics, 11(1968), str. 22-31.

LUHN, H.P.: A statistical approach to mechanised encoding and searching of library information. - IBM Journal of Research and Development, 1(1957), str. 309-317.

MARCUS, R.S.: An experimental comparison of the effectiveness of computers and humans as search intermediaries. - Journal of the American Society for Information Science, 34(1983), str. 381-404.

NOREAULT, T. et al.: Automatic ranked output from Boolean searches in SIRE. - Journal of the American Society for Information Science, 28(1977), str. 333-339.

PAPE, D.L., JONES, R.L.: STATUS with IQ - escaping from the Boolean strait-jacket. - Program, 22(1988), str. 32-43.

PERRY, S.A., WILLETT, P.: A review of the use of inverted files for best match searching in information retrieval systems. - Journal of Information Science, 6(1983), str. 59-66.

POGUE, C., WILLETT, P.: An evaluation of document retrieval from serial files using the ICL Distributed Array Processor. - Online Review, 8(1984), str. 569-584.

POLLITT, A.S.: An expert system approach to document retrieval: a summary of the CANSEARCH Research Project. Technical Report Series (86/6) : Huddersfield Polytechnic, 1986.

POPOVIČ, M.: Implementation of a Slovenian-language-based free text retrieval system. PhD thesis. - University of Sheffield, 1990 (v pripravi).

POPOVIČ, M., WILLETT, P.: Processing of documents and queries in a Slovene language free text retrieval system. - Literary and Linguistic Computing, 1990 (v tisku).

PORTER, M.F.: An algorithm for suffix stripping. Program, 14(1980), str. 130-137.

PORTER, M.F.: Implementing a probabilistic retrieval system. - Information Technology: Research and Development, 1(1982), str. 131-156.

PORTER, M.F.: Information retrieval at the Sedgwick Museum. - Information Technology: Research and Development, 2(1983), str. 169-186.

PORTER, M.F., GALPIN, V.: Relevance feedback in a public access catalogue for a research library: Muscat at the Scott Polar Research Institute. - Program, 22(1988), str. 1-20.

ROBERTSON, S.E.: On relevance weight estimation and query expansion. - Journal of Documentation, 42(1986), str. 182-188.

ROBERTSON, S.E., SPARCK JONES, K.: Relevance weighting of search terms. - Journal of the American Society for Information Science, 27(1976), str. 129-146.

SALTON, G.: Dynamic Information and Library Processing. - Englewood Cliffs : Prentice-Hall, 1975.

SALTON, G.: Recent trends in automatic information retrieval. - Proceedings of the Ninth International Conference on Research and Development in Information Retrieval. Washington : ACM, 1986, str. 1-10.

SALTON, G., McGILL, M.J.: Introduction to Modern Information Retrieval. - New York : McGraw-Hill, 1983.

SPARCK JONES, K.: A statistical interpretation of term specificity and its application in retrieval. - Journal of Documentation, 28(1972), str. 11-21.

SPARCK JONES, K., TAIT, J.I.: Automatic search term variant generation. - Journal of Documentation, 40(1984), str. 50-66.

STIBIC, V.: Influence of unlimited ranking on practical online search strategy. - Online Review, 4(1980), str. 273-278.

TENOPIR, C.: Full-text databases. - Annual Review in Information Science and Technology, 19(1984), str. 215-246.

ULMSCHNEIDER, J.E., DOSZKOCS, T.: A practical stemming algorithm for online search assistance. - Online Review, 7(1983), str. 301- 318.

WILLETT, P.: Use of ranking methods in searches of textual and structural data bases. - Proceedings of the Ninth International Online Information Meeting. Oxford: Learned Information, str. 343-353.

WILLETT, P. (ed.): Document Retrieval Systems. - London : Taylor Graham, 1988 (a).

WILLETT, P.: Recent trends in hierarchic document clustering: a critical review. - Information Processing and Management, 24(1988), str. 577-597.

WILLIAMS, M.E.: Electronic databases. - Science, 228(1985), str. 445-456.

KAKOVOST JUGOSLOVANSKIH STROKOVNO - ZNANSTVENIH SERIJSKIH PUBLIKACIJ

Alenka Šauperl-Zorko,
Osrednja knjižnica Srečka Vilharja, Koper

UDK 02:001.8(05)

ŠAUPERL-ZORKO, Alenka: Kakovost jugoslovanskih strokovno znanstvenih serijskih publikacij. Knjižnica, Ljubljana, 34 (1990), št. 1/2, str. 33-38

Ob 13. posvetovanju o strokovno znanstvenih publikacijah z naslovom Razvoj znanstvenih časopisov v Jugoslaviji do leta 2000, ki ga je Institut informacijskih znanosti Zagreb organiziral od 20. do 22. nov. 1989 v Puli, je avtorica pripravila seznam 16 mednarodnih standardov, ki opisujejo obliko publikacij in prispevkov v njih ter kratek pregled bibliometrijskih metod za usmerjanje nakupa strokovno znanstvene periodike v knjižnicah. Na omenjenem srečanju so raziskovalci ugotovili slabo kakovost jugoslovanskih znanstvenih serijskih publikacij in slabo odmevnost jugoslovanskih znanstvenikov v svetovni javnosti, ki nista rezultat samo jezikovne izoliranosti, temveč tudi zanemarjene znanosti in stroke v naši družbi.

Ključne besede: serijske publikacije / kakovost / standardi / bibliometrika

UDC 02:001.8(05)

ŠAUPERL-ZORKO, Alenka: Quality of Yugoslav scientific serial publications. Knjižnica, Ljubljana, 34 (1990), no. 1/2, p. 33-38

The 13th symposium on scientific publications entitled "The development of scientific journals in Yugoslavia by 2000" took place in November 1989 in Pula and was organized by the Institute for Information Sciences, Zagreb. According to the discussion at the symposium the anuthor prepared a list of 16 international standards determining the form of publications and articles, and a short survey of bibliometrical methods for the acquisition of scientific periodicals in libraries. At the symposium mentioned above the researchers stated the poor quality of Yugoslav scientific journals and low impact factor of Yugoslav researchers in the international scientific sphere which is not only the result of language isolation but also of neglected science in our society.

1. Jugoslovanske strokovno-znanstvene serijske publikacije

V Puli je bilo od 20. do 22. novembra 1989 13. posvetovanje o znanstvenih in strokovnih publikacijah z naslovom: Razvoj znanstvenih časopisov v Jugoslaviji do leta 2000 (1). Udeležilo se ga je okrog 150 jugoslovanskih strokovnjakov - raziskovalcev tega področja, pa tudi mnogi bibliotekarji in uredniki znanstvenih in strokovnih časopisov. Program je bil tudi temu ustrezno pester in zelo zanimiv. Predstavljena je bila vrsta študij odmevnosti posameznih časopisov ali delavcev ustanov v svetu, študije uporabnikov strokovnih in znanstvenih časopisov, predstavitev razvoja znanosti na podlagi objav, življenja časopisov v naših razmerah itn. Pri vseh predstavitvah je nujno prišlo do razpravljanja o kakovosti znanstveno raziskovalnega dela, katerega rezultate objavljajo obravnavani časopisi.

Funkcije znanstvenih časopisov so:

- prenos informacij,
- njihovo shranjevanje,
- kontrola kvalitete znanstveno raziskovalnega dela,
- priznavanje prvenstva avtorjem.

Rezultati predstavljenih študij kažejo, da jugoslovanski znanstveni časopisi večinoma ne izpolnjujejo teh nalog. Število naslovov je veliko, vendar včasih še vedno premajhno, kar pomeni, da niso primerno razporejeni po znanstvenih disciplinah. Ker izhajajo povprečno 1,5 krat letno, so informacije v njih že ob izidu zastarele. Njihovo izdelovanje je neekonomično. Recenzije niso vedno objektivne, včasih pa uredništva zaradi želje po objektivnosti recenzentom okrnijo delo. Združevanje nekaterih časopisov bi lahko izboljšalo ekonomičnost njihovega izdajanja in ažurnost informacij. Recenzijski postopek bi moral biti obvezen in javen, saj je tudi v znanosti potrebno demokratično soočanje mnenj (2).

Prihodnost najbrž ne bo odpravila tiskanja revij, temveč bo uvedla še on line dostopne časopise in časopise na CD, mikrooblike so že precej razširjene. Namizno založništvo pravzaprav pomeni nevarnost hudega onesnaževanja znanstvenega okolja s pojavljanjem večje količine sive literature. Po mnenju nekaterih bi se bibliotekarji morali proti temu boriti in se zavzemati za združevanje virov informacij. Po mojem mnenju pa je prava pot upoštevanje standardov o obliki publikacij in prispevkov v njih. Kakovost časopisov je mogoče ocenjevati z dveh vidikov: oblikovnega - kako oblika časopisov ustreza določilom mednarodnih standardov in vsebinskega - kakšna je kakovost znanstvenega dela po svetovnih merilih (impact factor - odmevnost).

1.1 Ugotavljanje upoštevanja mednarodnih standardov

Cela serija mednarodnih standardov določa obliko publikacije in prispevka v njej, z namenom, da bi bil pretok informacij čim lažji:

ISO 4, 1984, Documentation - Rules for the abbreviation of title words and titles of publications, vsebuje pravila za krajšanje naslova,

ISO 8, 1977, Documentation - Presentation of periodicals, določa obliko revije, format, položaj naslova, način oštevilčenja in vrste kazal,

ISO 18, 1981, Documentation - Contents list of periodicals, določa obliko kazala in njegov položaj v reviji,

ISO/R 30, 1956, Documentation - Bibliographical strip, priporoča bibliografsko manšeto,

ISO 214, 1976, Documentation - Abstracts for publications and documentation, govori o tem, kako narediti izvleček,

ISO 215, 1986, Documentation - Presentation of contributions to periodicals and other serials, predstavlja optimalno obliko prispevka v serijski publikaciji,

ISO 690, 1987, Documentation - Bibliographic references. Content, form and structure, prikazuje obliko bibliografskih podatkov o virih,

ISO 832, 1975, Documentation - Bibliographical references. Abbreviations of typical words, določa okrajšave najpogostejših besed,

ISO 999, 1975, Documentation - Index of a publication, podrobno govori o kazalih,

ISO 2145, 1978, Documentation - Numbering of divisions and subdivisions in written documents, vsebuje navodilo o oštevilčenju poglavij v pisnih dokumentih,

ISO 3297, 1986, Documentation - International standard serial numbering (ISSN), govori o ISSN,

ISO 5122, 1979, Documentation - Abstract sheets in serial publications, določa obliko kartic z izvlečki, ki jih je mogoče iz revije iztrgati in si pripraviti lasten katalog,

ISO 5966, 1982, Documentation - Presentation of scientific and technical reports, govori o obliki znanstvenih in tehničnih poročil,

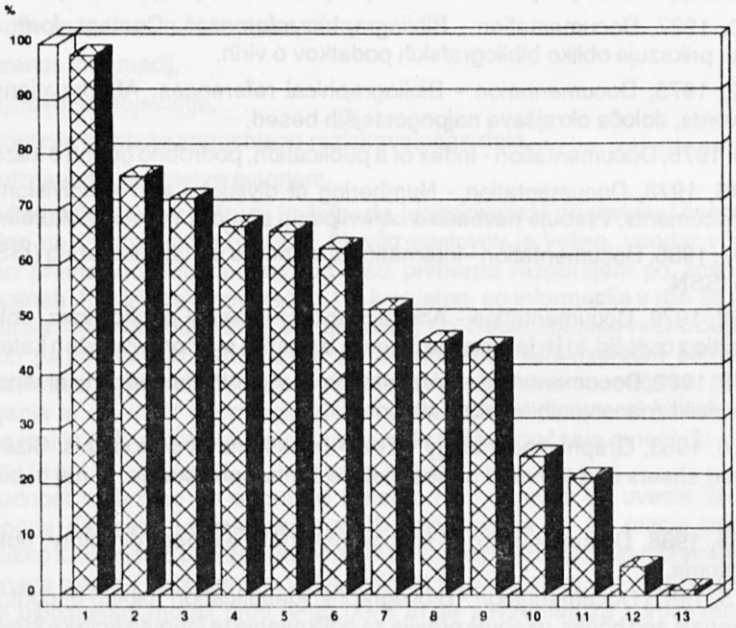
ISO 6716, 1983, Graphic technology - Text - bookstand of periodicals. Sizes of untrimmed sheets and trimmed pages, določa format publikacije, ki naj bi bil A4 ali A5,

ISO 8459, 1988, Documentation - Bibliographic data element directory, določa obliko datuma.

ISO 9115, 1987, Documentation - Bibliographic identification (biblid) of contributions in serials and books, vsebuje pravila za oblikovanje te identifikacijske številke publikacije.

V študiji, ki jo je avtorica tega prispevka izdelala s profesorjem Jožetom Spanringom in je bila z naslovom 20 let prilagajanja serijskih biotehniških strokovno znanstvenih publikacij iz jugoslovanskega in slovenskega prostora mednarodnim standardom predstavljena na opisanem posvetovanju, je bilo analiziranih 71 naslovov jugoslovanskih znanstvenih publikacij iz biotehniške stroke. Ugotovljeno je bilo, da nobena od njih ne upošteva vseh omenjenih standardov, čeprav je v merilih za sofinanciranje iz sredstev republiških raziskovalnih skupnosti in Zveze

republiških in pokrajinskih samoupravnih skupnosti za znanstveno dejavnost v SFRJ tudi ta pogoj. Ena od publikacij nima niti ISSN, čeprav je po drugih kriterijih uvrščena med znanstvene serijske publikacije (Bitenčevi živilski dnevi). 76% publikacij navaja poštni naslov avtorja. 72% jih objavlja izvleček v tujem jeziku. 67% publikacij vsebuje članke, oblikovane vsaj približno po standardu ISO 215. Tudi živo pagino ima 66% publikacij. Dvojezično kazalo vsebuje 63% publikacij. Kategorizacijo na izvirne, pregledne in informativne prispevke upošteva 52% publikacij. V formatu A izhaja 46% naslovov, datum prispetja prispevka jih navaja 45%. 25% naslovov referirata AGRIS in CAB. Kumulativno letno kazalo jih objavlja 21%. Samo 5% naslovov v naslednji številki objavlja popravke in en sam odstotek objavlja navedbe o recenzijah.

LEGENDA:
1 - ISSN, 2 - POŠTNI NASLOV AVTORJA, 3 - IZVLEČEK V TUJEM JEZIKU,
4 - STRUKTURA ČLANKA, 5 - PAGINA ŽIVA, 6 - DVOJEZIČNO KAZALO,
7 - KATEGORIJE ČLANKOV, 8 - FORMAT, 9 - DATUM PRISPETJA,
10 - LETNO KAZALO, 11 - REFERIRANI V AGRIS, CAB, SWETS,
12 - POPRAVKI, 13 - NAVEDBE O RECENZIJAH

Sl.1: Ujemanje publikacij z mednarodnimi standardi v odstotkih (100% = vzorec 71 analiziranih strokovno - znanstvenih serijskih publikacij iz biotehniške in mejnih strok)

1.2 Bibliometrijske analize za ugotavljanje relevantnosti virov

Bibliometrijske analize uporabljamo pri ugotavljanju najbolj produktivnih časopisov in avtorjev znotraj posameznih disciplin, pri ugotavljanju združevanja in razdruževanja disciplin in pri ugotavljanju zakonitosti v znanosti (3-8). Izhajajo iz analize citatov. Pri ugotavljanju relevantnosti časopisov izračunavamo faktor odmevnosti in ugotavljamo, kako porazdelitve prispevkov po časopisih ustrezajo Bradfordovi porazdelitvi. Preprosto preštevanje citatov je merilo uporabnosti časopisa ali relevantnosti avtorja. Večkrat ko je bil avtor citiran, uporabnejši je in večkrat ko je bil citiran časopis, bolj uporaben je. Seveda je lahko zelo velikokrat citiran tudi članek s heretično vsebino ali slab časopis, ki je objavil laž. Iz tega izhajata dva kvocienta, ki sta realnejši prikaz vrednosti časopisa: faktor odmevnosti (impact factor) = število citatov časopisa, deljeno s številom člankov, ki jih je mogoče iz tega časopisa citirati, pogostost citiranja (immediacy index) = število citiranosti članka, v enem letu citiran, deljeno s številom člankov, ki jih je bilo mogoče iz časopisa citirati. Bradfordov zakon opisuje porazdelitev nekega strokovnega področja v časopisih. Tako se glasi: če znanstvene časopise neke stroke padajoče rangiramo po produktivnosti, jih lahko razdelimo v dva dela, od katerega je eden posvečen predvsem tej stroki, drugi pa razen te obravnava še več drugih, vsebuje pa enako število člankov, kot prvi del. Pomeni, da ima vsaka stroka nekaj osrednjih časopisov. Prav tako število člankov, kot jih je obljavljenih v tem jedru, pa je razpršenih po različnih drugih časopisih mejnih ali bolj oddaljenih strok.

Študije na omenjenem posvetovanju so analizirale število publikacij in avtorjev, ki so citirani v tujini, frekvenco objavljanja člankov jugoslovanskih avtorjev v tujih časopisih in podobno. Ugotovile so, da se naši avtorji le redko pojavljajo v tujih časopisih in da imajo majhno odmevnost v tujih znanstvenih krogih. Razlog za majhno odmevnost je lahko tudi v pomanjkljivostih časopisov kot medijev za prenos znanja iz narodne na mednarodno raven.

1.3 Sklepne misli

Tako kot povsod pri nas, tudi v svetu stroke in znanosti vlada hiperinflacija. Merila za kakovost smo si priredili tako, da jim najlažje zadostimo. Toda v tujini in ponekod tudi pri nas bibliotekarji in dokumentalisti uporabljajo sodobne načine preverjanja kakovosti časopisov (in s tem znanosti), da bi svojim uporabnikom, znanstvenikom, raziskovalcem in razvojnikom pripravili izbor najboljšega iz najboljšega in najnujnejšega izmed vsega potrebnega.

1.4 Viri

1. 13. savjetovanje o znanstvenim i stručnim publikacijama : Razvoj znanstvenih časopisa u Jugoslaviji do godine 2000, Pula, 20.-22.11.1989. - Zagreb, Institut informacijskih znanosti, 1989

2. Banić N.: Recenziranje rukopisa - način znanstveno-stručnog vrednovanja. - Informatologia Yugoslavica 16(1984)1-2, s. 101-106

3. Knežević B.: "Faktor uticaja discipline" kao kvalitativni parametar u evaluaciji i selekciji tekućih periodičkih publikacija za specijalizaciju bolesti respiratornih sistema. - Informatologia Yugoslavica 19(1987)3-4, s. 153-162

4. Milas-Bracović M.: Struktura znanstvenog članka i njegovog autorskog sažetka. - Informatologia Yugoslavica 19(1987)1-2, s. 51-67

5. Kuljiš J., Penava Z., Spaventi J., Šlaus A., Toth T.: Neke karakteristike časopisnog fonda u bibliotekama SR Hrvatske. - Informatologia Yugoslavica 19(1987)1-2, s. 91-96

6.Centner-Hermanović N., Prelog N.: Pristup određivanju ključnih časopisa za interdisciplinarna područja (na primeru zaštite i unapređenja čovjekove okoline). - Informatologia Yugoslavica 18(1986)1-2, s. 59-63

7. Ikpaahindi L.: An overview of bibliometrics : its measurements, laws and their applications. - Libri 35(1985)2, s. 163-177

8. Mihel I., Oluić-Vuković V., Pravdić N.: Primjena bibliometrijskih zakonitosti u analizi širokih tematskih područja : radovi iz humanističkih znanosti. - Informatologia Yugoslavica 16(1984)1-2, s. 21-33

RAZMIŠLJANJE O MARKETINGU IN STRATEŠKEM PLANIRANJU V SIK

Rajko Slokar, Goriška knjižnica Franceta Bevka, Nova gorica

UDK 65.012.2:027.022(497.12)

SLOKAR, Rajko: Razmišljanje o marketingu in strateškem planiranju v SIK. Knjižnica, Ljubljana, 34 (1990), št. 1/2, str. 39-43

Marketing v SIK kot sestavni del vseh šestih faz knjižničnega delovnega ciklusa je tesno povezan s strateškim planiranjem, ki sistematično in logično vrednoti bodoče poslovanje knjižnice in ki je tudi osnova za načrtovanje različnih marketinških potez. Mednje sodijo določanje ciljnih skupin bralcev, povečanje števila bralcev, izposojenih enot ter njih zvrsti, določanje in oblikovanje novih komunikacijskih smeri in s tem tudi pridobivanje sredstev. Gre torej za zadovoljevanje ciljnih skupin z informacijami, znanjem, s knjigo in hkrati za izboljšanje kakovosti dela in finančnega položaja knjižnice. Marketinško vedenje terja povezovanje poslovodnih delavcev knjižnic ter posebna dodatna znanja, ki jih pri nas v tem trenutku lahko pridobivajo le s sistematično organiziranim kontinuiranim izpopolnjevanjem. Nov sistem financiranja SIK bo moral stimulirati marketinško dejavnost tako, da bodo sredstva, pridobljena z odprtostjo knjižnice do okolja, uporabljena za dodatno stimuliranje delavcev in za tehnološke izboljšave.

UDC 65.012.2:027.022(497.12)

SLOKAR, Rajko: Reflections on marketing and strategic planning in public libraries. Knjižnica, Ljubljana, 34 (1990), no. 1/2, p. 39-43

Marketing as a component part of all six phases within the working cycle of a public library is tightly connected with strategic planning, which is considered to be a systematic and logical assessment of future library performance. Strategic planning is therefore used as a basis for planning various marketing measures. The defining of target groups, higher number of readers and books borrowed, defining new communication routes, as well as acquiring of new financial means, in short, quality improvements of all library services can be the most important elements of library marketing. Marketing demands cooperation of all managerial staff, improvement of their knowledge by organizing special managerial training, and, not at last, change of behaviour of the whole staff in public libraries. The new system of financing cultural institutions should stimulate the introduction and execution of marketing measures.

Marketinga v dejavnosti splošnoizobraževalnih knjižnic, nabavnega in izposojevalno-prodajnega, takega, ki zajema sleherno sestavino knjižničnega delovnega ciklusa, si ne moremo zamišljati brez strateškega planiranja, pa čeprav gre za večinoma proračunsko družbeno dejavnost. Marketing kot sestavina strateškega planiranja v družbenih dejavnostih in s tem tudi v SIK pravzaprav pomeni bolj dejavnost za izboljšanje ugleda kot za povečanje prihodka. Vendar mislim, da slednji ni izključen kot cilj.

Kaj naj počnemo s strateškim planiranjem v knjižnicah?

Če je strateško planiranje dejavnost, vedenje in vedenje, ki sistematično in logično vrednoti bodoče poslovanje podjetja, ga ne moremo izključiti kot sestavino poslovanja ustanov kot so splošno-izobraževalne knjižnice. Jedro strateškega planiranja je oblikovanje in uveljavitev poslovne strategije. Njen cilj je spreminjati obstoječa dejstva z osvajanjem sodobnih dosežkov na knjižnično-informacijskem področju. Zaradi nenehnega spreminjanja v okolju je torej strateško planiranje nepretrgana dejavnost. Je usmerjevalec pri sprejemanju kratkoročnih poslovnih odločitev, instrument za učinkovito odzivanje knjižnice spremembam v okolju, osnova za sprejemanje odločitev o rasti knjižnice, pogojena z odločitvami v družbenopolitični skupnosti, osnova za organizacijske spremembe, s katerimi se odpravlja improvizacija, in osnova tudi za planiranje različnih marketinških potez, med katere sodi določanje ciljnih skupin oziroma uporabnikov, povečanje števila bralcev in izposojenih enot, določanje in oblikovanje novih komunikacijskih smeri ter s tem tudi določanje in pridobivanje sredstev.

Razmišljati o marketingu v knjižnicah in posebej v splošnoizobraževalnih knjižnicah, ne da bi upoštevali

1. družbeni in gospodarski položaj slovenske knjige,
2. sistem financiranja SIK (sedanji, prehodni in prihodnji)
3. družbenoekonomski sistem in zlasti položaj gospodarske celice, tj. tržnosti podjetja,
4. gospodarsko-kadrovsko razvitost okolja,
5. dosedanjo povezanost z okoljem in
6. kadrovsko strukturo zaposlenih v knjižnici,

pomeni, da bi radi gradili stavbo brez temeljev. Ker ni ne časa ne prostora, bi se delno in bežno zadržal pri sistemu financiranja SIK. Dosedanji sisovski sistem, v katerem so boljši materialni položaj imeli predvsem tisti, ki so bili financirani iz močnejše sredine, t.j. iz Republiške kulturne skupnosti, je bil v bistvu mešanica zakritega, posrednega državnega upravljanja in odločanja in s tem prividnega samoupravnega odločanja izvajalcev in uporabnikov. Na nižji ravni, t.j. na občinski, so prihajali do izraza tekoči vsakdanji interesi, zlasti uporabnikov, in s tem

se je tehnološka baza knjižnic zoževala, hkrati pa so nastajale velike razlike znotraj knjižničnega informacijskega sistema.

Z letom 1990 bodo SIK-i prešli, upajmo, v tako republiško okrilje, v katerem naj bi prek posebnega samoupravnega sklada za kulturo, ki naj bi ga upravljali od republiške skupščine imenovani delegirani resorski strokovnjaki, prihajal do izraza skladen razvoj vseh vej slovenske kulturne dejavnosti in s tem tudi splošno-izobraževalnih knjižnic. V tem skladu naj bi se kontrolirano uveljavili interesi ustanov in uporabnikov. Sprejeli smo nove dopolnitve slovenske ustave in po njih naj bi človek in ustanove postali bolj avtonomni. In zato je prav, da bi ta sklad prek skupščine tako nadzirali, da bodo dane možnosti razvoja avtonomije (ideološke in programsko-razvojne) tako ustanov kot tudi posameznikov. Preprečiti je treba, da republiška skupščina ne bi imela neposrednega nadzora nad financiranjem kulturne dejavnosti. Ustavna dopolnila vnašajo demokratizacijo odnosov, zato bi bilo neskladno z njimi, če bi uveljavljali tisto možno varianto, ki dopušča - ob odsotnosti sodobno urejene javne uprave - birokratizacijo odnosov. Želimo tako avtonomijo ustanov, ki ne bo pomenila njihovega programsko-tehnološkega in materialnega obubožanja. Z njo naj bi ustanove dobile tako moč, da bodo strokovno branile svojo samostojnost v okvirih danih materialnih možnosti naše republike.

Mislim, da se ta avtonomija delno izraža tudi na materialnem področju s pridobivanjem dodatnih sredstev iz neposredne menjave. Tako pridobljeni prihodki ob proračunskem doseganju normativov o knjižničnem prilivu naj bodo namenjeni delno za izboljšanje delovnih pogojev in tehnologije oziroma materialnih osnov dela, delno za osebne dohodke, sicer ne bo interesa za tako zbiranje sredstev in ne za strateško planiranje, niti za uvajanje marketinškega obnašanja v naši dejavnosti. Vsekakor pa sem prepričan, da ta prihodek v nobenem primeru ne bo tako velik, da bi z njim zgradili npr. novo potrebno knjižnico v sredini, v kateri ne dosega prostorskih normativov.

Marketinško vedenje mora vsekakor vplivati na večjo možnost proračunskega ali kako drugače urejenega renoviranega financiranja kulture s posluhom za kakovost.

Kaj je cilj strateškega dolgoročnega knjižničnega marketinga?

Predvsem gre za nenehno zadovoljevanje ciljnih skupin z informacijami, znanjem, s knjigo, s posebnimi storitvami. Če hočemo to doseči, moramo strokovno in dosledno izpeljevati vse faze knjižničnega delovnega ciklusa, vseskozi računalniško podprtega:

1. *Analiza potreb* ciljnih skupin, med katere sodijo šolska mladina, učeči se odrasli in drugi odrasli, gospodarska podjetja in ustanove, je nujna sestavina strateškega planiranja in marketinga, kajti to je že ena izmed oblik povezovanja z življenjem v okolju.

2. Na osnovi analize potreb *ugotavljamo in planiramo možnosti* za zadovoljevanje teh skupin, torej tudi našo ponudbo. Pri tem mislim na proizvodnjo znanja, na knjižni trg v državi, na knjižnični fond in na možnosti vključevanja v knjižnični informacijski sistem znotraj države in izven nje. Hkrati ob tem je treba iskati tako imenovane informacijske niše, katerih zapolnjevanje je v okviru celotnega knjižničnega informacijskega sistema naloga splošnoizobraževalnih knjižnic.

3. Tretjo fazo ciklusa predstavlja *akcesija in nabava* knjižničnega gradiva, ki je seveda odvisna od tržnih danosti, od družbenih finančnih možnosti ali omejitev, od zakonskih pravnih omejitev in od notranjih faktorjev v posamezni knjižnici, ter od obeh že omenjenih faz.

4. Naslednja strokovno odgovorna naloga je računalniško podprta *obdelava knjižničnega gradiva* in evidenca vsega knjižničnega gradiva / periodike v občini.

Temu sledi

5. *Izposoja ciljnim skupinam.* Le-ta mora biti kvalitetna, nenehno organizacijsko izpopolnjujoča in vedno bolj tudi svetovalna, ob navzočnosti številnih posebnih marketinških prijemov, kot so: razstave, predstavitve, srečanja z avtorji, lastna izdajateljska dejavnost, poročanje javnosti o delu knjižnice, seznanjanje javnosti z novostmi v knjižnici, improvizirane razstavice knjig po posameznih strokah, knjige ali lističi želja, anketiranje, itn. V tej fazi je seveda pomemben strateški cilj oblikovati kar najbolj kakovostno medknjižnično izposojo in se s sodobno tehnologijo vključevati v pretok znanstvenih, tehnoloških in drugih informacij. Izposoja je tipalka, potrebna za nabavo.

6. Šesto fazo predstavlja *vrednotenje dela oziroma kontrola vseh dosedanjih faz.* Marketinške poteze in postopkovna logika so torej sestavina sleherne izmed šestih faz knjižničnega ciklusa.

Zakaj je torej potreben marketing v knjižnici?

Z njim naj bi

- izboljšali kakovost dela knjižnice
- izboljšali strukturo bralcev, torej segli tudi v inovativno dejavnost posameznikov in podjetij ter ustanov,

- popularizirali knjižnično-informacijsko vzgojo in bralno kulturo,
- izboljšali in razširili motivacijo za znanstveno- izobraževalno dejavnost,
- izboljšali delovne pogoje v knjižnici,
- ustvarili pripravljenost sredine za gradnjo prepotrebnih knjižničnih prostorov,
- odpravili prosjačenje kot način zagotavljanja sredstev za normalno delo,
- in s tem izboljšali finančni položaj posamezne knjižnice ter njen ugled.

Najpomembnejši cilj marketinga je najti ustrezno zadovoljujočo *situacijo posameznih ciljnih skupin v odnosu na obstoječe gradivo in na možnosti, kako čimprej priti do določene informacije.* Tako marketinško delo terja strokovnost in gotovo se bo zelo počasi uveljavljalo, zlasti pri tistih, ki ne gledajo v prihodnost. Marketing torej terja raziskave, planiranje strategij, dejavnosti za realizacijo posameznih ciljev, določanje oseb za realizacijo planiranih aktivnosti, preciziranje rokov in predvsem kontrolo in merjenje rezultatov ter primerjanje s plani. Res je, da marketing terja nekoliko več sredstev, časa in strokovnega dela, vendar mislim, da bi ga z nekoliko več truda in znanjem lahko na nevsiljiv, neopazen način in postopno, brez agresivnosti do okolja in do notranje kadrovske strukture lahko uveljavili. To seveda terja veliko odgovornost in znanje poslovodnih delavcev, kajti brez take njihove naravnanosti se strateško planiranje marketinga v knjižnicah ne bo moglo uveljaviti. Potreba po neformalnem izobraževanju poslovodnih delavcev v splošno-izobraževalnih knjižnicah in po njihovem posebnem izpopolnjevanju terja dejanja. Izkoristimo čim več možnosti, ki nam jih ponuja okolje!

Če postaja znanost proizvodna sila in pomemben faktor družbenega razvoja, so splošnoizobraževalne knjižnice nepogrešljiv člen znotraj kulture in izobraževanja v prenosu znanja na posameznika, njegovo delovno prakso in osebno življenje, so pomemben dejavnik za izboljšanje kakovosti življenja. Zato je njihovo delo diseminatorja znanja in kulture nujno potrebno oplemenititi s pridobitvami sodobne poslovne znanosti, torej tudi s strateškim planiranjem in marketinško naravnanostjo. To plemenitenje bo moralo imeti motivacijsko postelj v takem novem sistemu financiranja, ki bo razvijal procese demokratizacije, sicer je ustavni zakon pesek v oči in popoln kontrast ustavnim dopolnilom, ki so naravnana v večjo demokratizacijo družbe in kulture.

Literatura:

1. dr. Janez Prašnikar, Valter Reščič: Preobrazba jugoslovanske organizacije zdr. dela v podjetje, DO AGEA Nova Gorica, 1989

2. Marketing i strukturne promene, zbornik referata/ X. kongres jugoslavenskog udruženja za marketing, Ljubljana, 20.-22. novembra 1986.- Zagreb: JUMA, 1986

BOLNIŠNIČNE SPLOŠNOIZOBRAŽEVALNE KNJIŽNICE IN NJIHOVA TERAPEVTSKA VLOGA V PROCESU ZDRAVLJENJA

Ivana Dolenc, Višja šola za zdravstvene delavce, UEK, Ljubljana
Irena Kernel, Knjižnica Oton Župančič, Ljubljana

UDK 027.6(497.12)

DOLENC, Ivana; KERNEL, Irena: Bolnišnične splošnoizobraževalne knjižnice in njihova terapevtska vloga v procesu zdravljenja. Knjižnica, Ljubljana, 34(1990), št. 1/2, str. 45-61

Splošnoizobraževalno knjižničarstvo v Sloveniji je doseglo relativno visoko strokovno raven v primerjavi s stanjem in dosežki te vrste knjižnic v svetu. Razvoj specialnih splošnoizobraževalnih knjižnic pa zaostaja in je še vedno na stopnji amaterizma.

Matičnim splošnoizobraževalnim knjižnicam v Sloveniji so v Zakonu o knjižničarstvu (1) določene naloge tudi za področje specialnih splošnoizobraževalnih knjižnic, saj morajo matične knjižnice skrbeti za vse vrste knjižnic na svojem področju. Tudi v normativih za slovenske splošnoizobraževalne knjižnice (2) je zapisano, da moramo posvetiti skupinam prizadetih uporabnikov posebno skrb, vendar sistematičnega dela s to podzvrstjo splošnoizobraževalnih knjižnic še ni.

UDC 027.6(497.12)

DOLENC, Ivana; KERNEL, Irena: Hospital libraries and their role in the process of medical treatment. Knjižnica, Ljubljana, 34 (1990), no. 1/2, p. 45-61

Public librarianship has achieved relatively high professional level in Slovenia, but specialized public libraries are still underdeveloped.

The Slovene library law (1) defines the tasks of special public libraries. Central public libraries are those that have the obligation to develop all types of libraries in the areas for which they are responsible.

The standards for slovene public libraries (2) also declare that handicapped users should be given special care. But no systematic work with these special public libraries has been noticed.

1. Uvod

Čeprav je terapevtska vrednost uporabe knjižničnega gradiva pomembna v vseh vrstah specialnih splošnoizobraževalnih knjižnic (poleg bolnišničnih in zdraviliških (3) še v ustanovah za ostarele, v zaporih in drugod), bo v tej informaciji poudarek na specialnih SIK v bolnišnicah, kjer je populacija potencialnih uporabnikov SIK najštevilnejša, metode dela pa so v bistvu uporabne tudi za druge vrste specialnih splošnoizobraževalnih knjižnic. Razvoj medicine in knjižničarske stroke v današnjem času zahtevata pospešen prehod od ljubiteljskega načina dela bolnišničnih splošnoizobraževalnih knjižnic k strokovno preverjeni vsebini in metodi dela.

Za predstavitev stanja specialnih bolnišničnih splošnoizobraževalnih knjižnic v Sloveniji in predlogov za posodobitev bi navedli primer Univerzitetnega kliničnega centra v Ljubljani. V predstavitvi stanja bomo uporabili podatke, ki jih je za diplomsko nalogo leta 1987 zbrala diplomantka knjižničarske smeri na Pedagoški akademiji.

2. Bolnišnične splošnoizobraževalne knjižnice

Po mednarodnih standardih (5) bi morala imeti vsaka zdravstvena ustanova poleg strokovne knjižnice in informativne službe za osebje tudi knjižnico za bolnike, da bi se bralne aktivnosti in biblioterapija lahko vključevale v terapevtski proces. Za dejavnost bolnišničnih splošnoizobraževalnih knjižnic so potrebni naslednji pogoji:

- izbrano knjižnično gradivo glede na patologijo bolnikov;
- ustrezen prostor brez arhitektonskih ovir, ki gibalno motenim uporabnikom onemogočajo dostop do knjižnice;
- prilagojena oprema in specifičnim potrebam prilagojena postavitev le-te v prostoru;
- razna pomagala za uporabo knjižničnega gradiva;
- specialno usposobljen kader.

Mednarodni standardi omenjajo bolnišnične SIK v členih 54, 58 in 59. Izhodišča za izračun potrebnega števila knjižničnega gradiva so število postelj, število osebja in doba hospitalizacije. Za manjše zdravstvene ustanove so v standardih naštete tudi nekatere druge oblike nestacionirane knjižnične dejavnosti.

Pred dvajsetimi leti je na strokovnem posvetovanju slovenskega bibliotekarskega društva Bogo Komelj predaval o knjižnicah v termalnih in mineralnih zdraviliščih. V svojem prispevku (3) ugotavlja, da je začetek knjižnic za bolnike v Angliji v prejšnjem stoletju. Vsebinsko so bile prve knjižnice za bolnike verskega in

nabožnega značaja. Zbirale so gradivo, ki naj bi obolele psihično pripravljalo za usodo, ki jih čaka. Počasi so te knjižnice spreminjale vsebino in pričele vključevati med nabožne tekste tudi lahko in manjvredno literaturo, ki naj bi bolnike zabavala.

V letu 1936 je bilo bolnišničnim knjižnicam posvečeno mednarodno posvetovanje IFLA. V Franciji imajo že od leta 1935 centralno koordinirano delo bolnišničnih knjižnic organizacijsko in po vsebini. Posebna komisija strokovnjakov preverja primernost gradiva glede na njegovo namembnost. Prisotnost bolnišničnih knjižnic je v Franciji tako samoumevna, da je vključena v strošek dnevne oskrbe z 2,5%. Visoko stopnjo razvitosti specialnih splošnoizobraževalnih knjižnic so dosegle tudi skandinavske države.

V večini dežel se knjižnice za bolnike niso bistveno spremenile do konca druge svetovne vojne. Po vojni je na tem področju zelo aktivna Zvezna republika Nemčija. Predstavniki muenchenskih bolnišničnih splošnoizobraževalnih knjižnic sodelujejo tudi v strokovnih telesih za to vrsto knjižnic pri IFLA. Sestavni del knjižničarstva so tovrstne knjižnice tudi v državah vzhodne Evrope. Sekcija za specialne bolnišnične knjižnice pri IFLA je razpravljala o tej vrsti knjižnic na kongresu IFLA v Lausanni v Švici leta 1976. V diskusiji je mednarodna sekcija ugotovila, da nima nikakršnih podatkov o stanju tovrstnih knjižnic v Jugoslaviji.

3. Posebnosti, ki jih moramo upoštevati v bolnišničnih splošnoizobraževalnih knjižnicah glede na starost in patologijo uporabnikov

Poleg mednarodnih standardov o zagotavljanju vsesplošne dostopnosti do gradiva in smernic za delo specialnih splošnoizobraževalnih knjižnic je tudi generalna skupščina Združenih narodov sprejela deklaracijo o splošnih in posebnih pravicah duševno in telesno prizadetih do izobraževanja (6). To pa zahteva primeren dostop do knjig in drugih virov informacij. Ker so knjižnice ena redkih splošno dostopnih odprtih ustanov za prebivalstvo, imajo pomembno vlogo pri preskrbovanju knjižničnega gradiva in virov informacij za vsakogar, ne glede na to, kje se kot uporabnik nahaja: doma, v šoli ali v zdravstveni ustanovi.

Pristopi do problemov in metode dela bolnišničnih SIK, organizacija sistemov izobraževanja, knjižničarstva, zdravstvenega in socialnega varstva so po svetu različni, povsod pa so uporabniki z enako patalogijo. Glede na specifične potrebe jih "z vidika" bolnišničnih SIK delimo na:

- vizualno prizadete;
- slušno prizadete;
- govorne napake, ki ne izvirajo iz gluhosti;

- prizadete zaradi bolezenskih stanj;
- prizadete zaradi fizične invalidnosti;
- duševno prizadete in čustveno motene;
- multiplo prizadete.

Vsaka vrsta prizadetosti predstavlja posebne in spreminjajoče se zahteve. Nekatere prizadetosti zahtevajo že omenjene specialne rešitve pri gradnji prostorov in izdelavi opreme, druge izbor knjižničnega gradiva po obliki in vsebini (zvrst, velikost in teža gradiva, oblika in velikost tiska ipd). Nujni so ustrezni pripomočki za uporabo gradiva, včasih je celo potrebno organizirati izposojo gradiva bolnikom ne le v zdravstvenih ustanovah, temveč tudi na domu. Za zahtevnejše uporabnike, ki jim zdravstveno stanje dopušča branje in imajo že privzgojene bralne navade, je treba organizirati potrebno gradivo količinsko in vsebinsko zadovoljivo; itd.

Temeljno izhodišče za delo bolnišničnih SIK je upoštevanje starosti in patologije uporabnikov, ciljev zdravljenja ter socialnih, čustvenih in intelektualnih potreb uporabnikov.

Pri starostnem vidiku izhajamo pri delu z uporabniki bolnišničnih splošnoizobraževalnih knjižnic v principu iz načel splošnoizobraževalnega knjižničarstva. Torej moramo za otroke uporabljati gradivo, ki ustreza njihovemu psihofizičnemu razvoju: starostne stopnje (cicibani, pionirji, in mladina). Pri starostnikih pa moramo upoštevati, da:

- so njihovi interesi obrnjeni bolj v preteklost, kar se odraža tudi pri željah po branju;
- imajo težave z vidom, sluhom;
- je sposobnost koncentracije manjša (kratka čtiva);
- si težje zapomnijo stvari in se težje lotevajo novega dela, ki ni vezano na njihove izkušnje.

Mnenje, da so vsi starejši ljudje pozabljivi, miselno in telesno togi, hitro utrujeni, težko učljivi in neustvarjalni, ne drži. Raziskave so pokazale, da so starostniki nasplošno enako sposobni kot mlajši ali pa mlade glede na svoje izkušnje celo prekašajo.

Ugotovitve kažejo, da ohranijo telesne in duševne sposobnosti predvsem ljudje, ki te sposobnosti nenehno urijo. Zato so priporočljive dejavnosti, ki človeka fizično in duševno razgibajo. Pri bralnih aktivnostih izbiramo tiste, ki so bolj aktivne. Npr. raje naj berejo, hodijo na izlete, kot da sedijo pred televizorjem; pozabljivost naj odpravljajo s ponavljanjem tistega, kar si žele zapomniti, pomembne stvari naj si zapišejo; vzamejo naj si dovolj časa za delo, ki ga želijo opraviti itd. (8).

Poleg starostnih obdobij moramo v bolnišničnih splošnoizobraževalnih knjižnicah upoštevati še specifične potrebe bolnikov pri določeni patologiji:

- **Vizualna prizadetost**

Za bolnišnične knjižnice bodo potencialni vizualno prizadeti uporabniki tisti, ki so postali slepi ali slabovidni zaradi poškodb ali bolezni v kasnejšem starostnem obdobju, saj se otroci in odraščajoča mladina šola in vzgaja v posebnih vzgojno-izobraževalnih zavodih za slepe in slabovidne.

Specifične potrebe pri knjižničnem gradivu so: večji in debelejši tisk, teksti v brajici. Od neknjižnega gradiva so potrebni avditivni mediji in prirejeno ludotečno gradivo.

Pripomočki za uporabo gradiva so: lupe, elektronska povečala za knjižno gradivo in ustrezni, prirejeni pripomočki za uporabo neknjižnih medijev.

- **Slušna prizadetost**

Slušna prizadetost je z vidika bolnišničnih SIK ena hujših oblik, posebno, če je prirojena. Besedni zaklad in poznavanje pojmov je omejeno, odvisno od uspešnosti vzgoje in izobraževanja v specialnih ustanovah za slušno prizadete. Slušno prizadeti odrasli bolniki potrebujejo torej tako gradivo, ki so ga sposobni razumeti in ki jim omogoča boljšo socializacijo in povezanost z okoljem.

Specifičnih zahtev za samo obliko knjižnega gradiva pri tej vrsti prizadetosti ni. V določenih primerih je potrebno gradivo z bogatimi ilustracijami in slikovnimi ponazoritvami. Od neknjižnega gradiva pride v poštev predvsem video in ludotečno gradivo.

- **Govorne napake, afazije...**

Te vrste prizadetosti terjajo tesno sodelovanje članov terapevtskega tima. Bolnišnična knjižnica mora nuditi specialnim pedagogom, logopedom in zdravstvenim delavcem primerno knjižno gradivo in avdiovizualne medije za nudenje pomoči prizadetemu.

- **Bolezenska stanja**

Potencialni uporabniki bolnišnične knjižnice so v tem primeru različnih starosti, z različno patologijo - pokretni in nepokretni in z različnimi interesi ter bralnimi navadami. Zanje bo potrebno izbirati različne ustrezne pripomočke za branje ter gradivo, ki naj bi odvračalo negativne posledice hospitalizacije.

- **Fizična invalidnost (prizadeta lokomocija)**

Cilj zdravljenja začasno ali trajno invalidnih oseb je razvijanje preostalih sposobnosti do največje možne stopnje. Potencialni uporabniki iz te skupine so v bolnišnicah, rehabilitacijskih centrih, zdraviliščih, zavodih za usposabljanje in

doma. Gradivo in bralne aktivnosti za fizično invalidne osebe morajo biti izbrani glede na stopnjo rehabilitacije, stopnjo formalne izobrazbe ter interese in možnosti za poklicno preusmeritev.

Specifične zahteve za to vrsto uporabnikov so: dostopnost knjižničnih prostorov brez arhitektonskih ovir: prilagojena oprema in razporeditev le-te v prostoru tako, da je možno gibanje na invalidskih vozičkih ali z drugimi pripomočki za hojo (hodulje, bergle...). Za uporabo knjižničnega gradiva morajo biti na razpolago razni enostavni in posebni pripomočki (naslonjala za knjige, pripomočki za obračanje listov, prizmična stekla, pripomočki za podporo in uravnavo telesa pri branju ipd).

□ Duševna prizadetost

Tudi pri duševni prizadetosti moramo upoštevati vse starostne stopnje bolnikov. Med njimi so bolniki z različno stopnjo prizadetosti, od zmerno do hudo prizadetih, ki niso zmožni samostojnega življenja niti skrbi za samega sebe. Izvajanje bralnih aktivnosti in biblioterapije pri tej vrsti prizadetosti je zelo zahtevno in je izključno v domeni psihiatra. Drugi člani terapevtskega tima pa samo sodelujejo.

Več neposrednega stika z uporabnikom knjižničnega gradiva iz te skupine bo knjižničar imel z duševno manj razvitim otrokom. Duševno zaostal otrok bo postal duševno zaostal odrasli človek. Njegov besedni zaklad je okrnjen, ni sposoben uporabljati besed kot izraza misli, slabo razume pojme, ne zanima se za okolje, ni radoveden, primitivno oblikuje stavke, težko govori, čas koncentracije je zelo kratek. Knjižnično gradivo mora biti pojmovno in poučno enostavno. Primerna metoda dela z duševno prizadetimi bralci je delo v skupini, kjer moremo vzpodbujati komunikativne dejavnosti in razvijati komunikativne sposobnosti.

Posebna vrsta uporabnikov v tej skupini so alkoholiki. Zanje je primerno knjižnično gradivo, ki jih spodbuja za ustvarjalno sožitje z drugimi ljudmi. Teme o vdanosti pijači in tragičnih usodah, ki jih je alkoholizem povzročil, alkoholiku pomagajo spoznavati lastnosti alkohola in nevarnosti alkoholizma za njega samega in njegovo družino. Izbiramo torej med gradivom, ki deluje na učinkih "šoka prepoznanja".

□ Multipla prizadetost

Multipla prizadetost je tista, kjer se z manjšo ali večjo stopnjo izraženosti prepletajo različne patalogije, katerih specifičnost moramo upoštevati pri izbiri bralnih aktivnosti ali biblioterapije.

4. Zahteve za strokovno usposobljenost kadra za delo v bolnišničnih splošnoizobraževalnih knjižnicah

Poleg izobrazbe in splošne strokovne usposobljenosti za opravljanje knjižničarskih nalog so za delo v bolnišničnih SIK potrebna še dodatna znanja. Koristno je vedeti, kako ta problem rešujejo ponekod po svetu. Omenjen je poklic biblioterapevta, ki je enakovreden član zdravstvenega tima. Običajno je to bibliotekar, ki je dodatno usposobljen za delo v bolnišničnih knjižnicah. Glede na patologijo se sam ali skupaj z drugimi člani zdravstvenega tima vključuje v terapevtski proces.

V strokovni literaturi se na področju bralnih aktivnosti in biblioterapije najpogosteje omenja sodelovanje delovnega terapevta in knjižničarja. Delovna terapija je namreč v zdravstvu tista dejavnost, ki vključuje v proces zdravljenja različne aktivnosti bolnika ob upoštevanju njegove patologije in ciljev zdravljenja. Poleg bralnih aktivnosti uporabljajo v terapevtske namene tudi glasbo, gledališko dejavnost, lutkarstvo, umetno oblikovanje raznih materialov, slikanje, razne ročne spretnosti ipd. Delovni terapevt vključuje v program zdravljenja različne aktivnosti, ki jih med seboj dopolnjuje in prepleta. V ta namen je za izvajanje aktivnosti delovne terapije idealna mediateka, v kateri delovni terapevt in knjižničar pa tudi drugi člani terapevtskega tima (specialni pedagog, logoped, klinični psiholog, psihiater) izbirajo medije tako, da upoštevajo bolnikovo psihofizično stanje, bolnikove interese in cilje zdravljenja. Medije izbirajo med konvencionalnim in nekonvencionalnim knjižničnim gradivom različnih literarnih zvrsti z različno intenzivnostjo, neposrednostjo in globino delovanja.

Glede usposobljenosti za delo z mediotečnim gradivom v terapevtske namene pri nas po bibliotekarski strani še ni nič storjenega. Neodvisno od knjižničarske stroke pa se je pokazala potreba po uvedbi predmeta v vzgojnoizobraževalnem programu na Višji šoli za zdravstvene delavce, na oddelku za delovno terapijo. Tako je v okviru predmeta Aktivnosti delovne terapije tudi predmetna enota Bralne aktivnosti in biblioterapija (9).

5. Bralne aktivnosti in biblioterapija v okviru vzgojnoizobraževalnega programa za delovno terapijo na Višji šoli za zdravstvene delavce

Predmet Aktivnosti delovne terapije sestavlja več vsebinskih sklopov: Muzikoterapija, Gledališke aktivnosti, Lutke, Bralne aktivnosti in biblioterapija, Resocializacijske aktivnosti in Terapevtska rekreacija.

Pri Bralnih aktivnostih in biblioterapiji se študenti podrobneje seznanijo s procesom branja, s posameznimi stopnjami branja in dobijo odgovor na vprašanje, kaj

je branje. To je psihofizična aktivnost, zaznavanje simbolov z vidom, pridobivanje vtisov zaznav in predstav iz teksta, miselna predelava čutnih vtisov, navezovanje medsebojnega odnosa med bralcem in sporočili, spoznavanje avtorjevih misli, način življenja, ko je branje vključeno vanj samoumevno, branje je kultura. Po definiciji je branje sestavljena dejavnost, ki temelji na senzoričnih, perceptualnih in intelektualnih procesih. Proces branja sestavlja več stopenj:

- prepoznavanje: bralec mora poznati abecedne simbole, preden bo branje čutno dojemal;
- sprejetje: oko sprejema svetlobo, ki se odbija od simbolov (besed) in jo nato posreduje možganom (čutni proces);
- notranje strnjevanje: (razumevanje): se nanaša na povezovanje vseh prebranih sporočil z drugimi ustreznimi deli teksta (v neposrednem kontekstu);
- zunanje strnjevanje (dojemanje): na tej stopnji bralec z ustreznimi miselnimi povezavami pridruži pravkar prebranemu besedilu svoje prejšnje znanje (v širšem kontekstu);
- ohranitev v spominu (shranjevanje informacij); temeljno skladiščenje podatkov;
- preklic (vračanje v spomin): sposobnost posameznika, da iz uskladiščenih podatkov izbere tistega, ki ga v določenem trenutku najbolj potrebuje;
- sporočanje (posredovanje informacij) drugim ali sebi: ustno, pisno, izrazno ali miselno (razmišljanje) (I0).

Pri bralnih aktivnostih mora delovni terapevt upoštevati sposobnost gibanja oči, zajetja več besed hkrati pri posameznem postanku (fiksaciji), poznavanje jezikovne kode, poznavanje in razumevanje vsebine, izkušnje in bralne navade bralca. Poleg tega pa mora upoštevati še dejstvo, da posamezne stopnje v procesu branja lahko zaradi določene patologije tudi izpadejo. Na branje vplivajo poleg subjektivnih tudi objektivni faktorji: oblika črk (npr. črke v cirilici se premalo razlikujejo med seboj, zato je hitrost branja v primerjavi z latinico manjša), velikost črk (manjše je mogoče brati hitreje), jasnost črk, oblika in razgibanost besedila (razprti tisk, stolpci) ipd.

Prav tako moramo pri bralnih aktivnostih upoštevati načine branja: slikovno branje, diagonalno branje (preletavanje teksta), navpično branje (teksti v stolpcih) ter motivacijo za branje: informativno, kreativno in rekreativno branje.

Branje kot psihofizično aktivnost delovni terapevt vključuje v bralne aktivnosti, ki so v bistvu načini dela, s katerimi je mogoče povezovati branje in druge komunikacijske dejavnosti glede na patologijo, cilje zdravljenja ter interese in sposobnosti posameznih bolnikov.

Take aktivnosti so:

- metode dela z bralci, ki so znane v splošnoizobraževalnem knjižničarstvu: branje in poslušanje, debata o prebranem gradivu, ura pravljic, kviz, srečanja z avtorji, literarni večeri, recitali, razstave;
- aktivnosti z neknjižnim gradivom: filmi, diapozitivi, glasbeni in ludotečni mediji, ki so podobne aktivnostim s knjižnim gradivom;
- gledališki, lutkarski in instrumentalni nastopi;
- interesni krožki: učenje tujih jezikov, novinarstvo, fotografija;
- ilustriranje besedil;
- vezava knjig;
- izdelovanje ekslibrisov v različnih tehnikah;
- resocializacijske in rekreacijske aktivnosti: družbene, kulturne, interesne itd.

Poleg bralnih aktivnosti so študentje delovne terapije v okviru programa predmeta informativno seznanjeni tudi z biblioterapijo, predvsem z definicijo in vsebino biblioterapije ter nekaterimi izkušnjami iz tuje literature. Biblioterapija v ožjem pomenu besede posega v področje psihiatrije in je izključno v domeni psihiatrov. Biblioterapija se je tudi pojavila najprej v psihiatričnih bolnišnicah. Termin biblioterapija je prvi uporabil Samuel McCord Crothes v strokovnem časopisu Antlantic Monthly leta 1916.

V literaturi najdemo naslednje razlage biblioterapije:

- Branje s terapevtskimi nameni in različnimi cilji: pomagati bolniku pri razumevanju terminologije terapevtskega procesa, odstraniti pomanjkljivosti v znanju, nadomestiti nerealna pričakovanja, omogočiti poklicno rehabilitacijo (Lexikon der Psychologie, Herder Verlag 1972).
- Pomožno zdravljenje s primernim po psihološko-medicinskih kriterijih izbranim čtivom (Reallexikon der Medizin und ihrer Gebiete).
- Usmerjeno izposojanje knjig, kjer knjiga prevzame vlogo posrednika: med osebnostjo bralca in imaginarno osebo literarnega dela obstaja interakcija, ki jo lahko uporabimo, da spodbudimo bralčeve emocije in jih osvobodimo za zavestno in produktivno delovanje. Bralec doživi "šok prepoznanja", ko v knjižnem delu prepozna samega sebe in svoje bližnje (Carl Jung, švicarski psihiater in psiholog, 1975-1961).
- Uporaba knjige in branja pri zdravljenju živčnih bolezni (Encyclopedia and dictionary of medicine and nursing: Saunders, 1972).

Biblioterapija se torej v medicini opredeljuje kot zdravljenje s pomočjo tiskane besede in drugih medijev, ki so primerno izbrani glede na patologijo, cilje zdravljenja, bolnikovo psihofizično stanje, upoštevajoč njegovo izobrazbo in poklic, motivacijo, kulturno raven in bralne navade.

Daniel Sweeney trdi, da biblioterapija oživi prijetna in pozitivna doživetja iz preteklosti. Pri bolniku išče pozitivne lastnosti in jih z določenimi metodami skuša zvabiti na površje. Z metodo biblioterapije imajo zdravstveni delavci možnost spoznati dejanske probleme bolnika.

Rush (pionir biblioterapije v Ameriki) trdi, da primerno izbrano gradivo pozitivno vpliva na emocije in duševne interese pri bolnikih z depresijami, težkimi duševnimi krizami in pri samomorilcih. Bolniku pozitivno preusmeri razmišljanja in konstruktivno vpliva nanj, tako da more obvladovati konfliktna stanja. Biblioterapijo izvajamo v skupini ali individualno. V skupini je primarna naloga spodbujanje komunikativnih dejavnosti in razvijanje komunikativnih sposobnosti. Gradivo je sredstvo za vzpostavljanje stikov z drugimi bolniki, vzpodbujanje skupnih interesov in pogovora. Spodbujanje izražanja in pogovora vpliva na izboljšanje obnašanja. Bolnik se identificira z literarnimi osebami in posnema njihovo obnašanje. Individualna biblioterapija pa je usmerjen poseg v intrapsihično dogajanje, kjer terapevt pričakuje reakcijo "šoka prepoznanja" (12).

Razen v psihiatriji se uporaba bralnih aktivnosti in biblioterapije omenja tudi pri bolnikih, ki se zdravijo v bolnišnici zaradi različnih bolezenskih stanj. Schyra (1966) postavlja štiri različne faze, ki jih je treba upoštevati pri izvajanju biblioterapije pri hospitaliziranih bolnikih:

- V prvih treh dneh je bolnik zaradi težkega stanja v kritičnem psihičnem in fizičnem stanju. To je obdobje prilagajanja na novo okolje, negotovosti in strahu (hospitalizem). V tem času branje ne pride v poštev in ga bolniku ponudimo le, če sam prosi zanj.
- Po prestani krizi (4. do 7. dan) se navadno samodejno zbudi želja po banju in večji interes za okolje. Otrokom ponudimo slikanice, starejšim pa krajše tekste in dnevno časopisje.
- V obdobju rekonvalescence (Schyra) večina bolnikov sega po senzacionalnih novicah.
- V času priprave na odpust iz bolnišnice je za bolnika primerno gradivo s praktičnimi nasveti in tako gradivo, ki vzpodbuja željo po nadaljnjem branju. Priporočljivo je, da bolnik sam izbere gradivo ali izrazi svoj interes glede na vsebino, ki ga zanima (12).

Poleg navedenih informacij dobijo študenti delovne terapije tudi vpogled v tista področja knjižničarske stroke, ki jih morajo nujno poznati, da bi lahko sodelovali s knjižničarji in vsklajevali delo med njimi in zdravstvenimi delavci oziroma terapevtskim timom. Seznanijo se s knjižnično mrežo in knjižnično službo, z načini ureditve knjižnic, vrstami knjižničnega gradiva in možnimi informacijskimi viri knjižnic. Opozorjeni so na različne literarne zvrsti in literaturo, iz katere se lahko izobražujejo tudi sami. V desetih urah, kolikor je namenjeno za predmetno enoto Bralne aktivnosti in biblioterapija, je možno le informativno predstaviti probleme interdisciplinarnega značaja tega predmeta, da se kasneje v praksi ne bi spuščali

v amaterizem. Spoznajo pa se z vsebinami in terapevtskimi cilji bralnih aktivnosti in biblioterapije, kar predstavlja osnovo za začetek dela in nadaljnje (samo)izobraževanje.

6. Vpogled v zgodovino in sedanje stanje slovenskih bolnišničnih splošnoizobraževalnih knjižnic - Univerzitetni klinični center v Ljubljani

Začetki ljubljanskih bolnišnic segajo v 14. stoletje. Bolj kot bolnišnice, so bile to sirotišnice, kjer so stari in onemogli ljubljanski meščani, otroci brez staršev in najdenčki dobili zavetje v najhujši sili. V srednjem in zgodnjem novem veku so bile še nekake izolirnice za varstvo meščanov pred kužnimi boleznimi. Higienske in gmotne razmere so bile v teh zavodih izredno slabe. Kot največji in najstarejši tak zavod se omenja meščanski špital, ki ga je upravljal magistrat. Leta 1553 je cesar Ferdinand I. ustanovil cesarsko-dvorni špital, ki pa je bil pod nadzorstvom cesarske vlade. Namenjen je bil onemoglim idrijskim rudarjem in onemoglim in obolelim vojakom. Po ukazu cesarice Marije Terezije naj bi se leta 1771 oba špitala in druge ubožnice in dobrodelne ustanove združile v en sam zavod. Leta 1786 je cesar Jožef II. ustanovil civilno bolnišnico, ki je dobila svoj prostor v samostanu bosonogih avguštincev na Ajdovščini. Leta 1895 je bila dograjena nova bolnišnica na Zaloški cesti, ki je bila za tiste čase nadvse moderna. Tako stanje je ostalo vse do 2. svetovne vojne, ko je bila bolnišnica pod centralno državno upravo v Beogradu. V obdobju 1941-1945 je pomembno delovanje bolnišnice za cilje NOB in ga lahko imenujemo "ljubljanske bolnišnice v ilegali". Po osvoboditvi je bila ustanovljena popolna medicinska fakulteta in posamezni oddelki so postali klinike in učna baza za študente medicinske fakultete (13).

Hiter razvoj medicine je terjal temeljito preobrazbo vseh dotedanjih konceptov. Zamisli o modernem kliničnem centru so se snovale mnogo let. Funkcija in namembnost objekta je terjala mnogo študija in sodelovanja projektantov, arhitektov in medicinskih svetovalcev. Ves čas je bil prisoten problem finansiranja gradnje. Stroške so zniževali z nekaterimi poenostavitvami gradbenih del in z delnim zmanjšanjem kvadrature nekaterih načrtovanih površin. Leta 1970 so se v nedokončano zgradbo preselili prvi oddelki klinik. V letu 1975 pa je zgradba kliničnega centra pričela dobivati svojo dokončo podobo in bila izročena svojemu namenu.

Iz objavljenega gradiva ni mogoče razbrati, da bi knjižnicam v bolnišnicah kdajkoli posvečali posebno skrb. Razvidno pa je, da so se ljubljanske bolnišnice skozi vso svojo zgodovino borile z gmotnimi težavami. Tako tudi pri graditvi novega kliničnega centra ob občutnem krčenju površin raznih funkcionalnih prostorov ni prišel v načrt namenski prostor za knjižnico, niti za strokovno knjižnico za osebje niti za knjižnico za bolnike (14).

Iz podatkov o številu knjižnih enot na posameznih oddelkih oz. klinikah pa lahko sklepamo, da je bila že pred letom 1945 prisotna želja, čeprav ljubiteljska, po prisotnosti knjige v bolnišnici. Začetek bolnišničnih splošnoizobraževalnih knjižnic pri nas sega torej v čas pred drugo svetovno vojno. Po osvoboditvi se je razmahnilo ustanavljanje sindikalnih knjižnic. Tako so nastale sindikalne knjižnice tudi v Kliničnih bolnicah. Stanje teh knjižnic je razvidno iz tabele št. 1.

Tabela 1

Klinika	Leto ustanovitve	Število zvezkov
Bolnica za duševne in živčne bolezni	pred 1945	400
Interna klinika	pred 1945	250
Kirurška klinika	1941	560
Dermatološka klinika	1945	150
Ginekološko-porodniška klinika	1945	568
Infekcijska klinika	1945	102
Očesna klinika	1945	180
Bolnica za duševne in živčne bolezni Polje	1946	763
Ortopedska klinika	1946	138
Stomatološka klinika	1946	125
Pediatrična klinika	1947	236
Onkološki inštitut	1948	149

Opomba: Podatki v tabeli so iz diplomske naloge (4)

Poleg navedenih klinik je obstajala sindikalna knjižnica še na Medicinski visoki šoli. Ustanovljena je bila leta 1948 in je imela 847 enot knjižničnega gradiva. Gradivo te sindikalne knjižnice je bilo od leta 1960 v kletnih prostorih Poliklinike. Leta 1979 je knjižnico prevzela mladinska organizacija Univerzitetnega kliničnega centra. Istega leta je bilo ustanovljeno Kulturno umetniško društvo Dr. Lojz Kraigher, ki ima poleg drugih interesnih dejavnosti tudi knjižničarsko sekcijo. Vanjo se vključujejo delavci kliničnega centra, ki imajo veselje do dela s knjigami in jih tudi poizkušajo posredovati bolnikom in sodelavcem.

Pobudo za ustanovitev oddelčnih bolnišničnih splošnoizobraževalnih knjižnic v Univerzitetnem kliničnem centru je dal pisatelj Beno Zupančič, ki je kot pacient med množično ponudbo šund literature, ki so jo prodajali po oddelkih, pogrešal dobro knjigo, ki bi si jo lahko bolniki izposodili v času svojega zdravljenja. Tako je na nevrološki kliniki nastala prva oddelčna bolnišnična splošnoizobraževalna knjižnica. Leta 1981 so v spomin na umrlega pisatelja Bena Zupančiča po njem imenovali knjižnično sekcijo Kulturno-umetniškega društva Dr. Lojz Kraigher.

Ta oddelčna bolnišnična splošnoizobraževalna knjižnica na nevrološki kliniki naj bi bila z gradivom, opremo in načinom dela (stalen prost dostop do knjig) vzpodbuda in vzor za nastajanje podobnih knjižnic tudi na drugih oddelkih Univerzitetnega kliničnega centra.

V knjižnem skladu je po jezikovni strukturi največ knjig v slovenščini, so pa tudi v srbohrvaščini, kar je pomembno zaradi tega, ker se zdravijo v Univerzitetnem kliničnem centru pacienti tudi iz drugih republik. Nekaj gradiva je tudi v tujih jezikih. Po vsebini prevladuje, razen v družboslovni knjižnici, leposlovje. Po načinu prirasta gradiva so v preteklosti in tudi sedaj prevladovali darovi. Razen knjig so za pacienta na voljo v nekaterih dnevnih prostorih še časniki in časopisi (ter televizija).

Katere oddelčne bolnišnične splošnoizobraževalne knjižnice delujejo v Univerzitetnem kliničnem centru in v kakšnih pogojih, je razvidno iz tabele št. 2.

7. Zaključne misli

Iz ugotovitev, ki so prikazane v prispevku o bolnišničnih SIK in njihovi terapevtski vlogi v procesu zdravljenja, lahko trdimo, da je občuten razkorak med razvitostjo specialnih SIK pri nas in v svetu. Strokovno organizirano delo specialnih SIK je običajno šele nadgradnja razvitih sistemov splošnoizobraževalnega knjižničarstva in dosežene stopnje razvitosti družbenega standarda.

Prednost pri nas je imel in še ima razvoj splošnoizobraževalnih knjižnic po principu: posredovati knjižnično gradivo prebivalcem v njihovem bivalnem okolju. Tako ima privilegij uporabnik, ki zmore sam priti do knjižnice. Da bi knjiga in drugi mediji poiskali uporabnika v posebnih okoljih in življenjskih situacijah, kjer se potencialno lahko znajdemo vsi, pa so potrebni napori in posebna finančna sredstva.

Čeprav delujejo trenutno družbene dejavnosti v okoliščinah, ki ne vzpodbujajo razvoja, se moramo soočiti tudi s problemom specialnih splošnoizobraževalnih knjižnic - še posebno bolnišničnih. Vsaj teoretično moramo nakazati možnosti za njihov razvoj v prihodnosti, da ne bi še naprej delovale na stopnji amaterizma. Amaterizem v specialnih splošnoizobaževalnih knjižnicah dokazuje, da je pri nas knjižničarska stroka dopuščala tako stanje in obšla problem strokovne ureditve tovrstnih knjižnic in dodatnega usposabljanja knjižničarjev za delo v njih.

Nasprotno pa vzgojnoizobraževalni program za delovno terapijo na Višji šoli za zdravstvene delavce vključuje v predmetni enoti Bralne aktivnosti in biblioterapija že od leta 1970 tudi informacijo o knjižnični mreži, knjižničnih službah, knjižničnem gradivu in informacijskih virih knjižnic ter literarnih zvrsteh. Pomen in poudarek

Tabela 2

PREGLED STANJA ODDELČNIH SPLOŠNOIZOBRAŽEVALNIH KNJIŽNIC V UNIVERZITETNEM KLINIČNEM CENTRU (Po podatkih iz diplomske naloge[4])

Klinike v UKC, ki imajo knjižno gradivo	Število knjig	Prostor	Oprema	Kader	Dostopnost, odprtost, evidenca
Klinika za kirurgijo srca in ožilja	931	dnevni, 16m^2	omare, lesene in zastekl.	medicinska sestra	prosto, po dogovoru in brez evidence
Nevrološka klinika	400	dnevni, 8m^2	police, lesene	v. fizioterapevt	prosto, stalno
Oddelek za splošno kirurgijo	300	hodnik	omara, zaprta	administr.	po dogovoru, brez evidence
Klinika za torakalno kirurgijo	197		omara, zaprta	adinistr.	po dogovoru, brez evidence
Ginekološka klinika	380	dnevni, 10m^2	omara, zaprta	medicinska sestra	gradivo se ne izposoja
Pediatrična klinika	285	dnevni, 30m^2		administr.	po dogovoru, evidenca izposoje
Onkološki inštitut	650	dnevni, 18m^2	omare, lesene	medicinska sestra	1 - 2-krat tedensko, evidenca izposoje
Družboslovna knjižnica v UKC	560	seminarska soba - 20m^2	omare, stenske in zasteklene	zdravnik	prost, po dogovoru (predvsem za osebje)
Bolnica dr. Petra Držaja	542	dnevni	vitrine	medicinska sestra	prost, po dogovoru, brez evidence

informacije o knjižničarstvu, ki jo dobijo študenti na oddelku za delovno terapijo, je v tem, da bi kasneje v praksi lahko presodili, kaj je v domeni njihove stroke in kaj je strokovno knjižničarsko delo. Delovni terapevti naj se ne bi spuščali v amatersko knjižničarstvo, temveč naj bi se ob svojem delu povezovali s splošnoizobraževalnimi knjižnicami. Na primer: Organizacijo knjižničarskih nalog in strokovno obdelavo gradiva naj opravijo knjižničarji, delovni terapevt pa izvaja bralne aktivnosti z izbranim gradivom in je nekakšen posrednik med knjižnico in bolnikom.

V praksi pa tovrstno znanje delovnega terapevta še ni izkoriščeno. Deloma je vzrok amaterizem ali odsotnost bolnišničnih knjižnic, deloma pa tudi vrednotenje samega poklica delovnega terapevta, ki še ni povsod vključen v zdravstveni tim.

8. Smernice za strokovno posodobitev naših bolnišničnih splošnoizobraževalnih knjižnic

Obstoječe stanje bolnišničnih splošnoizobraževalnih knjižnic narekuje nujne spremembe. Potrebno je:

- pripraviti slovenske normative za delo specialnih splošnoizobraževalnih knjižnic - lahko kot dopolnilo slovenskim standardom za splošnoizobraževalne knjižnice;
- zaposlitev in usposobitev kadra na osnovi verificiranih standardov;
- ureditev prostorov knjižnic in uvajanje primerne opreme;
- pregled sedanjega knjižničnega gradiva ter smiselna nabavna politika v prihodnosti.

V vsaki večji zdravstveni ustanovi bi morali imeti knjižničarja, ki bi se dodatno usposobil za delo v bolnišničnih knjižnicah. Pri svojem delu bi moral biti koordinator med obstoječo knjižnično mrežo in zdravstvenimi delavci, opravljati bi moral strokovno-organizacijske knjižničarske naloge in tudi praktično delati v izposoji gradiva pacientom in osebju.

V vsaki večji zdravstveni ustanovi bi prav tako moral biti namenski prostor s primerno opremo za knjižnično gradivo v prostem pristopu. Prostor in oprema bi morali biti prilagojeni specifičnim potrebam določene patologije. Najprimernejša oblika bolnišnične knjižnice bi bila medioteka. Morala bi biti dostopna bolnikom, ki bi sami prihajali po gradivo, hkrati pa bi morala imeti dobre komunikacijske poti do oddelkov, kjer ležijo bolniki. Delovanje knjižnice in nabava gradiva bi morali biti delno pokriti tudi s sredstvi iz oskrbnega denarja.

Knjižnično gradivo (konvencionalno in nekonvencionalno) bi moralo dobiti že ob centralni katalogizaciji (slovenskih in jugoslovanskih izdaj) določeno oznako glede

vsebine in primernosti za določeno patologijo, po psiholoških vidikih: npr.: strah, osamljenost, nepopolna družina, občutek krivde, prijatelji, ljubosumnost, laž, kraja, agresivnost, porednost, samostojnost, zasmehovanje, optimizem, utesnjenost, umetniški užitek ipd. Potrebne bi bile tudi izdaje knjig z debelejšim in večjim tiskom. Vsaj občasno bi morali tiskati izbrane prispevke iz časnikov in časopisov v posebni izdaji v večjem tisku.

Poleg nakupa knjižnega gradiva bi bolnišnične knjižnice lahko zadovoljevale potrebe uporabnikov po gradivu tudi z dopolnjevanjem iz drugih knjižnic. Potujoče knjižnice, ki so jim naložene naloge dopolnjevanja gradiva po mednarodnih standardih, bi morale biti tudi pri nas tesno povezane s knjižničarji v bolnišničnih splošnoizobraževalnih knjižnicah.

Literatura in viri

1. *Zakon o knjižničarstvu. Uradni list SR Slovenije št. 27/82.*
2. *Normativi in standardi za splošnoizobraževalne knjižnice. Poročevalec Kulturne skupnosti Slovenije št. 28/1987.*
3. *Komelj B. Knjižnice v termalnih in mineralnih zdraviliščih. Knjižnica 1969; 13 (1-4) - 10-3.*
4. *Kraiger M. Bolnišnične splošnoizobraževalne knjižnice v UKC v Ljubljani. Diplomska naloga. Ljubljana: UEK, Pedagoška akademija, Smer knjižničarstvo, 1987.*
5. *Standardi za javne knjižnice. (Mednarodna zveza društev bibliotekarjev, Sekcija za javne knjižnice). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 1975.*
6. *Predavanje Margaret M Mashall (School of Librarianship Leeds Polytechnic) na sekciji IFLA za specialne knjižnice, Lausanne 1976.*
7. *Milčinski L, ur. Psihiatrija. 2. izd. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1986: 126-7, 167-70.*
8. *Požarnik H. Umetnost staranja: leta, predsodki in dejstva. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1981.*
9. *Vzgojnoizobraževalni program za delovno terapijo. Ljubljana: Višja šola za zdravstvene delavce, 1985.*
10. *Buzan T. Delaj z glavo. Ljubljana: Dopisna delavska univerza Univerzum, 1980: 31-42.*
11. *Kovač M. Program biblioterapije pri kompleksni obravnavi legastenika. Psihiatrija 1976 (2): 71-9.*

12. *Hartwich B. Bibliotherapie in Klinik und Praxis. Med Klin 1976; 71 (43): 1681-4.*

13. *Rijavec L. Ljubljanske bolnišnice: prispevek k njihovi zgodovini. Ljubljana: Klinične bolnišnice, 1960.*

14. *Fettich J. Ob otvoritvi nove zgradbe kliničnega centra v Ljubljani. Zdrav. Vestn. 1975; 44 (12):629-31.*

in

Lewis MJ. Libraries for handicapped. London: The Library Association, 1969.
Velleman RA. Serving physically disabled people: an information handbook for all libraries. New York: Bowker, 1979.
Bunch AJ, Cumming EE. Libraries in hospitals: a review of services in Scotland. (S.L.): Scottish Hospital Centre, 1968.

ter

številni članki v nemškem in angleškem jeziku

ŠOLSKE KNJIŽNICE V KOPRU IN KNJIŽNICE ŠOL Z ITALIJANSKIM UČNIM JEZIKOM NA OBALI

Alenka Šauperl-Zorko, Osrednja knjižnica Srečka Vilharja, Koper;
Amalia Petronio, Osrednja knjižnica Srečka Vilharja, Koper;
Vida Kušče, Osnovna šola Janka Premrla Vojka, Koper

UDK 027.7/.8(497.12 Koper)

ŠAUPERL-ZORKO, A., PETRONIO A., KUŠČE V.: Šolske knjižnice v Kopru in knjižnice šol z italijanskim učnim jezikom na obali. Knjižnica, Ljubljana, 34 (1990), št. 1/2, str. 63-74

Obiskali smo štirinajst knjižnic osnovnih in srednjih šol s slovenskim učnim jezikom v Kopru in šest knjižnic osnovnih in srednjih šol z italijanskim učnim jezikom v Kopru, Izoli in Piranu. Povsod je organizirana šolska knjižnica, vendar ne kot šolski informacijski center. Zaradi primernega kadra je v slovenskih šolskih knjižnicah strokovno delo na dobri ravni. To je bilo mogoče doseči predvsem zaradi medsebojne pomoči knjižničarjev v aktivu. V italijanskih šolskih knjižnicah je stanje slabše: zaradi neustreznega kadra so bile knjižnice vodene nestrokovno. Največja težava je pomanjkanje sredstev za šolske knjižnice, zaradi česar je nakup skromen, prostori pretesni in oprema neustrezna. Pravi vzrok vseh težav je nejasni status šolske knjižnice v izobraževalnem sistemu.

UDC 027.7/.8(497.12 Koper)

ŠAUPERL-ZORKO, A., PETRONIO, A., KUŠČE, V.: Slovene school libraries in Koper and Italian school libraries in Koper, Izola and Piran. Knjižnica, Ljubljana, 34 (1990), no. 1/2, p. 63-74

Fourteen Slovene primary and secondary school libraries in Koper and six Italian primary and secondary school libraries in Koper, Izola and Piran were examined. Although they have large stock, they are not organized as school information centres. All Slovene school libraries are functioning well due to relatively well trained professional staff. Much has been achieved as a result of mutual help among the school librarians. The situation in Italian school libraries is much worse: the librarians are not trained and they don't manage the libraries professionally. The school libraries' gratest problem is lack of finance. Only small number of new

books can be purchased and there is constant lack of room and equipment. The source of all problems is the fact that school libraries still haven't been given a well defined position in the educational sistem.

I. Uvod

V občini Koper deluje enajst osnovnih in tri srednje šole s slovenskim učnim jezikom, v obalnih občinah pa deluje skupaj šest šol z italijanskim učnim jezikom. Veliko govorimo o pomenu informiranja za uspešno delo, zato smo menili, da bi bilo koristno ugotoviti, kako delujejo šolska informacijsko-komunikacijska središča - knjižnice. Zbrane podatke smo primerjali s standardi, ki jih je izdala Zveza bibliotekarskih društev Slovenije (1), da bi ugotovili skladnost. Uporabni pa bodo tudi pri uvajanju računalniškega programa za vodenje katalogov in izposoje v šolskih knjižnicah. Podatke smo zbrali za šolsko leto 1988/89. Ugotovili smo, da je v knjižnicah osnovnih šol v Kopru kadrovska zasedba ustrezna. Knjižnice so primerno strokovno urejene. Knjižna in knjižnična vzgoja potekata povsod po predpisih. Knjižna zaloga je večkrat prevelika in zastarela, razen na obeh največjih šolah: Dušana Bordona in Antona Ukmarja, kjer ne dosegajo minimalnega standarda. Nakup je povsod izredno skromen. Razen v osnovni šoli Prade, knjižnice nimajo nikjer dovolj in primernega prostora. V srednjih šolah je osebje primerno, osnovni fond je v dveh šolah prevelik in v eni veliko premajhen, nakup je v dveh zadovoljiv, v eni skromen. Knjižnice nimajo čitalnice in dovolj velikega prostora za knjižne police, medioteka ni urejena in vključena v knjižnico, knjižnična vzgoja je zelo skromna. V italijanskih šolah je stanje veliko slabše. Zaradi neustrezne kadrovske zasedbe knjižnice niso primerno strokovno urejene in ni primerne knjižne in knjižnične vzgoje. V teh šolah ni sredstev za zaposlitev celega knjižničarja. Prisotne so še vse težave, ki jih imajo tudi v slovenskih šolah.

2. Stanje in standardi v slovenskih osnovnošolskih knjižnicah

2.1 Knjižnično gradivo

Knjižnice v svoje zbirke ponekod vključujejo AV gradivo, drugod ne. Ponekod ga obravnavajo tako kot knjižno, drugod ga evidentirajo posebej. Vsebinsko so zastopani vsi potrebni predmeti. Upoštevali smo določilo, da mora osnovni fond vsebovati vsaj 8 knjig na učenca in 40 knjig na učitelja. Kot najnižjo mejo smo upoštevali 3000 knjig. Letno naj bi knjižnica pridobila eno knjigo na učenca.

Tab. 1: Stanje knjižničnega fonda v knjižnicah osnovnih šol občine Koper v šolskem letu 1988/89

Šola	Celotni fond	Štev. knjig za		Štev. knjig na		Letni prirast	
		učence	učitelje	učenca	učitelja	učenci	učitelji
1 JPV	16773	11838	4895	18,5	203,0	169	64
2 DB	11684	7526	4158	7,5	115,5	291	100
3 AU	6868	6144	724	5,3	11,4	550	70
4 PT	16000	8468	7532	19,2	228,0	140	54
5 ŠK	4000	2100	1900	14,0	73,0	119	78
6 GR	4000	3800	800	28,0	53,0	140	
7 ŠM	10000	6300	3700	47,0	185,0	83	50
8 MA	5000	4900	100	42,0	66,7	80	
9 HR	10000	-	-	-	-	130	119
10 PR	9000	6000	3000	23,0	-	70	34
11 DE	9000	8650	350	24,7	14,0	19	9

LEGENDA:

1 JPV Osnovna šola Janka Premrla - Vojka Koper

2 DB Osnovna šola Dušana Bordona Koper

3 AU Osnovna šola Antona Ukmarja Koper

4 PT Osnovna šola Pinka Tomažiča Koper

5 ŠK Osnovna šola Oskarja Kovačiča Škofije

6 GR Osnovna šola Gračišče

7 ŠM Osnovna šola Šmarje

8 MA Osnovna šola Ivana Babiča - Jagra Marezige

9 HR Osnovna šola Aleša Beblerja - Tomaža Hrvatini

10 PR Osnovna šola Elvire Vatovec Prade - Bertoki

11 DE Osnovna šola Prve tankovske brigade Dekani

Tab. 2: Dejansko število knjig za šolarje v knjižnicah osnovnih šol občine Koper v šolskem letu 1988/89 in število, potrebno po standardu

šola		JPV	DB	AU	PT	ŠK	GR	ŠM	MA	HR	PR	DE
število knjig	dejansko	11838	7526	6144	16000	4000	4000	10000	5000	10000	9000	9000
	standard	5200	8000	9200	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000
% doseganja standarda		227	94	67	533	133	133	330	166	330	300	300

Tab. 3: Dejansko število knjig za učitelje v knjižnicah osnovnih šol občine Koper in število, potrebno po standardu

šola		JPV	DB	AU	PT	ŠK	GR	ŠM	MA	HR	PR	DE
število knjig	dejansko	4895	4158	724	7532	1900	800	3700	100	?	3000	350
	standard	2000	1440	1640	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000
% doseganja standarda		245	289	44	753	190	80	380	10	?	300	35

Iz zbranih podatkov je razvidno, da imajo knjižnice dovolj veliko knjižno zalogo. Šoli Antona Ukmarja in Dušana Bordona (novi šoli) ne dosegata standarda za osnovno knjižnično zalogo šolske knjižnice, ostale pa ga presegajo. Preseganje gre tudi na račun zastarelega gradiva, saj knjižničarke ocenjujejo, da je od 1/3 do 3/4 fonda zastarelega. Dolgo je veljal standard, po katerem je šola dobila sredstva za celega knjižničarja le, če je bilo v knjižnici vsaj 8000 enot. Tako se je v inventarno knjigo vpisovalo vse gradivo, brez selekcije, odpisa pa ni bilo. Šole Antona Ukmarja v Kopru, šola v Gračišču, Marezigah in Dekanih ne dosegajo standarda z gradivom v učiteljski knjižnici, kar se dogaja najbrž predvsem zato, ker nakup zanjo ne gre v celoti prek knjižničarja, ali starejše gradivo ni popisano. (Knjižničarke so knjižnice za nazaj urejale predvsem za šolarje.) Zelo težko je dobiti podatke o velikosti šolarskih in strokovnih zbirk v šolskih knjižnicah, ker povsod vodijo enotno inventarno knjigo in gradiva ne preštevajo posebej.

Tab. 4: Dejansko število novih knjig za šolarje v knjižnicah osnovnih šol občine Koper in število, potrebno po standardu; prirast knjižničnega gradiva v letu 1988/89

šola		JPV	DB	AU	PT	ŠK	GR	ŠM	MA	HR	PR	DE
število knjig	dejansko	169	291	550	140	119	106	83	10	130	70	19
	standard	650	1000	1150	440	286	140	212	118	450	380	350
% doseganja standarda		26	29	48	32	41	76	18	9	29	18	5

Redni nakup novega gradiva se zelo zatika. Iz zbranih podatkov je razvidno, da je nakup daleč pod minimumom, ki ga predvideva standard. Med razgovori s knjižničarkami smo ugotovili, da je nakup zelo omejen, da kupujejo večinoma le po en izvod knjig in da tudi ne morejo vedno kupiti vseh knjig, ki bi bile za šolarje primerne in priporočljive. Če knjižnica ni primerno založena, tudi knjižna in knjižnična vzgoja ne moreta biti uspešni, knjižnica ni privlačna za učence in učitelji ne morejo povezovati pouka z delom v knjižnici. Tako se znajdemo v začaranem krogu, kjer praktično neuporabna knjižnica ostaja le okrasek ali breme.

2.2 Strokovna ureditev

Vse knjižnice imajo gradivo v prostem pristopu. Šolarska in učiteljska knjižnica sta fizično ločeni. Ker knjižnice nimajo dovolj denarja, da bi kupile več izvodov dragih enciklopedij, leksikonov, priročnikov, slovarjev in drugega, je nekaj poučne li-

terature skupne in tudi skupaj postavljene. Knjižnično gradivo imajo inventarizirano in ponekod v celoti, drugod delno katalogizirano. Povsod nastajajo vsi potrebni katalogi.

2.3 Delavci

Tab. 5: Splošni podatki o osnovnih šolah v Kopru ter število in izobrazba knjižničarjev v njihovih knjižnicah

Šola	štev. učencev	štev. oddelkov	štev. učiteljev	knjižničarji		
				število	strok. i.	izobrazba
1 JPV	650	24	50	1+1/2	-	knj.,slav.
2 DB	1000	36	50	1+1/1+1/2	-	knj.,slav.
3 AU	1150	41	65	1+1/2+1/2	+	knj.,slav.
4 PT	440	19	33	1	-	slav.
5 ŠK	286	13	26	1	+	knj.
6 GR	140	8	15	1/2	-	knj.
7 ŠM	212	10	20	1/2	-	slav.,zg.
8 MA	118	8	15	1/2	-	slav.,DMV
9 HR	450	20	30	1	-	knj.,slav.
10 PR	380	16	-	1	-	knj.,slav.
11 DE	350	16	25	1/2	-	uč.razr.p.

V koprskih šolskih knjižnicah sta le dva ustrezna knjižničarja s povsem ustrezno izobrazbo (na Škofijah, kjer je s šolskim letom 89/90 odšel, in Antona Ukmarja).Višjih knjižničarjev brez strokovnega izpita je 5, slavistov je 5, delo opravljajo še po en zgodovinar, italijanist in učitelj razrednega pouka. Vsaka šola bi morala imeti najmanj enega celega knjižničarja, šoli Dušana Bordona in Antona Ukmarja pa dva.

Vse knjižničarke so tudi zadolžene za podporno knjižnico, so mentorice bralnih značk, kulturnih društev, knjižničnih in pravljičnih krožkov, včasih tudi pionirske organizacije, organizirajo vse kulturne dneve, nakup mladinske periodike, velikokrat učijo po nekaj ur tedensko in nadomeščajo odsotne učitelje v razredu.

2.4 Prostor in oprema

Tab. 6: Dejanska površina knjižnic osnovnih šol občine Koper in po standardu potrebna površina

šola		JPV	DB	AU	PT	ŠK	GR	ŠM	MA	HR	PR	DE
površina v m^2	dejanska	73	65	120	30	18	16	18	27	55	130	61
	standard	203	186	193	177	96	81	121	84	145	132	13
% doseganja standarda		36	35	62	17	19	20	15	32	38	98	47

V vseh knjižnicah trpijo prostorsko stisko. Razmere so zelo slabe, saj imajo knjižnice nekaj čitalniških sedežev vključenih v enoten knjižnični prostor. Knjižničar, razen v šoli v Pradah, nima delovnega prostora, AV gradivo in včasih tudi oprema pa je shranjeno v že tako pretesni knjižnici.

2.5 Knjižna in knjižnična vzgoja

Knjižno in knjižnično vzgojo izvajajo v vseh šolah vsaj v nižjih razredih po dve uri letno, tako kot zahteva standard. Knjižnična vzgoja šepa od četrtega razreda dalje, ker ni primernega prostora in gradiva, s katerim bi učenci vadili. Ovira so katalogi, ki ponekod nastajajo šele nekaj let. Tudi interesa šole ni v tem času, ko so učenci zelo obremenjeni z različnimi drugimi obveznostmi.

2.6 Obisk in izposoja

Tab. 7: Število obiskov šolarjev v osnovnošolskih knjižnicah koprske občine v šolskem letu 1988/89, skupno število izposojenih knjižnih enot in poprečno število obiskov posameznega učenca v šolski knjižnici v tem letu

Šola	Obisk učenci	Izposoja enote	Poprečno število obiskov učenca
1 JPV	6882	7457	10
2 DB	4074	5636	4
3 AU	9629	11310	8
4 PT	3154	4851	7
5 ŠK	6559	9572	23
6 GR	1417	1743	10
7 ŠM	2163	3338	10
8 MA	908	1277	7
9 HR	3924	4212	9
10 PR	4481	5635	12
11 DE	8880	9320	25

Izstopata šoli na Škofijah in v Dekanih, kjer se knjižničarki zelo trudita pridobiti pozornost šolarjev in ravnateljev. Slabši obisk v drugih šolah je rezultat neurejenih razmer: pomanjkljivega nakupa, neurejenosti, urnika za bralce in nepovezanosti s poukom.

3. Stanje in standardi v slovenskih srednješolskih knjižnicah

3.1 Knjižnično gradivo

Knjižnice v svoje zbirke in kataloge vključujejo tudi AV gradivo. Vsebinsko so zastopani vsi potrebni predmeti.

Pri izračunih smo upoštevali določilo, da mora osnovni fond vsebovati vsaj 10 knjig na učenca in 40 knjig na učitelja. Letni prirast pa naj bi bil ena knjiga in pol letno na učenca.

Tab. 8: Stanje knjižničnega fonda v knjižnicah srednjih šol občine Koper v šolskem letu 1988/89, število na novo kupljenih knjig v tem letu in delež, v katerem dejansko stanje ustreza standardu

Šola	Celotni fond		% doseg. standarda	Letni prirast		% doseg. standarda
	dejansko	standard		dejansko	standard	
1 PNM	19337	9590	203	759	1135	67
2 ED	6894	13280	52	396	1620	23
3 KP	11200	9170	122	723	1123	64

Legenda:

PNM = Srednja pedagoška in naravoslovno matematična šola, Koper

ED = Srednja ekonomska in družboslovna šola, Koper

KP = Srednja kovinarska in prometna šola, Koper

Iz podatkov je razvidno, da imata dve srednješolski knjižnici zelo obsežno zbirko (presegata minimalni standard), ena pa za njim kar za polovico zaostaja. Nakup je v prvih dveh boljši, približno 60% standarda, v tretji pa skromen, dosega komaj četrtino standarda.

3.2 Strokovna ureditev

Vse knjižnice imajo gradivo v prostem pristopu. Isto gradivo je na razpolago učiteljem in učencem. Knjižnično gradivo imajo inventarizirano in ponekod v celoti, drugod delno katalogizirano. Povsod nastajajo vsi potrebni katalogi.

3.3 Delavci

Tab.9: Splošni podatki o srednjih šolah v Kopru ter število in izobrazba knjižničarjev v njihovih knjižnicah

Šola	štev. učencev	štev. oddelkov	štev. učiteljev	knjižničarji število	strok.i.	izobrazba
PNM	757	24	48	1 1/2	-	slavist zgodovinar
ED	1080	34	62	1	-	slav.
KP	749	42	26	1	-	gimn.mat.

Glede na število oddelkov bi bila lahko v vseh treh knjižnicah zaposlena po dva knjižničarja. Ker je bibliopedagoškega dela z razredi zelo malo, zmore delo opraviti tudi en sam. V največji od treh knjižnic - na Srednji pedagoški in naravoslovno matematični šoli je za pomoč določen s polovičnim časom še en delavec.

3.4 Prostor in oprema

Tab.10: Dejanska površina knjižnic srednjih šol občine Koper in po standardu potrebna površina

šola		PNM	ED	KP
površina v m^2	dejanska	50	42	60
	standard	197	182	150
% doseganja standarda		25	40	23

Za knjižnico Srednje ekonomske in družboslovne šole, ki ne dosega minimalnega standarda za osnovno knjižnično gradivo, smo računali prostor za 10 knjig na učenca, za drugi dve knjižnici pa prostor za vse knjižnično gradivo, ki ga imajo. Tudi tu velja enaka ugotovitev kot v osnovnih šolah: prostora je premalo za primerno shranjevanje gradiva in uspešno knjižnično vzgojo.

Nekaj čitalniških sedežev je vključenih v enoten knjižnični prostor. Tudi knjižničar ima delovno mizo v tem prostoru in posebnega skladišča ni.Medioteka je delno vključena v knjižnico, delno pa je gradivo razdeljeno po kabinetih.

3.5 Knjižna in knjižnična vzgoja

Knjižnično vzgojo izvajajo v vseh šolah v začetku prvega letnika, potem pa individualno, ko prihajajo dijaki po gradivo za različne seminarske naloge. Nekaj knjižne vzgoje je vključene v slovenščino. Tudi tu nepopolni katalogi ovirajo boljše izobraževanje uporabnikov knjižnic.

3.6 Obisk in izposoja

Tab. 11: Število obiskov dijakov v srednješolskih knjižnicah koprske občine v šolskem letu 1988/89, skupno število izposojenih knjižnih enot in delež dijakov, ki je vsaj enkrat v letu obiskal šolsko knjižnico

Šola	Obisk učenci	Izposoja enote	% učencev z enim obiskom
PNM	680	3852	90
ED	510	2075	49
KP	ne vodijo statistike		?

Obisk je v vseh knjižnicah večji, kot je zabeleženo, ker ni evidence obiskov čitalnice. Zanimanje za knjižnico je majhno. Knjižnice so odprte od 7h do 14h, kar je več, kot traja pouk. Sodelovanje med knjižničarji in učitelji je primerno. Lahko bi bilo še boljše, če bi v nekaj predmetov vključili knjižnično vzgojo. Knjižnica ne deluje kot informacijsko središče (3).

4 Stanje v šolah z italijanskim učnim jezikom

Tab. 12: Število knjig, naslovov periodičnih publikacij in bralcev, strokovnost, prostori in obdelava gradiva v šolskih knjižnicah šol z italijanskim učnim jezikom obalnih občin v šolskem letu 1988/89

ŠOLA	knjižnično gradivo		število bralcev	prostori	OSEBJE			
					obdelava	knjižničar	izobrazba	strokovni izpit
Osnovna šola Koper	K	4377	180	ni posebnega	inv.knjiga delno UDK kat.	1/2	višja za teles. vzgojo	-
	P	34						
Osnovna šola Izola	K	3053	129	1	inv.knjiga	1/4	visoka italianist	-
	P	15						
Osnovna šola Piran	K	10394	166	1	inv.knjiga	1	visoka italianist	-
	P	22						
Srednja šola Koper	K	14000	50	2	inv.knjiga delno UDK kat.	1	visoka, ital., umet.vzgoja	-
	P	30						
Srednja šola Izola	K	3500	76	1	inv.knjiga signatura	1/4	srednja	-
	P	26						
Srednja šola Piran	K	6284	72	2	inv.knjiga delno UDK kat.	1/2	višja, zgodov., umet.zgodov.	+
	P	12						

Legenda: K=knjige, P=naslovi periodičnih publikacij

Število knjig v teh knjižnicah je ustrezno. Gradivo ni nikjer ločeno na šolarski in strokovni del. Tako ni mogoče ugotoviti, če so šole primerno založene s strokovno in šolarsko literaturo. Obnova knjig je prepočasna. Nakup ne gre vedno prek knjižničarja. Knjižnice ponekod ne upoštevajo pravil razdelitve gradiva po starostnih stopnjah. Tudi klasifikacije UDK ne upoštevajo povsod. Večina šol upa, da bo vse težave rešila z zaposlitvijo enega ali vsaj polovičnega knjižničarja in uvedbo računalniške obdelave. Osebje v knjižnici v glavnem nima ustrezne izobrazbe, razen enega, ki je opravil strokovni izpit bibliotekarske stroke. Knjižnice nimajo primernih prostorov, navadno ni čitalnice in prostora za interno delo knjižničarja. Ni prostorov za medioteke.

5 Komentar

Iz pogovorov z osnovnošolskimi knjižničarkami lahko razberemo, da interes za knjižnico pada s prehajanjem v višje razrede. Šolarji prihajo le po obvezno čtivo in gradivo za bralno značko. Za seminarske naloge si velikokrat ne morejo sami poiskati gradiva. Vse to lahko pripišemo prešibki knjižni in knjižnični vzgoji učiteljev in učencev. Ta ne bi smela biti omejena le na dve uri letno in učitelji drugih predmetov bi morali ugotoviti pomen privajanja otrok k samostojnemu iskanju informacij. Čeprav bi v srednjih šolah pričakovali večje zanimanje za šolsko

knjižnico, podatki kažejo, da to ne drži. Medtem ko v osnovni šoli pride vsak učenec večkrat letno v knjižnico, v srednjih nekateri dijaki ne pridejo v knjižnico niti enkrat. Sklepamo lahko, da je dajanje večjega pomena knjižnici v šoli nesmiselno, dokler ne premore dovolj primernega gradiva. Razmeroma enostavno bi bilo mogoče razlagati zmanjševanje interesa za knjižnico s trditvijo, da knjižnica ne premore gradiva, ki bi bilo zanimivo za dopolnjevanje obveznih šolskih dejavnosti, za izvenšolsko dejavnost (v krožkih ali izven šole) ali za razvedrilo. Ena od primernih rešitev te zagate bi bila nakup vsega gradiva prek knjižničarja, ki bi to gradivo primerno obdeloval in čitalnica, kjer bi učenci imeli na razpolago tudi strokovno gradivo in videli zgled - učitelja med zbiranjem informacij. Tu ne bi smelo biti velikih težav, ker se knjižničarski standard ujema s standardom izobraževalne skupnosti (2).

Šolske knjižničarke si praviloma zelo prizadevajo strokovno opravljati bibliotekarsko delo in se tudi zavedajo pomena šolske knjižnice. Žal pa so z drugim delom velikokrat tako obremenjene, da je delo v knjižnici okrnjeno. Zlasti je delo oteženo v primerih, ko so delavci polovično angažirani v knjižnici. Na tak način je njihovo delo razdrobljeno in nedokončano ali nepopolno. Večinoma jim zmanjkuje časa za uveljavljanje knjižnice v šoli, kar je tudi najbolj mučno delo. Sodelovanje s kolegi in ravnateljem pri izbiri novih knjig, sodelovanje s kolegi pri pripravljanju ur knjižnične vzgoje pri različnih predmetih itn. vedno ostaja nedorečeno in ne postane rutina. Tu je še hud pritisk iz kolektiva, ki meni, da je knjižničarjevo delo manj naporno in manj odgovorno. Večinoma sodijo knjižničarji med administrativne in ne pedagoške delavce. Vse šolske knjižničarke se s svojim delom vključujejo v občinski in slovenski knjižnični informacijski sistem. So članice Društva bibliotekarjev Primorske in so organizirane tudi v aktiv šolskih knjižničark pri Zavodu SRS za šolstvo. V treh letih (1986 je bila opravljena podobna analiza) ni bilo vidnega napredka v statusu šolskih knjižnic (4). Da družba ni naredila dovolj pri uveljavljanju šolskih knjižnic, smo krivi tudi knjižničarji sami. Standardi za šolske knjižnice, ki jih je predlagala Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, še vedno niso sprejeti v Izobraževalni skupnosti Slovenije. Tako ni strokovnega merila za financiranje šolskih knjižnic in nadzor njihovega strokovnega dela. Zaradi tega matična služba ne more učinkovito delati. Pohvalimo se lahko, da je koprski aktiv šolskih knjižničark s pomočjo regionalnega Zavoda za šolstvo v sedmih letih svojega navdušenega delovanja dosegel viden napredek predvsem osnovnošolskih knjižnic.

8 Literatura

1. Osnutek standardov za šolske knjižnice. - Ljubljana, Zveza bibliotekarskih društev slovenije, Sekcija za šolske knjižnice, 1988

2. Oblikovanje in opremljanje osnovnošolskega prostora za sodobno vgojnoizobraževalno delo. Smernice in navodila. - Ljubljana, Izobraževalna skupnost Slovenije, 1978

3. Kamenik I., Šircelj M.: Šolska knjižnica - medioteka v srednjem usmerjenem izobraževanju. - Ljubljana, Narodna in unverzitetna knjižnica, 1986

4. Fink A: Oživljanje matične dejavnosti v Osrednji knjižnici Srečka Vilharja Koper (popis knjižnic v občini Koper). - Knjižnica, Ljubljana 30(1986)1/2, s.53-62

STATUS ŠOLSKIH KNJIŽNIC IN KNJIŽNIČARJEV V OBČINI NOVO MESTO

Marija Turk, Osnovna šola "Baza 20", Dolenjske Toplice

UDK 027.7(497.12 N. mesto)

TURK, Marija: Status šolskih knjižnic in knjižničarjev na osnovnih šolah v občini Novo mesto. Knjižnica, Ljubljana, 34 (1990), št. 1/2, str. 75-78

Članek prikazuje status šolskih knjižničarjev in šolskih knjižnic v občini Novo mesto. Temelji na primerjavi šolske knjižnice in statusa knjižničarjev s šolsko zakonodajo. Jedro referata predstavlja anketa, izvedena na osnovnih šolah v novomeški občini ter njena analiza.

UDC 027.7(497.12 N.mesto)

TURK, Marija: School libraries' and school librarians' status in the community of Novo mesto. Knjižnica, Ljubljana, 34 (1990), no. 1/2, p. 75-78

The status of school librarians and the performance of school libraries in the community of Novo mesto are discussed. The article compares the actual situation in school libraries to the demands of school library standards. Its core is the analysis of the questionnaire which was sent to all school libraries in the community.

Osnutek novih standardov za šolske knjižnice iz leta 1988 opredeljuje šolsko knjižnico kot dejavnost, s katero pomaga osnovni šoli uresničevati vzgojnoizobraževalno delo. Gradivo, ki ga ima, posreduje učiteljem in učencem. Učiteljem nudi sodobno gradivo za pouk, učence pa nauči uporabljati gradivo in jih s posebnimi oblikami in metodami dela usmerja ter uvaja v znanstveni način razmišljanja in dela. Sodobno urejena šolska knjižnica ima enakovredno mesto z vzgojno - izobraževalnim procesom v zagotovljenem programu sodobne osnovne šole. Standardi za šolske knjižničarje opredeljujejo, da ima delavec v šolski knjižnici višjo ali visoko izobrazbo in strokovni izpit. Na šoli z do 24 oddelki je potreben en knjižničar, ki porabi v urejeni knjižnici četrtino ur tedensko za interno strokovno delo, tri četrtine ur pa za bibliopedagoško delo s skupinami, za pripravo gradiva za učitelje in učence ter za individualno bibliopedagoško delo ob izposoji. Torej je knjižničar v šolski knjižnici v primarni funkciji bibliopedagoga in samo

knjižničarsko delo je sekundarnega pomena. Tak standard velja tudi za šole s podružnicami.

Status šolskih knjižničarjev v novomeški občini ob sprejemanju novih standardov

Najprej se najlepše zahvaljujem vsem osnovnošolskim knjižničarjem v občini Novo mesto, ker so mi vestno in pravočasno vrnili izpolnjene ankete in mi tako omogočili izdelavo tega članka.

Anketa zajema podatke iz šolskega leta 1987/88.

V naši občini je 15 osnovnih šol, 8 podružničnih šol in 1 šola s prilagojenim programom. Vse šole premorejo šolske knjižničarje, ki so dodatno zaposleni še z drugimi opravili, le tri šole pa imajo polno zaposlene knjižničničarje. Od vseh knjižničarjev ima le eden visoko izobrazbo, 13 višjo in 2 srednjo. Dva tudi še nimata opravljenega strokovnega izpita. Le na eni šoli ima knjižničar tudi knjižničarski strokovni izpit poleg pedagoškega. Kar 7 knjižničarjev ne pripravi letnega delovnega načrta šolske knjižnice, kar je kar 43%, 10 šol ima letne delovne načrte knjižnic vnešene v letne delovne načrte šol, to je 62%. Le 9 šol ali 56% ima šolske knjžnice opredeljene tudi v svojih šolskih statutih. Število učencev znaša v največji šoli s podružnico 984 in 49 učiteljev, v najmanjši šoli pa 67 učencev in 8 učiteljev. Odprtost knjižnic je zelo različna; od 35 ur tedensko, kar je največ, do najmanj 3 ure tedensko. Temeljna knjižna zaloga je na vseh šolah količinsko zadovoljiva, saj dosega normativ 8 - 10 knjig na učenca, vprašanje pa je, koliko je zastarela in neuporabna. Vse knjižnice imajo svoje gradivo v prostem pristopu, žal pa gradivo ni nikjer popolnoma obdelano. Vseh katalogov, ki so bili navedeni v anketi, nima nobena knjižnica. AV gradivo je le na dveh šolah inventarizirano. Nabavna politika poteka na vseh šolah ob tesnem sodelovanju knjižničarjev, učiteljev in ravnateljev. Žal pa kar 6 šol ali 36% ni naročenih na šolski set centralne katalogizacije pri NUK v Ljubljani. V šolskem letu 1987/88 so le še 4 šole izvajale priporočilni nakup novitet, 1 knjigo na učenca v šolskem letu. Na 2 šolah ali 12% niso zastopana vsa predmetna področja iz zagotovljenega programa osnovne šole. Na vseh šolah prevladuje leposlovje, tako slovensko kot prevodi iz ostalih jugoslovanskih in tujih književnosti. Poleg predmetnih področij iz zagotovljenega programa so zastopana pri nabavi gradiva še gradiva za fakultativne predmete, dopolnilni in dodatni pouk ter za interesne dejavnosti.

Slabo so na vseh šolah zastopana področja naravoslovnih in tehničnih dejavnosti, zelo skromne so tudi priročne in podporne knjižnice. 7 šol ali 43% nabavlja tujo literaturo za potrebe angleškega in nemškega jezika. Tudi število revij, na katere so šole naročene, je zelo različno, od največ 61 do najmanj 3 naslove, štirje knjižničarji pa na to vprašanje niso odgovorili. Na treh šolah ali 18% status

knjižničarja še ni izenačen s statusom učitelja. Kar na štirih šolah ali 24% knjižničarji še ne izvajajo bibliopedagoških ur, število izvedenih ur pa je zelo različno, od največ 76 do najmanj 2 uri v šolskem letu. Po anketi ne sodeluje na konferencah učiteljskega zbora le en knjižničar ali 6%, kar trije ali 18% pa tega podatka niso navedli. Na konferencah poročajo največ o knjižnih novostih, bralnih navadah učencev ter o aktivih knjižničarjev. Možnost spremljanja stroke na posvetovanjih, seminarjih in aktivih ima 12 knjižničarjev ali 75%. Najbolj pereč problem v novomeški občini predstavljajo prostori šolskih knjižnic, saj zavzemajo na dveh šolah le 20 m^2, do največ 165 m^2 na eni šoli. Knjižnice se v osmih šolah ali 50% nahajajo v središčnem delu šole, na dveh šolah ali 18% v pritličju, na dveh na hodniku, na eni je knjižnica na podstrešju, na eni v kleti, na eni šoli pa je knjižnica v več prostorih, celo v dveh ločenih stavbah. Svoj delovni prostor ima le 7 knjižničarjev ali 43%, prostor za kataloge 8 knjižnic ali 50%, prostor za izvajanje bibliopedagoških ur ima 6 knjižničarjev ali 36%. Le 5 knjižničarjev ali 30% sodeluje z ostalimi knjižnicami v občini glede medknjižnične izposoje. Devet šol ali 56% sodeluje s Študijsko knjižnico Mirana Jarca v Novem mestu, ki je matična knjižnica za Dolenjsko. Delo matične službe šest knjižničarjev ali 36% ocenjuje dobro glede pomoči in strokovnih nasvetov, to službo slabo ocenjujeta dva knjižničarja ali 12%, šest ali 36% pa jih na to vprašanje ni odgovorilo. Da Zavod za šolstvo enota Novo mesto dobro skrbi za delo šolskih knjižnic, meni enajst knjižničarjev ali 68%, trije ali 18% menijo, da je skrb Zavoda za šolstvo premajhna za tovrstno dejavnost, dva knjižničarja ali 12% pa na to vprašanje nista odgovorila. Predavanj Društva knjižničarjev Dolenjske se udeležuje 8 knjižničarjev ali 50%.

Zaključne misli

Glede na standarde (na 20 oddelkov šole je potreben 1 knjižničar) potrebujejo še enega ali vsaj še polovico knjižničarja osnovne šole Katja Rupena s podružnico, Grm, Bršlin, Šmihel, Žužemberk s podružnicami in Šentjernej s podružnico. Potrebno je poskrbeti vsaj za višjo izobrazbo vseh knjižničarjev. Poleg pedagoškega strokovnega izpita bi morali imeti še knjižničarski izpit, saj je urejenost šolskih knjižnic zelo pomanjkljiva. Obvezno bi morali vsi izdelati letne delovne načrte šolskih knjižnic, le-ti pa bi morali postati sestavni deli letnih delovnih načrtov šol. Prav tako bi končno morale šolske knjižnice najti svoje mesto tudi v šolskih statutih. *Nujno je potrebno ohranjati priporočilni obseg nakupa novitet* in paziti, da so zastopana vsa področja vzgojnoizobraževalnega dela v zagotovljenem programu, *saj je premalo žive zaloge.*

Čim prej bi morale šolske knjižnice doseči minimalno strokovno urejenost, potem pa dosledno izvajati bibliopedagoško in svetovalno-informacijsko delo ob individualnih in skupinskih obiskih knjižnice ter preostali fond ur nameniti internemu knjižničarskemu delu.

Glede na standarde je potrebno doseči tudi večjo odprtost šolskih knjižnic za individualne obiske v Bršlinu, Šmihelu, šoli s prilagojenim programom, na Prevolah, Žužemberku s podružnicami, Vavti vasi, Otočcu, Šmarjeti, Škocjanu, Šentjerneju, Mirni peči in v Brusnicah. Vse šole bi morale imeti naročen šolski set centralne katalogizacije pri NUK v Ljubljani, ki bi jim služil tudi za nabavno politiko in informacijo o novostih.

Kakor je razvidno iz ankete, je obvezno treba povečati število časnikov in časopisov, tako za učence kot za učitelje. Vsaka šola mora imeti za učence vso slovensko mladinsko periodiko in ustrezen izbor periodike za pedagoški kader.

Tudi status knjižničarja je potrebno na šolah izenačiti s statusom učitelja. Tega pa si mora knjižničar priboriti zlasti z doslednim in načrtnim izvajanjem bibliopedagoških ur, s svetovalnoinformacijskim delom, aktivnim sodelovanjem na konferencah učiteljskega zbora ter s strokovno urejenostjo knjižnice, saj ni učitelja brez priprave in ne knjižničarja brez strokovno urejene knjižnice.

Tudi bibliopedagoške ure bi bilo potrebno izvajati na vseh šolah po dve uri v vsakem oddelku v enem šolskem letu, kot sta določeni v predmetniku in učnem načrtu osnovne šole.

Po normativih potrebujejo vse naše šolske knjižnice s svojimi podružnicami 2.270 m^2 prostora, razpolagajo pa le s 1.025 m^2, kar je le 45% potrebnega prostora. Nujno je potrebno ločiti oddelke za učence od oddelkov za učitelje, pridobiti čitalnice z dovolj sedeži za izvajanje bibliopedagoških ur, zagotoviti knjižničarjem ustrezne delovne prostore za njihovo strokovno interno delo ter prostore za priročne knjižnice, za kataloge in sveda dovolj prostora za knjižne police in ostalo knjižnično gradivo.

Vse knjižnice je potrebno preko občinskega aktiva pritegniti k medsebojnemu sodelovanju. Nad stanjem šoslkih knjižnic pa bi morala stalno bdeti Zavod za šolstvo OE Novo mesto in matična služba Študijske knjižnice Mirana Jarca, ki bi morala nuditi knjižničarjem vso strokovno pomoč.

Literatura:

1. *Osnovno šolstvo. Družbeno varstvo otrok, 1981*
2. *Smernice za delo osnovnih šol., 1982*
3. *Predmetnik in učni načrt za osnovne šole, 1983*
4. *Zakon o knjižničarstvu, 1982*
5. *Osnutek standardov za šolske knjižnice, 1988*

SODELOVANJE ŠOLSKE KNJIŽNICE NA OSNOVNI ŠOLI "LOUIS ADAMIČ" GROSUPLJE S SPLOŠNOIZOBRAŽEVALNO KNJIŽNICO GROSUPLJE

Lojzka Baranašič, Splošnoizobraževalna knjižnica Grosuplje;
Jelka Gros, Andreja Gliha, OŠ "Louis Adamič", Grosuplje

Zapis poskuša prikazati obe knjižnici in njuno povezavo v okviru občine Grosuplje ter skupno zasnovane in izpeljane akcije.

Osnovna šola "Louis Adamič" Grosuplje je zelo številčna, saj jo je v preteklem šolskem letu obiskovalo 1739 učencev, poučevali pa so 104 pedagoški delavci. V okviru šole delujeta še enota šole s prilagojenim programom od 1. do 8. razreda in oddelek za delovno usposabljanje. V samo šolo je vključenih še pet podružničnih šol: Žalna, Podtabor, Kopanj, Polica ter Šmarje, kjer je popolna osemletka. Glede na tako veliko število učencev in pedagoških delavcev je šolska knjižnica na naši šoli številčno dokaj bogata, saj imamo 33.995 knjižnih enot. Knjižnico je v preteklem šolskem letu obiskalo 28.610 bralcev in izposodili so si 52.910 knjižnih enot.

Zaposleni smo: bibliotekar, 2 višja knjižničarja, od tega na podružnični šoli Šmarje za polovični delovni čas, in knjižnični manipulant. Na ostalih podružnicah vodijo izposojo za knjižnico zadolženi pedagoški delavci. Poleg rednega dela še obe knjižničarki, na predmetni in razredni stopnji, poučujeva ter vodiva interesne dejavnosti.

Splošnoizobraževalna knjižnica Grosuplje je v naši občini osrednja in pogojno matična knjižnica. Ima tudi dobro razvito knjižnično mrežo s petimi krajevnimi knjižnicami in izposojevališči. Knjižnični fond šteje trenutno 43.000 knjig, 93 kaset in 90 videokaset. V preteklem letu nas je obiskovalo 47.715 bralcev, ki so si izposodili 108.601 knjižničnega gradiva. Celotno delovanje knjižnice je usmerjeno k uresničitvi jasno načrtanega cilja: postati kulturno informacijsko središče občine.

Edino in najpomembnješe vodilo pri našem delu je bralec - njegove potrebe in želje po literaturi, različnem gradivu, informacijah, ki so vse bolj zahtevne in številne. Zavedamo se, da bo knjižnica dosegla postavljeni cilj le z avtomatizacijo poslovanja, s sodelovanjem z različnimi inštitucijami v občini, predvsem pa s pestro izbiro dodatnih dejavnosti. Na podlagi izkušenj trdimo, da imata število in kvaliteta dodatnih dejavnosti velik vpliv na obisk knjižnice in na njeno celotno poslovanje. Naša osrednja splošnoizobraževalna knjižnica ima na žalost za organizacijo teh prireditev premalo prostora in smo v letih 85, 86 večino dodatnih dejavnosti ukinili. S tem pa se je zmanjšal tudi obisk knjižnice. Zato smo leta 1987 ponovno začeli z organizacijo razstav, ki smo jih prenesli v krajevne knjižnice, literarnih večerov z znanimi pisatelji, pesniki, predstavitvami knjig izven knjižničnih prostorov. Rezultat tega je bilo občutno povečanje obiska in izposoje. Zato smo prepričani, da na podobo knjižnice v veliki meri vpliva njeno delovanje na vseh področjih javnega in kulturnega življenja določene družbenopolitične skupnosti. To pa je pogosto naporno in težko delo, saj vemo, da imamo v mnogih knjižnicah zaposlenih premalo delavcev. Zato je organizacija dodatnih dejavnosti velika obremenitev, ki jo knjižničarji še vedno premagujemo z vztrajnostjo ter volonterskim delom.

Da pa je povezava med šolsko in splošnoizobraževalno knjižnico resnično zaživela, potrjuje tudi samoupravni sporazum med Osnovno šolo "Louis Adamič" Grosuplje in Splošnoizobraževalno knjižnico Grosuplje, kjer osnovna šola za vse svoje delavce plačuje kolektivno članarino.

Glede na tako bogato razvejano dejavnost smo se knjižničarji povezali v okviru šole v aktiv knjižničarjev, ki zajema prav vse knjižničarje in za knjižnico zadolžene pedagoške delavce.

V okviru občine Grosuplje je organiziran občinski aktiv knjižničarjev, ki poleg knjižničarjev vseh osnovnih šol v občini Grosuplje vključuje še knjižničarje Šolskega centra Ivančna gorica, Zavoda za srčne in revmatične rekonvalescente iz Šentvida pri Stični in knjižničarke Splošnoizobraževalne knjižnice Grosuplje. Na tem nivoju se knjižničarji strokovno povezujemo in predvsem izpeljujemo skupno načrtovane akcije tako na področju šolskih knjižnic v občini (nabavno politiko, izvedbo bralnih značk, obdelavo neknjižnega gradiva, tematske in spominske razstave, srečanja z umetniki), posebno aktivna pa je povezava šolske knjižnice na Osnovni šoli "Louis Adamič" Grosuplje in Splošnoizobaževalne knjižnice Grosuplje.

Tako smo v medsebojni povezavi izvedli prenekatero srečanje z literarnimi ustvarjalci, med semestralnimi zimskimi počitnicami pa v sodelovanju s splošnoizobraževalno knjižnico izvedli literarni kviz s predhodno učno delavnico za učence naše šole, ki jih je to zanimalo.

Knjižničarke v splošnoizobraževalni knjižnici zadnje leto posvečamo informacijskemu delu veliko pozornosti. Že mladega bralca skušamo navajati na pravilno uporabo virov informacij, predvsem pisanih, na selekcijo in izbor informacij ter njihovo povezovanje z znanjem, ki ga že imajo. To pa lahko uresničujemo le v povezavi z osnovnošolsko knjižnico, saj je delo šolskega knjižničarja in knjižničarja v splošnoizobraževalni knjižnici usmerjeno tudi k oblikovanju otrokove bralne kulture. Tako je nastala ideja za učno delavnico in kviz, ki smo mu dali naslov "Znam iskati - najdem vse". Učno delavnico smo organizirali v času zimskih šolskih počitnic. Knjižničarka na osnovni šoli je o tem obvestila vse učence na predmetni stopnji in sestavila seznam udeležencev. Učna delavnica je potekala v šolski in splošnoizobraževalni knjižnici štirikrat po tri ure. Knjižničarke smo skupaj z učenci zbrale iz priročne knjižnice različne enciklopedije, slovarje, leksikone ter druge priročnike.

Pri tem so se seznanili z njihovo vsebino, ureditvijo in načinom iskanja. Najpomembnejše vodilo učne delavnice sta bili vprašanji, kje in kako najti željeno informacijo. Za popestritev počitnic smo ob zaključku učne delavnice pripravili še nagradni kviz, na katerem so se pomerile štiri ekipe. Potek tekmovanja je spremljala tričlanska komisija. Udeleženci so odgovarjali na tri sklope vprašanj, in sicer na vprašanja s področja slovenske književnosti, o znamenitostih grosupeljske občine in na vprašanja s področja splošne razgledanosti. Vse odgovore so našli v razpoložljivi priročni literaturi. Knjižničarji smo bili z rezultati zelo zadovoljni, saj so udeleženci odgovorili skoraj na vsa vprašanja, kar je bila potrditev uspešnosti učne delavnice. Učenci so si pridobili ogromno koristnega znanja, ki jim bo v veliko korist v nadaljnjem izobraževanju in življenju.

Organizacija tovrstnih prireditev ima na podlagi opisane izkušnje velik pomen za splošnoizobraževalno in šolsko knjižnico ter predvsem za učence. Zato bomo z osnovnošolsko knjižnico pripravili še več podobnih prireditev in skušali pridobiti k sodelovanju še več učencev.

Prav tako pripravljamo sprotne tematske in spominske razstave. Ena od številnih razstav, ki smo jo pripravili v splošnoizobraževalni knjižnici in nato še v šolski knjižnici, je vsebovala vedno aktualno in pomembno temo: *informacije.*

Z njo smo skušali na nazoren način pokazati učencem, kje in kako najdemo informacije v enciklopediji in slovarju. Razstava je bila pripravljena z barvnim papirjem in črkami, tako da je obiskovalce že ob vstopu v knjižnico vizualno pritegnila.

Knjižničarke Splošnoizobraževalne knjižnice smo ob občinskem prazniku v prostorih osnovne šole pripravile razstavo o pomembnejših dogodkih v občini Grosuplje od l. 1945 do 1988. Za razstavo je bilo zbranega veliko slikovnega ter tekstovnega gradiva, ki smo ga po obdobjih pritrdili na panoje, opremljena pa je

bila še s pripadajočo literaturo, ki smo jo dobili v naši in šolski knjižnici. Ta razstava je bila ponovna potrditev dobrega sodelovanja med šolsko in splošnoizobraževalno knjižnico.

Knjižničarke na centralni šoli smo v jubilejnem letu - 90. obletnici rojstva pisatelja Louisa Adamiča pripravile spominsko razstavo o življenju in delu Louisa Adamiča v povezavi s Splošnoizobraževalno knjižnico Grosuplje, kjer smo si sposodili nekaj knjižnega in neknjižnega gradiva.

"Lovim se v začaranem krogu ... in orlovo mučno prizadevanje, da bi se osvobodil".

V taki tesnobi je živel človek, ko je pisal svojo zadnjo knjigo Orel in korenine. Pa vendar je bilo njegovo življenje polno smeha, grenkobe, radosti, tesnobe, domotožja, pričakovanja, osamljenosti pa tudi sreče. Ob tej priložnosti je potekala jubilejna bralna značka. Tako je bilo na centralni šoli in podružnicah podeljenih 1207 bralnih značk, skupaj z ostalimi šolami v občini 1662. Tekste, ki so jih učenci brali, smo izbrale knjižničarke naše šole posebej za predmetno in razredno stopnjo ter podružnice. Jubilejne značke so bile ponujene knjižničarjem šol ljubljanske regije, zbranim na hospitacijskem nastopu knjižničarke na predmetni stopnji. Podeljenih je bilo 2015 značk. Na 1. spominskem dnevu šole so ustvarjali učenci, zbrani v avli šole, in tako poročali v besedi in glasbi ter svečano počastili 90. letnico njegovega rojstva. Učenci so bili soavtorji programa, ki so ga oblikovali po osnutku, ki jim je bil predhodno predstavljen. Scenarij prireditve je dobil dokončno podobo ob sodelovanju učiteljev slavistov in knjižničarjev.

V preddverju in avli centralne šole smo knjižničarji pripravili razstavo o delu in življenju Louisa Adamiča. Na panojih smo pripravili še manjše razstave, ki so krasile vse naše podružnice. Razstava je vsebovala posamezna življenjska obdobja pisatelja in ustvarjanje v le-teh.

Kako prijetno je lahko dobro sodelovanje med šolsko in splošnoizobraževalno knjižnico, potrjuje tudi še ena skupno izpeljana akcija. V sodelovanju s šolskim kulturnim društvom smo za učence razredne stopnje in podružničnih šol pripravili srečanje z mladinskim pisateljem Vitanom Malom.

Že nekaj tednov pred srečanjem smo organizirali razstavo filmskih insertov iz filma "Sreča na vrvici" in "Poletje v školjki". Učenci so se zbrali v prostorih šolske knjižnice in živahno razpravljali o prebranih delih ter skrbno pripravljali in sestavljali vprašanja za srečanje s pisateljem, seveda ob pomoči in nasvetih knjižničarke. Po končanem srečanju so ponovno brskali po delih Vitana Mala in iskali razlike med filmskim scenarijem in knjigo, vse to pa se je nadaljevalo še v splošnoizobraževalni knjižnici, kjer so knjižničarke pripravile še nagradni kviz.

Še bi lahko naštevali drobce iz našega vsakdana. Pri našem skupnem delu tako v šolski kot tudi v splošnoizobraževalni knjižnici je kup trenutkov, ki so skupni, saj vemo, da v šolski knjižnici knjižničarji že v prvem razredu učenca vpeljujemo v svet knjig in to vestno izpolnjujemo vseh osem let njegovega šolanja - včasih bolj, včasih pa tudi manj uspešno - in ga poskušamo vzgojiti v rednega obiskovalca in uporabnika knjižnice, saj knjižnica na naši šoli postaja resnično pravi informacijski center. Prav gotovo je to velik napredek za knjižničarsko stroko in prav povezava dela med šolsko in splošnoizobraževalno knjižnico pripomore k uresničevanju naših skupnih želja in interesov - kajti brez znanja ni napredka. Sodelovanje obeh knjižnic ustvarja pozitivno podobo naše stroke v občini in odpira pot za nadaljnji razvoj.

KNJIŽNIČNO-INFORMACIJSKA DEJAVNOST V SHEFFIELDU, VELIKA BRITANIJA VTISI S STROKOVNEGA IZPOPOLNJEVANJA

Breda Popovič, Osrednja družboslovna knjižnica Jožeta Goričarja, Ljubljana

UDK 02:681.3(410)

POPOVIČ, Breda: Knjižnično-informacijska dejavnost v Sheffieldu, Velika Britanija. Vtisi s strokovnega izpopolnjevanja, Knjižnica. Ljubljana, 34 (1990), št. 1/2, str. 85-100

Prispevek opisuje delovanje in povezovanje knjižnic in informacijskih centrov v Sheffieldu, Velika Britanija. Po opisu nekaterih najzanimivejših knjižnic in informacijskih centrov v Sheffieldu se dotakne predvsem naslednjih tematskih sklopov: obdelave gradiva in organizacije dela v knjižnicah, avtomatizacije, povezanosti knjižnic in informacijskih centrov z družbenim okoljem ter povezovanja knjižnic in informacijskih centrov v regionalnem okviru. Nekaj besed je tudi o reševanju finančne problematike v knjižnicah, kar bo tudi za nas verjetno vedno bolj aktualno.

UDC 02:681.3(410)

POPOVIČ, Breda: Library and information services in Sheffield, Great Britain. Impressions from professional training. Knjižnica, Ljubljana, 34 (1990), no. 1/2, p. 85-100

Libraries and information centers, their performance and networking in Sheffield, Great Britain, are discussed in the article. The author analizes the following subjects: cataloguing, organization, automation, networking at the regional level and relationships of libraries and information centers with other institutions and social environment in general. The author also speaks about solving financial problems in libraries.

Predgovor

Poleti 1989 sem bila na trimesečnem strokovnem izpopolnjevanju v Knjižnici za humanistične in družboslovne vede (City Arts and Social Sciences Library), ki je del javne knjižnice v Sheffieldu. Strokovno izpopolnjevanje je obsegalo izvedbo rojekta "LISA on CD-ROM" (Library and Information Sciences Abstracts on Compact Disc - Read Only Memory) v Knjižnici za humanistične in družboslovne vede, obiske triindvajsetih različnih knjižnic in informacijskih centrov v Sheffieldu in okolici ter razgovore z različnimi strokovnjaki za področje knjižničarstva, avtomatizacije in poslovanja knjižnic.

V pričujočem prispevku se bom omejila le na opis vtisov iz obiskov knjižnic in informacijskih centrov, o projektu, ki sem ga napravila v okviru izpopolnjevanja, pa bom več napisala v eni naslednjih številk.

Uvod

Sheffield ima 540.000 prebivalcev in je po velikosti četrto največje mesto v Angliji. Je kulturno, gospodarsko, trgovsko, izobraževalno, zdravstveno in prometno središče za območje regij južnega Yorkshira, severnega dela Derbyshira in Nottighampshira. Mesto Sheffield je bilo med prvimi, ki so pričela s povezovanjem knjižnic in informacijskih centrov na svojem regionalnem območju.

Knjižnični informacijski sistem v Sheffieldu tvorijo javne (Sheffield City Libraries), univerzne (University of Sheffield Libraries), politehnične (Sheffield City Polytechnic Libraries), specialne, vladne knjižnice ter knjižnice v privatni lasti. Del KIS-a v Sheffildu so tudi informacijski centri in informacijske službe, ki delujejo kot del knjižnic, podjetij, raznih organizacij ali samostojno.

Knjižnice in informacijski centri v Sheffieldu tvorijo enega izmed štirih največjih in najbolj razvitih regionalnih knjižničnih informacijskih sistemov v Veliki Britaniji (poleg londonskega, birminghamskega in manchesterskega). Svoj širok razpon dejavnosti, od tradicionalno knjižničarskih do informacijskih, ki temelje na najnovejši tehnologiji, nudijo več kot pol miliona prebivalcem, organizacijam ter podjetjem.

Kot sem že omenila, je Knjižnica za humanistične in družbene vede zame organizirala obiske triindvajsetih knjižnic in informacijskih centrov v Sheffieldu. Obiski so bili večinoma enodnevni. V okviru izpopolnjevanja sem obiskala tudi naslednje oddelke javne knjižnice: oddelek za obdelavo gradiva, oddelek za izobraževanje uporabnikov ter oddelek za avtomatizacijo.

I. Oris nekaterih knjižnic in informacijskih centrov v Sheffieldu

1. Javna knjižnica v Sheffieldu (Sheffield City Libraries)

Javne knjižnice tvorijo: centralna mestna knjižnica, 35 "lokalnih" knjižnic (Communinity Libraries) s prav toliko pododdelki (branches), 300 šolskih knjižnic oz. pododdelkov, 86 knjižnic oz. pododdelkov v bolnišnicah, domovih za ostarele in drugih socialno-skrbstvenih domovih, 4 potujoče knjižnice (s 120 postajami), depozitne knjižnice (deposit collections), informacijski centri, namenjeni uslužbencem regionalnega vladnega okrožja (Local Government Information Services), javnosti (Community Information Unit) ter znanstveno-tehnološki park (Science and Technology Park), namenjen predvsem posredovanju online informacij podjetjem in različnim organizacijam.

Osrednja enota javnih knjižnic v Sheffildu je Centralna mestna knjižnica, ki v svoji stavbi v centru mesta nudi uporabo naslednjih oddelkov: - oddelek izposoje "splošnoizobraževalne" literature, - knjižnico za otroke, - glasbeno in video knjižnico, - knjižnico za humanistične in družbene vede, - arhivsko knjižnico za območje South Yorkshire, - domoznansko knjižnico, - knjižnico za tehnične vede, - knjižnico namenjeno poslovnežem in organizacijam, - svetovni informacijski center za metalno industrijo, - informacijski center za mesto Sheffield, - informacijski center, namenjem pripadnikom različnih etničnih skupin.

V stavbi Centralne mestne knjižnice so tudi oddelki za administracijo, vodilno osebje, oddelek za obdelavo knjižnega gradiva, fotografski in tehnični oddelek, oddelek za založniško dejavnost, trgovina (Library shop) ter manjše gledališče (Drama Studio).

Dejavnost javne knjižnice je, kot lahko vidimo, zelo razvejana. To je opaziti tudi v izjemno bogatem knjižnem fondu. Ob tem moram poudariti, da je večina knjižnega gradiva v prostem pristopu, kar je neprecenljive vrednosti za uporabnika. Gradivo je urejeno po Deweyevi decimalni klasifikaciji. Oddelek izposoje "splošnoizobraževalne" literature ima, denimo, vse knjižno gradivo v prostem pristopu, ostale knjižnice oz. oddelki pa imajo zaradi pomanjkanja prostora starejše knjižno gradivo shranjeno v skladiščih. Arhivska knjižnica ima skoraj ves svoj knjižni fond, katerega velik del je neprecenljive vrednosti, v posebno zavarovanih skladiščnih prostorih.

Ob prostem pristopu lahko uporabniki iščejo informacije o gradivu tudi po klasičnih kartotečnih katalogih, za zadnjih deset let pa na mikrofiših, posebej za periodične publikacije in posebej za monografije.

Vsaka knjižnica oz. oddelek javnih knjižnic ima na voljo uporabnikom vsaj en fotokopirni stroj, večje pa tudi osebni računalnik in telefax.

2. Univerzitetna knjižnica (University Of Sheffield Library)

Univerzitetno knjižnico v Sheffieldu tvorijo Centralna univerzitetna knjižnica, enajst fakultetnih ter šestnajst oddelčnih knjižnic. V fakultetnih in oddelčnih knjižnicah se nahaja specializirana literatura za določena znanstvena oz. strokovna področja.

Zgradba Centralne univerzne knjižnice je grajena v tri nadstropja, v kleti pa ima veliko skladišče za starejše knjižno gradivo. V pritličju je prostor za izposojo, kataloge (kartotečne, kataloge na mikrofišu z mikročitalci ter terminale za online katalog), prostor za fotokopiranje, računalnike in telefax na voljo uporabnikom, poseben prostor za knj. gradivo s krajšim izposojevalnim rokom ter dve prostorni čitalnici. V pritličju se nahajajo tudi prostori informatorjev oziroma predmetnih specialistov za določeno strokovno oz. znanstveno področje. V ostalih dveh nadstropjih pa je, po ustaljenem britanskem vzorcu, v prostem pristopu in po Deweyevi decimalni klasifikaciji, postavljeno knjižno gradivo.

Univerzitetna knjižnica v Sheffildu štirikrat letno izdela katalog serijskih publikacij na mikrofišu (Union List of Serials), ki se nahajajo v vseh knjižnicah Sheffielda.

3. Knjižnica politehnike (Sheffield City Polytechnic Libraries)

Z 12.000 vpisanimi študenti je politehnika v Sheffieldu ena največjih v Veliki Britaniji. Razdeljena je v 5 fakultet in ima 4 knjižnice: Centralno knjižnico politehnike (Eric Mensforth Library) in tri knjižnice s specializirano literaturo za določena področja (Totley Site Library, Psalter Lane Site Library ter Mary Badland Library). Obiskala sem Centralno politehnično knjižnico ter knjižnico, ki je namenjena hranjenju in izposoji družboslovne literature (Mary Badland Library).

Vse štiri knjižnice imajo vse knjižno gradivo (več kot 450.000 monografskih ter 2000 naslovov periodičnih publikacij) v prostem pristopu, urejeno po Deweyevi decimalni klasifikaciji.

Centralna knjižnica politehnike (Eric Mensforth Library). Stavba Centralne politehnične knjižice je bila zgrajena l.1975 in ima tri nadstropja. V pritličju se nahajajo izposoja, knjižno gradivo ter posebne zbirke (Science and Engineering area, Electronic Components Collections, Communication Technical Information Unit) za področje tehničnih in inženirskih ved, zbirka literature s krajšim izposojevalnim rokom ter video oddelek. V prvem nadstropju se nahaja družboslovna literatura, posebne zbirke (Business Collection, Company Collection, Market Research, Statistical Data Collections, Parliamentary Collection). Tu najdemo tudi Evropski dokumentacijski center, ki hrani in posoja uradne zakonodajne in statistične dokumente, razna poročila ter mednarodne pogodbe članic Evropske skupnosti. V drugem nadstropju nudi knjižnica svojim uporabnikom v enem prostoru uporabo pisalnih strojev, v drugem mikroračunalnikov, v tretjem pa fotokopirnih strojev.

Uporabnikom je tu na voljo tudi prostorna čitalnica, ter prostor, ki je namenjen prelistavanju literature. V tretjem nadstropju so prostori za vodilno in administrativno osebje ter posebni oddelki (npr. oddelek za grafično oblikovanje).

Zanimiv in posnemanja vreden se mi je zdel način naročanja novih knjig v tej knjižnici. Bibliotekar v Centralni knjižnici politehnike, ki je zadolžen za nakup novih knjig, sodeluje pri naročanju knjig s predstavnikom štiridesetih profesorjev, preko katerega izve za želje oz. potrebe po novem gradivu. Predstavnik profesorjev ima tudi funkcijo koordiniranja med željami profesorskega osebja politehnike ter potrebami in finančnimi zmožnostmi knjižnice. Preko predstavnika profesorjev oziroma "koordinatorja" bibliotekar zasleduje potrebe po novem knjižnem gradivu, ne da bi mu bilo potrebno komunicirati s štiridesetimi ljudmi, poleg tega pa "koordinator" že v pogovoru s profesorskim osebjem vodi neke vrste usklajevalno politiko. Funkcija koordinatorja je prostovoljna in neplačana.

Družboslovna knjižnica politehnike (Mary Badland Library). V tej knjižnici se nahaja tretjina vsega knjižnega gradiva v politehniki - monografske in periodične publikacije s področja družboslovja. Knjižnico redno obiskuje četrtina vseh študentov politehnike. Največji problem knjižnice je pomanjkanje nestrokovnega kadra, tako da mora šest zaposlenih opravljati tudi vsa rutinska knjižničarska opravila. Zaradi tega zaposlenim primanjkuje časa za intenzivno gradnjo lastnih podatkovnih baz. Velik pomen dajejo uvajanju študentov v uporabo knjižnice oz. izobraževanju uporabnikov. Pogosto organizirajo obiske skupin študentov, ki jih seznanijo z osnovami postavitve gradiva (DDC), z literaturo, ki jim je na voljo v knjižnici, pa tudi z uporabo raznih referenčnih publikacij ter bibliografskih pripomočkov za študij.

4. Knjižnica za poklicno svetovanje (Careers Library)

Knjižnica deluje v okviru Careers Service. Namenjena je predvsem tistim, ki zaključujejo šolanje in stoje pred izbiro poklica ter tistim, ki žele (pre)usmeriti svojo kariero, zamenjati poklic ali pa se po določenem času odsotnosti žele spet vrniti v delovno razmerje. V Knjižnici za poklicno svetovanje najde uporabnik informacije o potrebnih kvalifikacijah za poklice ter dobi odgovore na vprašanja kako, kje in v kakšnem času si kvalifikacije lahko pridobi. Uporabnik lahko s pomočjo publikacij v knjižnici dobi podrobnejšo predstavo o tem, kaj bo njegovo delo v bodočem poklicu obsegalo. Preko računalniških terminalov pa lahko dobi tudi informacije o tem, koliko bi šolanje, študij, tečaj ali druga oblika usposabljanja stala, pa tudi o virih financiranja itd. V knjižnici nudijo tudi informacije o delnih, začasnih, sezonskih zaposlitvah, prekvalifikacijah, možnostih za angažiranje pri prostovoljnem delu in možnostih za samozaposlovanje.

Viri informacij so razni priročniki in publikacije, ki so vsi v prostem pristopu, urejeni po klasifikacijskem indeksu, ki je enoten za vse Knjižnice za poklicno svetovanje v Veliki Britaniji.

Ažurne informacije pa osebje poišče tudi online po različnih bazah podatkov. Največ iščejo po bazi Polytel, ki vsebuje informacije o tečajih in drugih oblikah izobraževanja in poklicnega usposabljanja na vseh Politehnikah v Veliki Britaniji, manj pa po bazah Campus 2000, ECCTIS in Times Network Database.

Veliko uporabnih informacij pa najdejo uporabniki v knjižnici tudi preko videoteksta PRESTEL, ki je last Britanskega Telecom omrežja. Videotekst vsebuje preko 300.000 strani informacij za zelo različna področja - transport, izobraževanje, poslovanje, zavarovanje, bančništvo itd. Tako lahko v bazi za transport dobiš podrobne informacije o letalskem, avionskem in avtobusnem prevozu - odhode, prihode, zamude, cene, lahko celo rezerviraš vozovnico, se "čekiraš" za letalski let ali rezerviraš sobo v hotelu.

V Knjižnici za poklicno svetovanje ter v Centralni mestni knjižnici pa se nahajata tudi dva terminala lokalnega računalnika TAP (Training Access Points) preko katerih z lahkoto iščejo uporabniki (tudi otroci) sami, saj je izredno uporabniško prijazen. Baza podatkov vsebuje informacije o vseh možnostih za izobraževanje ali strokovno in študijsko izpopolnjevanje, ki so na voljo v Sheffieldu in okolici.

Knjižnica za poklicno svetovanje je locirana v pritličju poslovne zgradbe v poslovnem središču Sheffielda in ima veliko število, predvsem mlajših, obiskovalcev.

5. Poslovna knjižnica (Business Library)

Poslovna knjižnica je predvsem referenčna knjižnica. Deluje v tesni povezavi z lokalno vlado, bankami, velikimi podjetji, organizacijami, agencijami, knjižnicami in informacijskimi centri. Locirana je v stavbi Centralne mestne knjižnice, nasproti Knjižnice za tehnične vede, s katero tudi najtesneje sodeluje. Sodeluje tudi s Knjižnico za humanistične družbene vede ter z Znanstvenim in tehnološkim parkom.

Knjižnica je namenjena predvsem informiranju poslovnežev, zato je v njej ažurna informacija najpomembnejša. Uporabniki pa so v veliko primerih tudi iskalci zaposlitve ter tisti, ki menjajo službo ter žele pred intervjujem za novo zaposlitev dobiti informacije o podjetju oz. organizaciji, kjer kandidirajo.

Viri informacij v knjižnici so številni direktoriji, imeniki, indeksi, registri ter razne publikacije (predvsem take, ki jih izadajajo profesionalna združenja npr. odvetnikov) itd. V knjižnici imajo npr. direktorij telefonskih številk in teleksov vseh večjih in pomembnejših podjetij in organizacij v svetu, ter seveda vseh ki se nahajajo na britanskih tleh. Veliko direktorijev in indeksov (npr. direktorij z osnovnimi podatki vseh podjetij in organizacij v Sheffieldu in okolici) se nahaja na mikrofiših.

Različni tiskani viri v knjižnici so tako številni in obsegajo toliko različnih področij, da si morajo pri iskanju tudi zaposleni sami pomagati z direktorijem direktorijev o

virih informacij, ki je sestavljen iz dveh delov. V prvem delu so viri razvrščeni po vsebini (po abecedi "subject headings" z DDC oznako), v drugem pa po abecedi držav, znotraj držav pa spet po vsebini. Tiskane publikacije so uporabnikom na voljo v prostem pristopu, razvrščene po Deweyevi klasifikaciji.

Poleg Znanstvenega in tehnološkega parka daje Poslovna knjižnica največ informacij svojim uporabnikom na podlagi online računalniških poizvedb. Preko osebnega računalnika in gostiteljev DIALOG, ECHO, DATA-STAR, ESA/IRS, INFOLINE, SDC ORBIT ima dostop do več kot 500 tujih baz podatkov. Uporabnike zanimajo predvsem finančne, delniške in poslovne informacije.

V knjižnici so na voljo uporabnikom tudi videoteksti in teleteksti (PRESTEL, CEEFAX, ORACLE idr.) za podobne informacije kot jih lahko dobe tudi v Knjižnici za poklicno svetovanje.

Pri informiranju svojih uporabnikov uporablja Poslovna knjižnica tudi številne vire, ki se nahajajo v Knjižnici za tehnične vede, predvsem: statistična poročila, publikacije o zakonodaji na področju zavarovanja, delovne zakonodaje, varstva pri delu, kreditov, razna poročila, pa tudi monografske publikacije s področja ekonomije, zaposlovanja in marketinga.

Delo v knjižnici je za osebje zelo zahtevno in naporno, saj je veliko obiska, telefonskih klicev ter zahtev po najrazličnejših informacijah. Situacijo poslabšuje tudi to, da ima knjižnica za svojo dejavnost na voljo le en prostor, ki pa je postal zaradi številnih uporabnikov ter informacijskih virov že pretesen.

6. Znanstveni in tehnološki park (Science and Technology Park)

V Sheffieldu so pred kratkim ustanovili Znanstveni in tehnološki park z namenom, da bi nudil informacije podjetjem in organizacijam v Sheffieldu in okolici.

Znanstveni in tehnološki park ima preko gostiteljev online dostop do več kot 600 baz podatkov iz vsega sveta, predvsem za področja standardov, specifikacij, patentov, inovacij, regulacij trga, raziskav trga, marketinga, zakonodaje, financ in poslovanja. Veliko baz podatkov vsebuje tudi informacije o Evropski skupnosti ter tekočih političnih dogodkih.

Informacije, ki jih nudijo, so življenjskega pomena za podjetja, ki želijo biti uspešna oz. na tekočem z novostmi, ki jih zadevajo. Uporabnike informirajo tudi o tem, kako in kje vzpostaviti poslovne stike, informirajo jih o profilih podjetij in velikih družb ter o zadnjih novostih oz. ugotovitvah na področju raziskovanja.

Poleg online računalniških poizvedb nudijo podjetjem in organizacijam tudi SDI profile in "globinsko poizvedovanje". Dejavnost financira vlada, svoje usluge pa Znanstveni in tehnološki park vsem uporabnikom zaračunava.

II. Obdelava gradiva, organizacija dela

V Centralni mestni knjižnici sem obiskala tudi Oddelek za obdelavo knjižnega gradiva (Bibliographic Section), ki je s terminalom online povezan z BLAISE-RECORDS (BLAISE=British Library Automated Information Service) - bazo podatkov Britanske knjižnice, ki je osnova za obdelavo novega gradiva v knjižnici. Vsebuje več kot dvajset milijonov zapisov v MARC-formatu in pokriva tako monografske kot periodične publikacije, sivo literaturo, avdiovizualni material in drugo gradivo v angleškem ter tristo drugih jezikih.

Obdelava gradiva v Centralni mestni knjižnici v Sheffieldu poteka takole: najprej Oddelek za obdelavo gradiva online preveri, če se dokument že nahaja v bazi BLAISE-RECORDS. Če je dokument že obdelan v Britanski knjižnici, izpolni Oddelek za obdelavo gradiva le krajši formular, ki potrdi lokacijo dokumenta (takšnih primerov je cca 55 %) in ga pošlje Britanski knjižnici. Zapise iz baze pa prenese online v svojo bazo (5 zapisov na minuto), ali pa jih naroči na magnetnih trakovih. Oddelek za obdelavo gradiva dobi od Britanske knjižnice šestkrat letno magnetne trakove z zahtevanimi zapisi. Te pošljejo v Mestni računalniški center, kjer jih s trakov prenesejo na mikrofiš z oznako knjižnice, v kateri se dokument nahaja. Tako izdelani mikrofiši so potem na voljo uporabnikom. Temelj katalogizacije je uporaba angleško-ameriških kataložnih pravil (AACR2), ki so mednarodni standard. Ker pa se katalogi oblikujejo v strojno čitljivi obliki, se uporablja UKMARC format (UKMARC=United Kingdom Machine Readable Cataloguing), ki je osnova za razpoznavanje posameznih elementov opisa: naslov, avtor, ISBN, cena itd.

Celotna obdelava knjižnega gradiva v Centralni mestni knjižnici torej poteka v Oddelku za obdelavo knjižnega gradiva, tudi katalogizacija in klasifikacija tistih 45% gradiva, ki ga ni v bazi podatkov Britanske knjižnice.

S takšno organizacijo se delo v posamezni knjižnici, ki je del Javnih knjižnic v Sheffieldu, zelo razbremeni. Tako denimo Knjižnica za humanistične in družboslovne vede dobi vse gradivo v knjižnico že obdelano. Ker je knjižnica odprta ob delavnikih dvanajst ur dnevno, je večji del osebja zaposlen z izposojo ter telefonskimi informacijami. Za strokovne informacije skrbijo zaposleni, ki so predmetno specializirani. Vsak od njih je informator za nekaj strokovnih področij. Informacije so ročne ali računalniške. Delo predmetnega specialista obsega tudi izbor knjižnega gradiva za nakup za njegova strokovna področja.

Takšna organizacija dela vsekakor omogoča zaposlenim, ki niso obremenjeni še z obdelavo gradiva, več časa za izpopolnjevanje na njihovih strokovnih področjih, kar omogoča kvalitetnejše informacije.

III. Razmerje okolje-knjižnice

Pri vseh knjižnicah in informacijskih centrih, ki sem jih obiskala, me je posebej navdušilo spoznanje, da delujejo tesno v povezavi z okoljem. Do potankosti poznajo potrebe svojih uporabnikov npr. posebnih družbenih skupin, etničnih manjšin, brezposelnih itd.

V Sheffieldu je bilo narejenih že precejšnje število raziskovalnih nalog, katerih cilj je prepoznati potrebe uporabnikov. Osebje v knjižnicah in informacijskih centrih se zaveda, da se v hitro razvijajočem okolju ter v obdobju ekonomske regeneracije mesta tudi potrebe uporabnikov hitro spreminjajo in razvijajo. Velik pomen dajejo tudi spremembam demografskega profila mesta - število starejših prebivalcev proporcialno namreč nenehno narašča. Skratka, knjižnice in informacijski centri se trudijo prepoznati in zadovoljevati čim širši razpon potreb in informacij.

Ožjemu krogu uporabnikov oz. zadovoljevanju specifičnih potreb prebivalcev v nekem okolju pa so namenjeni Centri za lokalne informacije (Community Information Services). Termin lokalna informacija (community information) se je najprej pojavil v ZDA, v sedemdesetih letih pa tudi v Veliki Britaniji, ko so knjižnice spoznale, da preskrba z informacijami sama po sebi ni dovolj, da bi reševala ljudem vsakodnevne probleme. Posledica tega spoznanja so bili novo ustanovljeni Centri za lokalne informacije, ki naj bi pomagali posameznikom oz. družbenim skupinam pri reševanju njihovih vsakodnevnih problemov (finančnih, službenih, domačih itd.). Centri so usmerjeni predvsem k družbenim skupinam z nizkim socialnim statusom, saj imajo le-ti ponavadi otežen dostop do informacij. Viri informacij v centrih so predvsem razni priročniki oziroma publikacije, ki pomagajo osebju in uporabnikom pri reševanju problemov. Selekcijo oz. nabavo tega gradiva opravlja nekdo, ki dobro pozna lokalno skupnost, ki ve, kakšni strukturi prebivalcev bo gradivo namenjeno (ponavadi knjižničar z lokalnega področja, ki se o strokovnem gradivu posvetuje s strokovnjaki za določeno področje). Velik poudarek dajejo centri tudi temu, kako prebivalce vzpodbuditi, da se obrnejo na njih, kako jih informirati o tem, kakšne informacije oziroma pomoč pri reševanju problemov jim lahko nudijo.

IV. Avtomatizacija

1. Javna knjižnica

Knjižnica ima sodoben način izposoje, ki je avtomatiziran že od leta 1974. Najprej so avtomatizirali izposojo v Centralni mestni knjižnici, kasneje pa tudi v 32 "lokalnih" knjižnicah. Sistem izposoje je Plessey (sedaj DS Ltd.) 7050, offline (hardware ICL, DRS 20, printer microline 192). Svetlobno pero (z mikroprocesorjem) v povezavi s terminalom z odčitavanjem palične kode na knjigi oz. izkaznici uporabnika kontrolira izposojo, rezervacije, opomine. Podatki so hranjeni na magnetnih trakovih v treh datotekah: a) izposojeno knjižno gradivo, b) datoteka z osebnimi podatki o uporabnikih, ter o tem, kaj imajo izposojeno, c) rezervacije.

Prednost tako avtomatizirane izposoje je v tem, da teče izredno hitro in brez zastojev. Ko so npr. l.1974 uvedli avtomatizirano izposojo v oddelku splošnoizobraževalne literature, je bilo število letno izposojenih knjižnih enot 700.000. Danes je to število dvakrat večje, pa vendar ni bilo potrebno povečati števila zaposlenih na izposoji. Avtomatizirano je tudi tiskanje opominov, rezervacije, vnešene v računalnik, pa se pokažejo na terminalu, ko se izposojeno gradivo vrne. Slabost tega sistema pa je v tem, da je offline in ne online. Tako podatki o izposojenem gradivu niso na voljo za "tekoči" dan, ampak le do prejšnjega dne. To je tudi vzrok, da bodo prešli najkasneje v dveh letih na nov način izposoje, online, ki bo seveda kompatibilen s starim.

Poleg zagotavljanja gradiva iz lastnega fonda, se knjižnica intenzivno ukvarja s posredovanjem ažurnih informacij. V ta namen gradi lastne baze podatkov, uporablja pa tudi tuje baze podatkov. Večina knjižnic, ki so del javnih knjižnic v Sheffieldu, je nedavno pričela s selektivno gradnjo lastnih baz podatkov. Pri gradnji lastnih baz najpogosteje uporabljajo programsko opremo Inmagic in dBase III, za urejanje teksta pa WordStar.

Preko osebnih računalnikov (IBM PC) ter gostiteljev BLAISE (Velika Britanija), DATA-STAR (Švica), DIALOG (ZDA), ECHO (Evropska skupnost), ESA/IRS (Italija), SDC ORBIT (ZDA) in INFOLINE (Velika Britanija) pa ima Centralna mestna knjižnica online dostop do več kot petsto tujih baz podatkov. Tuje baze podatkov so glede na področja, ki jih pokrivajo, med seboj zelo različne in obsegajo biologijo, kemijo, fiziko, medicino, novo tehnologijo, tehnične vede, raziskave trga, poslovne in finančne informacije, elektroniko, inženiring, industrijo, standarde in patente, družboslovne in humanistične vede itd. Zanimivo je to, da tako pridobljene informacije zaračunavajo podjetjem in organizacijam, individualnim uporabnikom pa ne.

Od različnih gostiteljev, ki so na voljo v Central City Library, sem najbolje spoznala DIALOG, ki je eden največjih informacijskih sistemov na svetu. Je last Lockheed

Information Systems in ima sedež v Kaliforniji. Vanj je vključenih več kot dvesto različnih, predvsem bibliografskih baz podatkov, ki zajemajo širok razpon znanstvenih in strokovnih področij (humanistične vede, družboslovje, tehnične vede, medicino, kemijo...). Za moje moje strokovno in delovno področje so bile zanimive predvsem naslednje baze podatkov iz področja družboslovja: SOCIAL SCISEARCH (baza vsebuje iste dokumente kot v tiskani obliki Social Science Citation Index - cca 2.500.000 dokumentov, nove dokumente dodajajo bazi vsak mesec, ura iskanja po njej pa stane npr. 120 ameriških dolarjev), SOCIOLOGICAL ABSTRACTS (vsebuje cca 275.000 dokumentov iz svetovne sociološke literature in sorodnih znanstvenih disciplin, nove dokumente dodajajo bazi trikrat letno), ERIC (vsebuje cca 661.000 dokumentov s področja izobraževanja, nove dokumente dodajajo bazi mesečno) in LISA (vsebuje cca 97.800 dokumentov o knjižnično informacijskih vedah in sorodnih disciplinah, nove dokumente dodajajo bazi mesečno).

Centralna mestna knjižnica je odgovorna tudi za gradnjo lokalne videotekst baze podatkov, v kateri se nahajajo informacije o dogajanju na področju Sheffielda in okolice (šport, prostočasne aktivnosti, informacije o knjižnicah...).

Sodobni trendi niso obšli knjižnic in informacijskih centrov v Sheffieldu. Z intenzivno naglico prodira v uporabo nov računalniški medij CD-ROM (Compact Disc-Read Only Memory). Centralna mestna knjižnica ima trenutno na voljo osem kompaktnih diskov z bazami podatkov. Največ uporabljajo baze podatkov OSH-ROM (Occupational Safety and Health), LISO (Library and Information Sciences Abstracts) in Britanske knjige v tisku. Vsekakor je največja prednost baz na kompaktnih diskih v tem, da ko knjižnica enkrat kupi bazo na CD, lahko po njej retrospektivno poizveduje takorekoč zastonj, brez visokih cen za priključitev na različne online baze podatkov. Ko pride v prodajo kompaktni disk z novimi dokumenti, dodanimi bazi, lahko starega z doplačilom zamenjamo z novim.

Projekt Računalniki in ljudje (Computers & People Project). V javni knjižnici postaja vedno bolj nujno zamenjati obstoječi sistem avtomatizacije z novim, sodobnejšim. V ta namen so izdelali tudi projekt Računalniki in ljudje. Pri projektu sodeluje poleg strokovnjakov za avtomatizacijo tudi osebje knjižnice, ki bo delalo, oziroma že dela z računalniki. Večina osebja v Javni knjižnici v Sheffieldu, kot najverjetneje v večini knjižnic v svetu, so ženske. Projekt se zato zgleduje po skandinavskem projektu, katerega cilj je bil približati uporabo računalniške tehnologije ženskemu spolu. Tako so v Javni knjižnici v Sheffieldu ustanovili posebno delovno skupino, sestavljeno iz različnih struktur zaposlenega osebja iz vseh oddelkov knjižnice. Poenostavljeno, polovica članov te skupine je iz poslovodnih struktur, polovica pa knjižničark. Skupina je specificirala potrebe in želje širokega kroga osebja glede novega sistema avtomatizacije ter ustanovila manjše skupine

("study circles"). Preko sodelovanja in usposabljanja v teh skupinah naj bi knjižničarke izgubile strah pred uporabo računalnikov, pridobile potrebno zaupanje vase in samozavest.

2. Univerzitetna knjižnica

Knjižnica je del knjižničnoinformacijske mreže BLCMP (Birmingham Libraries Co-operative Mechanisation Project) ki obstaja že od leta 1969 in ima danes 50 članic - ljudske, univerzne in politehnične knjižnice. Bistveni sestavni del BLCMP mreže je skupen pregled fondov knjižnic - online vzajemni katalog. Le-ta omogoča racionalnejšo nabavo nove literature ter izkoriščanje obstoječih fondov, saj pospešuje medbibliotečno izposojo. Online vzajemni katalog uresničuje načelo enkratne obdelave posamezne bibliografske enote. Sodelujoče knjižnice lahko iz vzajemnega kataloga črpajo dokumente za svoje lastne potrebe (downloading), lahko jih spreminjajo, popravljajo ali dodajajo podatke (lokacijo, št. izvodov), hkrati pa lahko prispevajo podatke o dokumentih, ki jih še ni v vzajemnem katalogu.

V okviru BLCMP mreže deluje tudi online avtomatizirani sistem izposoje, ki se imenuje CIRCO.

V Univerzitetni knjižnici me je še posebej navdušil OPAC (Online Public Access Catalogue), ki je v tej knjižnici že povsem izpodrinil uporabo klasičnih kartotečnih in mikrofiš katalogov. OPAC je tisti online javno dostopni računalniško podprti katalog, ki je zgrajen in sprogramiran tako, da lahko išče po njem uporabnik sam, brez pomoči knjižničnih delavcev. V sodobnih knjižnicah naj bi sčasoma povsem nadomestil tradicionalni kartotečni katalog. BLCMP online katalog se imenuje STAR. Je izredno uporabniško prijazen, saj je jezik iskanja zelo enostaven. Uporabnik lahko išče po avtorju, naslovu, klasifikacijski številki, ISBN, po predmetu in po ključnih besedah. STAR posreduje tudi informacijo o dostopnosti dokumentov (npr. lokacijo, število kopij, izposojevalni status dokumenta). Če uporabnik vtipka številko svoje knjižnične izkaznice, pa pove, katero knjižno gradivo in od kdaj ima izposojeno.

Univerzitetna knjižnica je tudi članica JANET (Joint Academic Network) omrežja, preko katerega ima online dostop do katalogov številnih drugih univerznih knjižnic v Veliki Britaniji, ki so članice omrežja (Cambridge, Oxford, London University...).

3. Knjižnica politehnike

V Centralni knjižnici politehnike v Sheffieldu so lani prešli na avtomatizirano akcesijo in katalogizacijo, pri čemer uporabljajo mikroračunalnik PRIME 9650 (v kratkem ga bodo zamenjali s PRIME 4150) z Adlib programsko opremo (DCS), letos pa so prešli na povsem avtomatizirano izposojo s programsko opremo Adcirc. Avtomatizirani sistem izposoje in katalogizacije je online, torej so podatki

o izposojenem gradivu vsak trenutek ažurni, vse štiri knjižnice pa imajo preko terminalov dostop do podatkov.

Pričeli so tudi graditi lastne baze podatkov za svoje posebne zbirke (diplome in disertacije, raziskovalne naloge, uradne dokumente, pogodbe velikih podjetij, zbirko dokumentov Evropskega dokumentacijskega centra itd.). Pri gradnji lastnih baz podatkov uporabljajo programsko opremo MIRABILIS in strojno opremo PC III opus.

Knjižnica ima tudi online dostop do tujih baz podatkov preko gostiteljev DIALOG, DATASTAR in ESA/IRS. Zanimivo je, da imajo profesorji in študentje na voljo le omejeno število brezplačnih informacij (za doktorsko disertacijo, raziskovalno nalogo, ki je v interesu fakultete...). Posledica tega je, da so uporabniki online informacij, v večji meri kot uslužbenci in študenti politehnike, razna podjetja in organizacije, ki sami krijejo stroške računalniških poizvedb.

V. Povezovanje knjižnic in informacijskih centrov v Sheffieldu in petletni knjižnično informacijski načrt (1988-1993)

V Sheffieldu je že dolgo jasno izražena potreba po povezovanju knjižnic in informacijskih sistemov. Prvi primer takega povezovanja je leta 1932 ustanovljena organizacija SINTO (Sheffield Interchange Organization). V tridesetih letih je organizacija povezovala javne in specialne knjižnice na območju južnega Yorkshira in severnega Derbyshira. Danes je SINTO še vedno pomemben pri povezovanju in komuniciranju med knjižnicami, predvsem na področju medbibliotečne izposoje. Je tudi pomemben član združenja SCOCLIS (Standing Conference of National and University Libraries), ki povezuje britanske nacionalne in univerzitetne knjižnice. V zadnjem času sodelujejo pri pripovezovanju knjižnic tudi združenji SHEMROC (Sheffield Media Resources Organizating Committee) in SLCC (Sheffield Libraries Coordinating Committee) ter razne ad hoc delovne skupine. SLCC štirikrat letno organizira srečanja vodij vseh večjih in pomembnejših knjižnic (javnih, univerzitetnih, politehničnih, vladnih, šolskih itd.) v mestnem okrožju.

V Sheffieldu so torej precej razvite razne oblike medknjižničnega povezovanja in imajo dolgoletno tradicijo. Kljub temu da je knjižnično-informacijski sistem v Sheffieldu že danes eden od štirih največjih in najbolj razvitih v Veliki Britaniji, pa ima še vedno določene pomanjkljivosti. Le-te se kažejo predvsem v tem, da je na današnji stopnji razvoja povezovanje in sodelovanje med knjižnicami še vedno v preveliki meri odvisno od interesov in entuziazma posameznikov, ki sodelujejo v tem procesu.

Petletni knjižnično-informacijski načrt (1988-1993). Preseči pomanjkljivosti dosedanjega povezovanja je cilj Knjižnično-informacijskega načrta, ki naj bi v petih letih postopoma povezal vse knjižnice in informacijske centre v Sheffieldu ter okoliški regiji v enoten knjižnični informacijski sistem. Načrt je pripravil Komite za koordinacijo knjižnic v Sheffieldu (SLCC), pri projektu pa sodelujejo še Mestni svet, Univerza, Politehnika, Gospodarska zbornica in druge ustanove. Finančna sredstva za pripravo in izvedbo načrta so preskrbele Britanska knjižnica ter nekatere vladne organizacije in službe.

Splošni cilj načrta je podpreti razvoj Sheffielda kot industrijskega in poslovnega središča, dvigniti raven izobraževanja, preživljanja prostega časa, kulturnega udejstvovanja ter razviti komunikacijo z vsemi uporabniki informacij. Specifični cilji projekta pa so: zagotoviti, da bi vsi sodelujoči pri preskrbi informacij v knjižnicah in informacijskih centrih imeli potrebno znanje o tem, katere dejavnosti in službe so na voljo uporabnikom in katerim skupinam uporabnikov so namenjene; omogočiti dostop do vseh željenih informacij, dokumentov oziroma knj. gradiva; omogočiti največjo možno izkoriščenost obstoječega človeškega in materialnega potenciala; identificirati zainteresirane organizacije, ustanove ali posameznike, ki bi želeli prispevati v proces povezovanja.

Največji poudarek v petletnem načrtu povezovanja vseh knjižnic in informacijskih centrov na regionalnem območju je na oblikovanju skupne baze podatakov, ki bi bila vir informacij lokalnega referalnega centra. Baza podatkov bi bila dostopna preko mikroračunalnikov oziroma terminalov, pa tudi v tiskani obliki, iskanje pa mogoče po obliki knjižnega gradiva in po vsebini.

Načrt vključuje tudi skupno omrežje knjižničnih katalogov, online dostop do vseh katalogov knjižnic v Sheffieldu, kar je posebej pomembno za še racionalnejšo nabavno politiko.

Ovire, ki stoje na poti povezovanja, so predvsem v dosedanji uporabi različne programske opreme v knjižnicah oziroma informacijskih centrih ter v različni stopnji izkušenosti pri njeni uporabi. V preteklosti je bilo premalo poudarjeno sodelovanje glede izbire programske opreme, medtem ko je strojna oprema v večini knjižnic in informacijskih centrov kompatibilna.

Knjižnice in informacijski centri, povezani v enoten sistem, bi torej lahko nudili uporabnikom več in bolj kvalitetne informacije. To pa postaja v hitro razvijajočem se poslovnem središču, kot je Sheffield, ki se leta 1992 vključuje v enoten evropski trg, vse bolj pomembno.

VI. Reševanje finančne problematike

Namesto zaključka bi kot zanimivost nakazala, kako Javna knjižnica v Sheffieldu rešuje finančne probleme. Trenutna britanska vladna politika omejevanja finančnih sredstev, namenjenih družbenemu sektorju, ima za posledico tudi padanje obsega sredstev za dejavnost knjižnic. Kljub številnim poskusom redefiniranja ciljev znotraj knjižnic (npr. selektivna in usklajevalna nabavna politika literature), vodi to k številnim negativnim posledicam, kot so zmanjšanje števila zaposlenih ter krajša odprtost knjižnic.

Problematično in zaskrbljujoče je tudi razmerje med stroški za osebje na eni strani in stroški za knjižno gradivo na drugi strani. Stroški za osebje nenehno naraščajo (kljub zmanjševanju števila osebja, stroški zaradi vedno bolj kvalificiranega osebja rastejo), prav tako stroški za nabavo literature, vsota namenjena za to pa ostaja ista, oziroma njena vrednost zaradi inflacije celo pada. V knjižnici pa se zavedajo, da sta v času finančnih restrikcij kvaliteta zaposlenega osebja pa tudi kontinuiran nakup nove literature, vitalnega pomena za obstoj knjižnice.

Težko finančno situacijo skuša Javna knjižnica v Sheffieldu reševati na različne načine. Centralna mestna knjižnica se je začela ukvarjati z založniško dejavnostjo za knjižno gradivo o Sheffieldu in območju South Yorkshire (knjige, turistični vodiči, zemljevidi itd.). V pritličju Central City Library so pred leti odprli trgovino, v kateri prodajajo to gradivo, pa tudi koledarje, posterje, čestitke, razne malenkosti in spominke z oznako "Sheffield" ali "Sheffield City Libraries". Podobna trgovina je tudi v pravkar odprti novozgrajeni lokalni knjižnici. Gledališko dvorano (Drama Studio) pa Mestna javna knjižnica za plačilo oddaja raznim gledališkim skupinam.

Knjižnica priložnostno išče tudi sponzorje, ki so v večini primerov gospodarske organizacije. Sponzorji finančno podprejo le zelo specifične aspekte knjižničnih uslug in nekatere informacijske centre, pa še to ponavadi z manjšimi vsotami.

Z namenom, da bi pridobila čimveč finančnih sredstev za svojo dejavnost, je javna knjižnica v Sheffieldu ustanovila Znanstveni in tehnološki park, ki nudi informacije ter računalniške poizvedbe in SDI profile številnim organizacijam in podjetjem v Sheffieldu in okolici. Poleg cene za računalniško poizvedbo oziroma SDI profile osebje zaračunava posebej še svoj porabljeni čas (npr. petnajst minut, porabljenih za stranko stane dvanajst in pol, ura pa petdeset angleških funtov).

Poleg vseh teh aktivnosti se javna knjižnica tudi trudi čimbolj izboljšati svoje usluge in poslovanje. Da bi to dosegli, dajejo poudarek predvsem razvijanju finančnega poslovanja, večji kontroli priliva in odliva finančnih sredstev, aplikaciji tehnik marketinga ter večjemu povezovanju in sodelovanju z drugimi knjižnicami in informacijskimi centri, predvsem na področju nabavne politike in izposoje gradiva.

Pomembna je tudi struktura zaposlenih. Stalno preverjajo in ocenjujejo, ali so pravi ljudje na pravih delovnih mestih. Od zaposlenih se pričakuje kvalitetno delo in učinkovitost na eni strani, na drugi strani pa imajo nenehno možnost pridobivanja novih znanj, dopolnilnega izobraževanja in obiskovanja raznih tečajev. Za permanentno izobraževanje in usposabljanje so stimulirani s poklicnim ter profesionalnim napredovanjem in višjo plačo.

Da bi bila dejavnost knjižnice čim bolj kvalitetna, so razvili tudi raziskovalno dejavnost. Med mojim obiskom v Sheffieldu so bile v teku raziskave oziroma študije uporabnikov (kdo in zakaj so uporabniki javne knjižnice v Sheffieldu, njihovo zadovoljstvo, želje in potrebe) ter primerjalna študija o poslovanju knjižnic na območju Yorkshira.

SLOVENSKE BIBLIOGRAFIJE V LETU 1989

Lidija Wagner, Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

SPLOŠNE BIBLIOGRAFIJE

Bibliografija knjig in člankov. Iz dokumentacije Osrednje družboslovne knjižnice Jožeta Goričarja. - Teorija in praksa 1989 št.1/2 - 11/12 Urejeno po vsebini

Hočevar, Matjaž: Mesečna bibliografija. - Knjiga 1989 št. 1-12 Urejeno po UDK skupinah. Vsebuje knjige, ki jih je NUK prejela od nov. 1988 do okt. 1989

Jejčič, Andreina: Slovenska tiskana beseda v tiskarnah na Primorskem: 1607 - 1918: (bibliografija) / sestavila Andreina Jejčič. - Nova gorica: Goriška knjižnica Franceta Bevka, 1989. - 181 str.; 21 cm . - (Publikacije Goriške knjižnice ; 6) Urejeno kronološko. Dodatek k: Plesničar, Pavel: Narod naš dokaze hrani. Vsebuje še kazalo po UDK, seznam krajev tiska in tiskarjev, imensko kazalo

Novosti / Slovanska knjižnica. - Ljubljana: Slovanska knjižnica. - 30 cm 1989 / uredila Danijela Sedej urejeno po vsebini UDK

Pavlič-Maver, Magda in **Ksenija Majkovski**: Slovenska bibliografija v Italiji. - Jadranski koledar 1988 str.257-277 Urejeno po abecedi. Vsebuje knjige in serijske publikacije

Publikacije CTK. - CTK: 1949-1989. 1989 str. 71-72 Urejeno kronološko

Seznam knjižnih novosti / CTK. - Ljubljana: Centralna tehniška knjižnica 1989, št. 1-4 / uredil Marko Švajger Urejeno po vsebini UDK

Seznam novosti / Pedagoška fakulteta Maribor, knjižnica. - Maribor: Pedagoška fakulteta. - 30 cm 1989, št. (1 - 2) / uredili Anica Korošec in Vida Jesenšek Urejeno po vsebini UDK

Seznam prejetih knjig / Biblioteka SAZU. - Ljubljana: Biblioteka Slovenske akademije znanosti in umetnosti 1989, jan.feb. / uredila Marija Fabjančič

Seznam tujih periodičnih publikacij v knjižnicah Slovenije: 1988. - Raziskovalec 1989 št. 3/4 str. 33-171 Uredili Jože Kokole, Valerija Žagar, Metka Kramberger. Urejeno po abecedi. Vsebuje tudi seznam knjižnic po siglah

---

*Enote označene z * so izšle pred letom 1989*

Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Biblioteka. Knjižnica Janka Lavrina: zapuščina / uredila Majda Capuder. - Ljubljana: Biblioteka Slovenske akademije znanosti in umetnosti, 1989. - III, 158 str. ; 29 cm. - (Objave / Biblioteka SAZU ; 10) 869 enot. Urejeno po UDK. Vsebuje tudi abecednoimensko kazalo, splošno predmetno kazalo, osebno predmetno kazalo in Ex librise

Slovenska bibliografija: knjige. - Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica 1989, št. 1 - 4 / uredila Lidija Wagner s sodelovanjem Stanke Glavnik, Martina Gruma, Matjaža Hočevarja, Sete Knop, Alenke Mayer-Laznik, Boruta Osojnika, Tjaše Pavletič-Lacko 2085 enot. Urejeno po UDK. Računalniška obdelava. Vsebuje tudi imensko kazalo.

Wagner, Lidija: Slovenske bibliografije v letu 1988. - Knjižnica 1989 št. 2 str. 107-130 Urejeno po vsebini

BIBLIOGRAFIJE SODELAVCEV STROKOVNIH IN ZNANSTVENIH INSTITUCIJ

Bibliografija. - Zavod za raziskavo materiala in konstrukcij (Ljubljana). Letno poročilo 1989. 1989 str. 31-82 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje: raziskovalne in pomembnejše strokovne naloge, publikacije, predavanja, predstavitve, tečaje, patente, razno

Bibliografija nekaterih članov Akademije za leto 1988. - Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Letopis SAZU 1988. 1989 str. 65-87 Urejeno po abecedi

Bibliografija publiciranih prispevkov delavcev CTK. - CTK: 1949-1989. 1989 str. 73-86 Urejeno po abecedi

Bibliografija raziskovalcev. - Biotehniška fakulteta (Ljubljana). VTOZD za gozdarstvo. Letno poročilo 13 (1988). 1989 str. 106-120. Urejeno po zvrsteh. Vsebuje znanstvena in strokovna dela, poročila o raziskovalnih nalogah in elaboratih, študijsko gradivo, prikaze in ocene, strokovna poročila - ekspertize, poljudnoznanstvene prispevke, referate na strokovnih srečanjih

Bibliografija raziskovalcev za leto 1988. - Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Letopis SAZU. 1989 str. 281-306 Urejeno po inštitutih

Institut "Jožef Stefan" (Ljubljana). Poročilo o delu Instituta v letu 1988 / uredil Matjaž Gams ; fotografija Marjan Smerke. - Ljubljana: Institut "Jožef Stefan", 1989. - 162 str.: ilustr. ; 29 cm. - (Poročilo IJS 302) Urejeno po odsekih Instituta. Ob vsakem poglavju bibliografija objavljenih del, referati, strokovne publikacije, neobjavljena dela, neobjavljeni referati, patenti, diplomska, magistrska in doktorska dela

Kandus, Nataša in **Zdenko Čepič**: Bibliografija Inštituta za zgodovino delavskega gibanja. - Prispevki za novejšo zgodovino 1989 št. 1 str. 17-278 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje samostojne publikacije (85 enot), znanstveno-raziskovalni oddelek (biografije in bibliografije sodelavcev)

Krnel-Umek, Duša: Bibliografija sodelavcev projekta Kultura narodnostno mešanega ozemlja slovenske Istre 1957-1987. - Kronika 1989 št. 1/2 str. 151 Urejeno po abecedi

Onkološki inštitut (Ljubljana). Bibliografija delavcev Onkološkega inštituta v Ljubljani: 1983 - 1987 / zbrali in uredili delavci in sodelavci specialne knjižnice in INDOK služba Onkološkega inštituta v Ljubljani, Dušica Kiauta, vodja. - Ljubljana: Onkološki inštitut, 1989. - 133 str ; 24 cm 900 enot. Urejeno kronološko. Vsebuje tudi avtorsko kazalo in stvarno kazalo v slovenščini in angleščini

Raziskovalno delo. - Zavrnik, Braco: VTO Gradbeništvo 1959-1989. 1989 str. 61-64 Urejeno po abecedi

Spanring, Jože: Objavljena dela. - Biotehniška fakulteta (Ljubljana). VTOZD za agronomijo. Letno poročilo 1987. 1988 str. 57-284. Urejeno po abecedi. Vsebuje članke, knjige, diplome, magistrska dela, disertacije, radijske igre, itd.

Strokovna in znanstvena dela. - Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo (Ljubljana). VTOZD Gradbeništvo in geodezijo (Ljubljana). Poročilo o delu v letu 1988. 1989 str. 24-142 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje objavljena strokovna dela, raziskovalne naloge, pomembnejša strokovna dela in ocene, interne objave, poljudne objave

Znanstvena in strokovna dela. - Zavrnik, Braco: VTO Gradbeništvo 1959 - 1989. 1989 str. 65-77

BIBLIOTEKARSTVO, BIBLIOGRAFSKA KAZALA, BIBLIOGRAFIJA BIBLIOGRAFIJ

Krapež, Vilma in **Ljuba Vrabec**: Bibliografsko kazalo razprav, člankov in slik o južni Primorski v Kroniki od 1953 do 1988. - Kornika 1989 št. 1/2 str. 143-150 221 enot. urejeno po zvrsteh. Vsebuje razprave in članke, ustanove, društva, posvete, nove publikacije, slike

Logar-Pleško, Alenka, Tone Pretnar: Bibliografsko kazalo seminarskih zbornikov (I - XXV). - Seminar slovenskega jezika, literature in kulture (25 ; 1989 ; Ljubljana). Zbornik predavanj. 1989 str. 207-235 457 enot. Urejeno po vsebini

Pleničar, Boža: slovenska bibliotekarska bibliografija: raziskovalna naloga / sestavila Boža Pleničar. - Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 1989. - X, 150, 93, XIII str. ; 29 cm Urejeno po vsebini. Vsebuje serijske publikacije in monografije do 1984 (675 enot, imensko kazalo in kazalo po UDK) ter članke in prispevke v serijskih publikacijah in zbornikih do leta 1944 (958 enot, imensko kazalo, kazalo po UDK, geslovnik)

Preželj, Viktor: Godzarski vestnik: bibliografija od 1983 do 1987 / Viktor Preželj. - Ljubljana: Gozdarski vestnik, 1989. - 97 str. ; 24 cm 677 enot. Urejeno kronološko. Vsebuje tudi kazalo po strokovnih področjih ODK (Oxfordski

sistem), predmetno abecedno kazalo, avtorsko kazalo, pregled dosedanjih bibliografij, kazala periodike

Signalne informacije iz bibliotekarske periodike. - Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica 1989, št. 1 - 12 / št. 1 uredila Jelka Gazvoda, od št. 2/3 - 5/6 uredila Smiljana Knez, od št. 7/8 dalje ureja Dare Balažic Urejeno po vsebini. Vsebuje kazala tujih bibliotekarskih revij

FILOZOFIJA, PSIHOLOGIJA

Debeljak, Aleš: Citirana bibliografija. - Debeljak, Aleš. Postmoderna sfinga. 1989 str. 126-131 Urejeno po abecedi

Zgaga, Pavel: Bibliografija. - Zgaga, Pavel. Grundrisse. 1989 str. 283-290 Urejeno po vsebini. Vsebuje Marxova dela, filozofijo in kritiko politične ekonomije, marksizem in filozofijo

Žmuc-Tomori, Martina: Viri. - Žmuc-Tomori, Martina. Klic po očetu. 1989 str. 132-139 Urejeno po zvrsteh

VERSTVO

Benedik, Metod: Nekaj izbrane literature o papežih. - Benedik, Metod. Papeži od Petra do Janeza Pavla II. 1989 str. 283-284 Urejeno po abecedi

DRUŽBENE IN POLITIČNE VEDE

Arah, Janko: Literatura. - Arah, Janko. Družba z neomejeno solidarno odgovornostjo članov po jugoslovanskem in avstrijskem pravu. 1989 str. 149-153 Urejeno po abecedi

Arah, Janko: Literatura in viri. - Arah, Janko. Pravna ureditev družb. 1989 str. 277-286 Vsebuje: literaturo in vire po državah

Bibliografija knjižnih novosti v knjižnici CRU. - Novosti CRU 1989 št. 3 str. 36-45

Bogataj, Janez: Literatura. - Bogataj, Janez. Domače obrti na Slovenskem. 1989 str. 221-222 Urejeno po abecedi

Bohinc, Rado: Literatura. - Bohinc, Rado. Delniška družba. 1989 str. 219-224 Urejeno po abecedi

Bračič, Barbara, Jožica Šparovec: Pregled novih jugoslovanskih ekonomskih knjig. - Ekonomska revija 1989 št. 1 str. 99-103, št. 2 str. 201-204, št. 3-4 str. 393-399 Urejeno po abecedi. Vsebujejo kratke vsebine

Dimec, Zlata: Seznam novo pridobljenih knjig v knjižnici Inštituta za javno upravo v letu 1989. - Vestnik Inštituta za javno upravo 1989 št. 3/4 str. 287-290 Urejeno po abecedi

Dokumentacija: signalne informacije o tuji strokovni literaturi. - Socialno delo 1989 št. 3 str. 350-358 Vsebuje kazala tujih strokovnih revij

Ferligoj, Anuška: Literatura. - Ferligoj, Anuška. Razvrščanje v skupine. 1989 str. 167-182 173 enot. Urejeno po abecedi

Florjančič, Jože: Literatura. - Florjančič, Jože. Planiranje in spremljanje razvoja kadrov v organizacijah združenega dela. 1989 str. 156-159 116 enot. Urejeno po zvrsteh. Vsebuje knjige, revije in časopise, dokumente DPO in predpise

Geč-Korošec, Miroslava: Seznam uporabljene literature. - Geč-Korošec, Miroslava. Pravna razmerja v blagovnem prometu. 1989 str. 305-310 Urejeno po abecedi

Grad, Franc: Uporabljeni viri. - Grad, Franc. Zakonodajna funkcija republike. 1989 str. 199-205

Grubiša, Mladen: Seznam literature. - Grubiša, Mladen. Dejansko stanje v kazenskem postopku. 1989 str. 242-243 Urejeno po vsebini

Hojan, Tatjana: Bibliografija. - Odprta šola - osnovna šola Podčetrtek. 1989 str. 29-30 Urejeno po abecedi

Janković, Ivan: Kratka bibliografija del o smrtni kazni. - Smrtna kazen. 1989 str. 259-262 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje temeljna dela do leta 1914 (9 enot), novejša literatura (31 enot), jugoslovanska literatura (22 enot)

Jereb, Janez: Literatura. - Jereb, Janez. Strokovno izobraževanje in razvoj kadrov. 1989 str. 196-198 71 enot. Urejeno po abecedi

Kavčič, Iva: Novo iz knjižnice Zavoda SR Slovenije za šolstvo. - Vzgoja in izobraževanje 1989 št. 2 str. 53-54, št. 3 str. 45, št. 5 str. 68-70 Vsebuje popis knjig s kratko vsebino

Kerin, Jožа: Seznam periodičnih publikacij, ki jih je Inštitut za javno upravo prejemal v letu 1989. - Vestnik Inštituta za javno upravo 1989 št. 3/4 str. 283-286 Urejeno po abecedi

Kobal, Edvard: Seznam literature. - Kobal, Edvard. Raziskovanje je odkrivanje novega znanja. 1989 str. 126-127 Urejeno po abecedi

Križaj, Franc: Uporabljena strokovna literatura in druge publikacije. - Križaj, Franc. Osebne svoboščine in zasebnost v informacijski družbi. 1989 str. 141-150 Urejeno po abecedi

Kuret, Niko: Viri. - Kuret, Niko. Praznično leto Slovencev. 1989 zv. 1 str. 553-563

Melavc, Dane: Literatura. - Melavc, Dane. Računovodstvo danes. 1989 str. 238-239 71 enot. Urejeno po abecedi

Mesečni pregled novih knjig in revij. - Ljubljana: Centralna ekonomska knjižnica 1989, mesečnik Urejeno po vsebini

Mihevc, Bogomir: Mnenja univerzitetnih delavcev, študentov in diplomantov o problemih študija - anotirana bibliografija. - Novosti CRU 1989 št. 4/5 str. 87-96 Vsebuje kratke vsebine

Milenkovič, Marija: Nove knjige v knjižnicah Inštituta za kriminologijo in RSNZ SR Slovenije. - Revija za kriminalistiko in kriminologijo 1989 št. 1 str. 113-115, št. 2 str. 245-246, št. 3 str. 366-367 Urejeno po vsebini

Miloševič, Vida: Viri. - Miloševič, Vida. Socialno delo. 1989 str. 271-282 Urejeno po abecedi

Notar, Matej: Literatura. - Notar, Andrej. Devizni tečaj. 1989 str. 88-95. Urejeno po abecedi

Pavlica, Miro: Register veljavnih predpisov SFRJ in SR Slovenije 1989 / pripravil Miro Pavlica. - Ljubljana: Gospodarski vestnik, 1989. - 293 str. ; 21 cm Urejeno po zvrsteh. Vsebuje tudi kazalo pojmov

Prašnikar, Janez: Citirana literatura. Viri. - Prašnikar, Janez. Delavska participacija in samoupravljanje v deželah v razvoju. 1989 str. 167-173 Urejeno po abecedi

Prašnikar, Janez: Literatura. - Prašnikar, Janez. Preobrazba jugoslovanske organizacije združenega dela v podjetje. 1989 str. 136-139 Urejeno po abecedi

Rus, Veljko in **Frane Adam**: Literatura i izvori Prvog dijela. Literatura i izvori Drugog dijela. - Rus, Veljko. Mo i nemo samoupravljanja. 1989 str. 262-272 Urejeno po abecedi

Seznam literature. - Svoboda združevanja. 1989 str. 307-321 Urejeno po abecedi. Vsebuje knjige in monografije, strokovne članke, pravne vire, pravne primere, ostalo

Smerdel, Inja: Tiskani viri in literatura. - Smerdel, Inja. Ovčarstvo na Pivki. 1989 str. 132-135 Urejeno po abecedi

Šimenc, Stanko: Bibliografija del o teoriji pouka slovenskega jezika in književnosti v osnovni in srednji šoli 1977-1987 Jezik in slovstvo 1988/89 št. 3 str. 79-82, št. 6 str. 161-162

Šinkovec, Janez: Literatura. - Šinkovec, Janez. Pravo družb. 1989 str. 235-240 Urejeno po abecedi

Šorli, Ana: Pregled jugoslovanskih ekonomskih revij. - Ekonomska revija 1989 št. 1 str. 105-109, št. 3-4 str. 401-408 Urejeno po abecedi. Ob vsaki reviji je popis člankov

Tancev, Mladen: Izbirni pregled novejšega slovstva o Romih, ki je izšlo v Jugoslaviji. - Aman šib 1989 št. 74 str. 4-11 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje knjige, disertacije, članke in študije, leposlovje, drugo

Uhan, Stane: Literatura. Viri. - Uhan, Stane. Vrednotenje dela. 1989 str. 441-445 Urejeno po abecedi

Velikonja, Anton: Literatura. - Velikonja, Anton. Pedagoška funkcija ravnatelja sonovne šole. 1989 str. 177-186 91 enot. Urejeno po abecedi

Videčnik, Aleksander: Opombe. - Videčnik, Aleksander. Denarništvo v koroški Krajini. 1989 str. 92-95 1o1 enota. Bibliografija vključena v opombe

Žiberna, Jožko, Šime Ivanjko: Viri in literatura. - Žiberna, Jožko. Menica in ček kot vrednostna papirja. 1989 str. 367-369

NARAVOSLOVJE IN UPORABNE VEDE, MEDICINA

Bibliografija doktorskih disertacij, magisterskih del in diplomskih nalog. - Bitenčevi živilski dnevi (12; 1989; Ljubljana). Bio-živila. 1989 str. 129 Vsebuje: abecedno avtorsko kazalo; kronološki pregled doktorskih disertacij; magistrskih del in diplom

Biomedicina Iugoslavica: index medicus iugoslavicus: sistem biomedicinskih naučnih informacija. - Ljubljana: Inštitut za biomedicinsko informatiko 1989, št. 1-4 Vsebuje popis dokumentov, predmetno kazalo, kazalo avtorjev

Bitenc, Snežana, Anuška Bovha in **Ivana Dolenc**: Izbrane revije in knjige za področje fizioterapije in delovne terapije v knjižnicah Univerzitetnega zavoda za rehabilitacijo invalidov (UZRI) in Višje šole za zdravstvene delavce (VŠZD). - Spominski sestanek. Metode Kramarjeve (11 ; 1989 ; Radenci). 1989 str. 214-221 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje revije in knjige

Černe, Alojz: Uporabljeni viri. - Černe, Alojz. Preprečevanje in ocenjevanje škod od divjadi na kmetijskih rastlinah. 1989 str. 134-136 40 enot. Urejeno po abecedi

Dobovišek, Bogomir: Literatura. - Dobovišek, Bogomir. Metalurške žlindre. 1989 str. 233-245 149 enot

Dolenc, Ivana: Bibliografija zbornikov Spominskih sestankov Metode Kramarjeve: II-X: 1980-1988. - Spominski sestanek Metode Kramarjeve (11 ; 1989 ; Radenci). 1989 str. 195-213 136 enot. Urejeno kronološko. Vsebuje tudi stvarno kazalo in avtorsko kazalo

Goršič, Marjeta: Bilten INDOK službe VTOZD za lesarstvo Biotehniške fakultete. - Les 1989 št. 1/2 - 11/12 Pregled revij z anotacijami o vsebini

Jereb, Janez: Literatura. - Jereb, Janez. Informatika v pisarniškem poslovanju. 1989 str. 261-264 Urejeno po abecedi

Kaltnekar, Zdravko: Seznam literature. - Kaltnekar, Zdravko. Organizacija delovnih procesov. 1989 str. 359-360 73 enot. Urejeno po abecedi

Kranjc, Andrej: Used sources and literature. Chosen bibliography concerning fluvial and cave. - Kranjc, Andrej. Recent fluvial cave sediments, their origin and role in speleogenesis. 1989 str. 115-145 Urejeno po abecedi

Kervina-Hamović, Ljerka: Viri. - Kervina-Hamovi, Ljerka: Patologija lesa. 1989 str. 168-173 54 enot. Urejeno po abecedi

Korošec, Jože: Literatura. - Korošec, Jože. Pridelovanje krme. 1989 str. 179-181 45 enot. Urejeno po abecedi

Literatura. - Integralni proizvodni sistemi /Peter Šuhel ... et al. 1989 str. 147-151 62 enot

Opači, Simo: Literatura. - Opači, Simo. Higiena v hudih naravnih nesrečah ter v vojni. 1989 str. 101-105 49 enot. Urejeno po abecedi

Pavliha, Marko: Literatura. - Pavliha, Marko. Pravno varstvo morja. 1989 str. 152-162 Urejeno po abecedi

Pokorn, Dražigost: Literatura. - Pokorn, Dražigost. Vino in življenje. 1989 str. 62-63

Rogač, Rajko, Franc Saje in **Miran Lozej**: Literatura. - Rogač, Rajko. Priročnik za dimenzioniranje armiranobetonskih konstrukcij po metodi mejnih stanj. 1989 str. 358-361 44 enot

Seznam novih standardov in literature o standardih. - Ljubljana: Centralna tehniška knjižnica. - 29 cm 1989, št. 1-5 / uredila Zorka Leske

Standardi. - Strojniški vestnik 1989 št. 10-12 str. 180-183 Vsebuje nove JUS standarde

Strokovna literatura. - Strojniški vestnik 1989 št. 10-12 str. 183-186 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje: iz domačih revij, iz tujih revij, nove knjige

Wagner, Lidija: Gradivo za bibliografijo zgodovine naravoslovja in tehnike. - Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike, 1989 str. 290-335 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje knjige (65 enot) in članke (127 enot)

UMETNOST

Bedina, Katarina: Literatura (izbor). - Bedina, Katarina. Sonata. 1989 str. 112-114 Urejeno po abecedi

Frelih, Darja: Bibliografija člankov: Muzikološki zbornik. - Muzikološki zbornik 1989 str. 187-250 Urejeno po abecedi avtorjev. Vsebuje tudi sistematski katalog

Hfler, Janez: Literaturauswahl. - Hfler, Janez. Die Kunst Dalmatiens vom Mittelalter bis zur Renaissance (800-1520). 1989 str. 324-326 Urejeno po vsebini

Intihar-Ferjan, Jana: Umetnostnozgodovinska bibliografija za leto 1985. - Zbornik za umetnostno zgodovino n.v. 25/1989 str. 141-193 771 enot. Urejeno po zvrsteh. Vsebuje: knjige, recenzije in prevode; članke, kazalo piscev

Mavrič, Irena: Gledališki repertoar. - Mavrič, Irena. Ptujsko gledališče 1786-1958. 1988 str. 53-60 * Urejeno kronološko

Mavrič, Irena: Vloge igralcev v Ptujskem gledališču v letih od 1918 do 1928 in od 1935 do 1941, 1945-1958. - Mavrič, Irena. Ptujsko gledališče 1786-1958. 1988 str. 60-81 * Urejeno po abecedi

Žitko, Sonja: Izbrana literatura. - Žitko, Sonja. Historizem v kiparstvu 19. stoletja na Slovenskem. 1989 str. 158-162 Urejeno po abecedi

URBANIZEM, ARHITEKTURA

Fister, Peter: Opomba. - Fister, Peter. Arhitektura Zilje, Roža, Podjune. 1989 str. 261-272 676 enot

Šubic, Maruška: Literatura in viri. - Šubic, Maruška. Stanovanjska gradnja in varstvo kmetijskih zemljišč. 1989 str. 111-116 87 enot. Urejeno po abecedi

ŠPORT

Guček, Svetozar: Viri. - Guček, Svetozar. Slovenija, zibelka smučanja v srednji Evropi. 1989 str. 131-134 Urejeno po abecedi

Iz knjižnice FTK. - Telesna kultura 1989 št. 1/2 str. 42-43 Urejeno po vsebini. Vsebuje izbor člankov

Šport DOK: izbirna bibliografija: članki - knjige. - Ljubljana: FTK knjižnica 1989 / urejujejo Alenka Hudobivnik, Marija Knez-Bergant, Tanja Mehle Vsebuje seznam revij, seznam avtorjev, seznam deskriptorjev, seznam po vsebini, članke, knjige

JEZIKOSLOVJE, KNJIŽEVNOST

Dolgan, Marjan: Bibliografija slovenske slavilne državniške poezije do leta 1985. - Slovenska muza pred prestolom. 1989 str. 215-251 + 253-258 Urejeno po abecedi. Vsebuje tudi slavljence in njih slavilce

Grosman, Meta: Bibliography. - Grosman, Meta. Angleški roman 1989 str. 173-178 59 enot + 5. Urejeno po abecedi

Jurak, Mirko: Selct bibliography. - Jurak, Mirko. Notes on Shakespeare and his contemporaries. 1989 str. 111-113 Urejeno po abecedi

Kranjec, Marko, Alenka Logar-Pleško in **Anka Sollner-Perdih**: Slovenistika v letu 1987 (bibliografski pregled). - Jezik in slovstvo 1988/89 št. 4/5 str. 98-116 Urejeno po vsebini

Križman, Mirko: Literatura. - Križman, Mirko. Jezik od socialni in nacionalni pojav. 1989 str. 248-251 Urejeno po abecedi

Skubic, Mitja: Uporabljena literatura. - Skubic, Mitja. Uvod v romansko jezikoslovje. 1989 str. 335-339 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje antologije in izdaje latinskih del, napisov, slovarje, latinske slovnice, zgodovino latinščine, splošnoromanske slovnice, študije

Strutz, Johann: Bibliografie und bio-bibliografien zur neueren slowenischen Literatur und Kultur in Krnten. - Profile der neueren slowenischen Literatur in Krnten. l989 str. 175-198 Urejeno po zvrsteh

Žagar Igor: Bibliografija. - Žagar, Igor. Zagatnost performativnosti ali kako obljubiti. 1989 str. 177-187 Urejeno po abecedi

OSEBNE BIBLIOGRAFIJE

AUROBINDO SRI

Nekaj drugih Šri Aurobindovih del. - Aurobindo Sri. Umetnost in narod. 1989 str. 61-62 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje dela v angleščini, slovenščini in o avtorju

BERNARD, EMERIK

Železnik, Adela: Dokumentacija o umetniku. - Bernard, Emerik. Emerik Bernard. 1989 str. 105-110 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje: življenjske podatke, samostojne razstave, skupinske razstave, nagrade, ilustracije in likovno opremo, literaturo o umetniku

CAHTEAUBRIAND, FRANÇOIS RENÉ DE

Flere, Djurdja: Chateaubriand in podatki o njem pri Slovencih. - Chateaubriand François René de. Spomini z onkraj groba. 1989 str. 273 Urejeno kronološko

DISNEY, WALT

Reitberger, Reinhold: Filmografija. Bibliografija. - Reitberger, Reinhold. Walt Disney. 1989 str. 133-151 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje filme, celovečerne risanke, igrane in dokumentarne filme, o umetniku

DOSTOEVSKIJ, FEDOR MIHAJLOVIČ

Sever, Jože in **Aleksander Skaza**: Dostojevski pri Slovencih (do leta 1986). - Dostoevskij, Fedor Mihajlovič. Nova beseda. 1989 str. 3o6-31o Urejeno kronološko. Vsebuje knjižne prevode, časopisne prevode (le prva izdaja), pomembnejše študije o avtorju

FAKIN, VIDA

Dokumentacija. - Fakin, Vida. Vida Fakin. 1989 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje samostojne razstave, kataloge samostojnih razstav, skupinske razstave, seznam razstavljenih del, izbor iz bibliografije, odlomke iz kritik

FURET, FRANÇOIS

Bibliografija del Francoisa Fureta. - Furet, Francois. Misliti francosko revolucijo. 1989 str. 233 Urejeno kronološko

GARCIA-SEVILLA, FERRAN

Božeglav-Japelj, Majda: Dokumentacija. - Garcia-Sevilla, Ferran. Ferran Garcia-Sevilla. 1989 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje biografske podatke, samostojne razstave, skupinske razstave

GAŠPERŠIČ, JOŽE

Klemenc, Alenka: Bibliografija J. Gašperšiča. Viri in literatura. - Klemenc, Alenka. Jože Gašperšič. 1989

GLOBOČNIK, OLAF

Železnik, Adela: Bibliografski podatki. - Globočnik, Olaf. Olaf Globočnik. 1989 str. 61-65 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje življenjske podatke, literaturo o umetniku, samostojne razstave, skupinske razstave

GNIDOVEC, JANEZ

Žakelj, Stanka: Pisma in spisi dr. J. Fr. Gnidovca in bibliografija o njem. - Gnidovčev simpozij (1988 ; Roma). 1989 str. 233-243 Bibliografija v tekstu

HERZOG, MIRAN

Visočnik, Vera: Dejavnost Mirana Herzoga - gledališča: (so)avtor, režiser, (so)scenograf. - Maske 1988/89 št. 12 str. 117-123 Urejeno po vsebini. Vsebuje tudi drugi o avtorju in imensko kazalo. 207 enot

HOČEVAR, META

Dokumentacija. - Hočevar, Meta. Meta Hočevar. 1989 str. 9-12 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje življenjepisne podatke, samostojne razstave, skupinske razstave, scenografije, kostumografije in režije 1984-1989, nagrade

HOFMAN, BRANKO

Bibliografija knjižnih izdaj Branka Hofmana. - Hofman, Branko. Ne kliči, tu ni škržatov. 1989 str. 99-100 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje poezijo (8 enot), prozo (3 enote), prevode v tuje jezike (11 enot)

INGOLIČ, ANTON

Ingolič, Anton: Bibliografija. - Ingolič, Anton. Poslavljanje. 1989 str. 283-3o2 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje knjige, objave v zbornikih in časopisih, dramska dela, prevode, o pisatelju (le obdobja 1980-1989)

JAGODIČ, STANE

Menaše, Jana: Bibliografija o umetniku. Objave, ilustracije, oblikovanje. Bibliografija Grupe Junij. - Jagodič, Stane. Stane Jagodič. 1989 str. 394-399 Urejeno kronološko

KREK, JANEZ EVANGELIST

Juhant, Janez: Važnejša Krekova dela in spisi o njem. - Krek Janez Evangelist. 1989 str. 197-2oo Urejeno po zvrsteh. Vsebuje znanstvena dela, pripovedne spise, o Kreku

LENČEK, RADO L.

List of publications by Rado L. Lencek. - Lubi Slovenci. 1987 str. 13-24 235 enot

LIČEN-KRMPOTIĆ, MIRA

Božeglav-Japelj, Majda: Dokumentacija. - Ličen-Krmpoti, Mira. Mira Ličen-Krmpoti. 1989 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje biografske podatke, samostojne razstave, pomembnejše skupinske razstave

LOSEY, JOSEPH

Pelko, Stojan: Filmografija celovečernih filmov Josepha Loseya. Izbrana bibliografija. - Pelko, Stojan. Joseph Losey. 1989 str. 41-49 Urejeno kronološko. Vsebuje: Filme, knjižne izdaje o Loseyu, posebne izdaje revij

LUGARIČ, ALBIN

Dokumentacija. - Lugarič, Albin. Albin Lugarič. 1989 str. 114-119 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje: slikarske kolonije, javna dela, nagrade in priznanja, samostojne razstave, pomembnejše skupinske razstave, bibliografija o umetniku

MENAŠE, LUC

Menaše, Ljerka: Bibliografija Luca Menašeja. - Zbornik za umetnostno zgodovino 1989 str. 23-33 270 enot. Urejeno po zvrsteh. Vsebuje: samostojne publikacije, razprave in članke, leksikalne prispevke, prispevke o sodobni likovni umetnosti, knjižne ocene in poročila, bibliografske prispevke, prispevke iz drugih strok

MOŠKRIČ, JOŽE

Dolgan, Milan: Knjižne izdaje Moškričevega literarnega dela. - Moškrič, Jože. Domovina. 1989 str. 64 6 enot

NOVAK, VILKO

Račič, Mojca: Izbrana bibliografija dr. Vilka Novaka. - Traditiones 1989 str. 59-64 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje samostojna dela, objave v strokovnih publikacijah, prevode

PANDUR, LUDVIK

Ilich-Klančnik, Breda: Dokumentacija. - Pandur, Ludvik. Mitološki ciklus. 1989 str. 19-20 Urejeno po vsebini. Vsebuje biografijo, samostojne razstave, skupinske razstave

PAVČEK, TONE

Mokrin-Paver, Vida: Bibliografija Toneta Pavčka. - Pavček, Tone. Pijanost. 1989 str. 81-83 Urejeno po vsebini. Vsebuje poezijo (10 enot), dela za mladino (17 enot), prevode v tuje jezike (9 enot), prevod tuje poezije v slovenščino (28 enot)

PAVLOVEC, FRANCE

Plestenjak, Barbara in **Nadja Zgonik** in **Nives Zupet**: Bibliografija. - Pavlovec, France. France Pavlovec (1897- 1959). 1989 str. 69-81 Urejeno kronološko

PEČKO, KAREL

Zlatar, Milena: Dokumentacija. - Pečko, Karel. Karel Pečko. 1989 str. 115-117. Urejeno po zvrsteh. Vsebuje samostojne razstave, skupinske razstave, izbor iz bibliografije

PEROSSA, MARIO

Dela. - Perossa, Mario. Arhitekt Mario Perossa. 1989 str.37-39 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje strokovno delo v teamu E. Mihevca, v teamu s Kristlom, samostojno strokovno delo

PINTER, TIHOMIR

Gspan, Eva: Dokumentacija. - Pinter, Tihomir. Fotografije. 1989 str. 68-72 Urejeno po vsebini. Vsebuje biografijo, samostojne razstave, skupinske razstave, iz literature o umetniku, bibliografijo

PODOBNIK, RAFAEL

Kavčič, Janez: Dokumentacija. - Podobnik, Rafael. Osojna Primorska. 1989 str. 179-182 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje življenjske podatke, samostojne razstave in bibliografije

POTOČNIK, VLADIMIR

Obal, Franc: Bibliografija. - Potočnik, Vladimir. Vladimir Potočnik, akademski slikar-specialist. 1989 str. 21-23 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje biografijo, samostojne razstave, skupinske razstave, nagrade, izbor iz bibliografije

PREŠEREN, FRANCE

Mušič, Janez: Glavni viri. - Mušič, Janez. Zgodbe o Prešernu. 1989 str. 108-109 Urejeno po abecedi

PREŽIHOV, VORANC

Najpomembnejša Prežihova dela. - Sušnik, Tone. Po Prežihovih Kotljah. 1989 str. 44-45 Urejeno kronološko

PROSEN, MARIJAN

Prosen, Marijan: Avtobiografija: četrt stoletja z astronomijo / Marijan Prosen. - Ljubljana: samozaložba, 1989. - 16 str., 22 cm Urejeno po zvrsteh. Vsebuje biografske podatke, publikacije (31 enot), strokovne članke (56 enot), izvedena dela (4 enote), poljudne članke (150 enot), članke po posameznih serijskih publikacijah, ostalo

ROBESPIERRE, MAXIMILIEN DE

Bibliografija. - Robespierre, Maximilien de. Izbrani spisi. 1989 str. 193-197 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje izbrana dela, zbrana dela, izbrano literaturo

ROŠ, FRAN

Fras, Antonija: Iz bibliografije Frana Roša (nekaj dopolnil). - Celjski zbornik 1988 str. 199-202 Urejeno po zvrsteh

RUSJAN, EDVARD

Sitar, Sandi: Viri in literatura. - Sitar, Sandi. Edvard Rusjan. 1989 str. 105-110 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje avtentične Rusjanove vire, časopisne članke do 1914, knjižne omembe do 1914, pomembnejša literatura do 1945, izbrana literatura po 1945, avtentične izjave živih prič, ostalo

STRNIŠA, GREGOR

Bibliografija Gregorja Strniše. - Strniša, Gregor. Balade o svetovjih. 1989 str.

170 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje biografske podatke, poezijo, dramatiko, igre, znanstvenofantastično prozo, literaturo za otroke, esejistično pisanje

SULČIČ, VIKTOR

Mislej, Irene: Bibliografija. - Sulčič, Viktor. Arhitekt Viktor Sulčič. 1989 Urejeno kronološko

ŠKAFAR, IVAN

Kuzmič, Franc: Ivan Škafar bibliografija. - Naptar 1989 str. 18o-185 64 enot

TURK, MARKO

Dokumentacija. - Turk, Marko. Težnja k popolnosti. 1989 str. 61-63 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje nagrade, razstave, bibliografijo, objave

TUTTA, KLAVDIJ

Bibliografija. - Tutta, Klavdij. Tutta. 1989 Urejeno po vsebini. Vsebuje biografske podatke, samostojne razstave, skupinske razstave, nagrade in priznanja, slike v zbirkah

VEBER, FRANCE

Stock, Wolfgang G.: Bibliografija Franceta Vebra. - Dialogi 1989 št. 1/2 str. 97-110, št. 3/4 str. 104-114. 308 enot. Nadaljevanje iz leta 1988. Vsebuje tudi imensko kazalo in stvarno kazalo

VESEL, FERDO

Vrhunc, Polonca: Literatura o umetniku. - Vesel, Ferdo. Ferdo Vesel. 1989 str. 105-125 Urejeno kronološko

Vrhunc, Polonca: **Razstave**. - Vesel, Ferdo. Ferdo Vesel. 1989 str. 99-102 Urejeno kronološko

VIDMAR, NANDE

Durjava, Iztok: Življenjepis. Seznam razstav in nagrad. Viri in literatura. - Vidmar, Nande. Nande Vidmar. 1989 str. 66-79 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje življenjepis, seznam razstav (samostojne in skupinske), nagrade, vire in literaturo (164 enot)

VISCONTI, LUCHINO

Pogači, Vladimir: Filmografija. Ekscerpt teatrografije. - Pogači, Vladimir. Luchino Visconti. 1989 str. 48-58 Urejeno kronološko. Vsebuje filme, ki jih je režiral, režije v dramskih gledališčih, režije v opernih gledališčih

WIPLINGER, PETER PAUL

Bibliografija. - Wiplinger, Peter Paul. Oporoka časa. 1989 str. 212-213 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje knjižne objave, nagrade

ZAMAR, PAVLE

Božeglav-Japelj, Majda: Literatura o umetniku. - Zamar, Pavle. Pavle Zamar. 1989 Urejeno kronološko

ZIHERL, BORIS

Bibliografija Borisa Ziherla od leta 1955-1978. - Ziherl, Boris. Zbrana dela. 1989 del 5 str. 440-446 Urejeno kronološko

OSEBNE BIBLIOGRAFIJE VEČ OSEB

Kokalj, Jože, Jože Cukale in **Boža Pleničar**: Biografije misijonarjev. Odhodi misijonarjev v Indijo.Bibliografija. - Kokalj, Jože. Pogovori ob Gangesu. 1989 str. 279 Urejeno po vsebini. Vsebuje biografije in bibliografijo

Pogačnik, Jože: Bibliographies. - Pogačnik, Jože. Twentieth century Slovene literature. 1989 str. 145-184 Urejeno po abecedi. Vsebuje kratke biografije avtorjev in bibliografijo

ZEMLJEPIS, ZGODOVINA

Beli, Predrag: Bibliografija. - Beli, Predrag. Prva tridesetletja jezuitov in Slovenci. 1989 str. 33-34 Urejeno po zvrsteh

Bogi, Mladen: Literatura. - Bogi, Mladen. Pregled razvoja železniškega omrežja na širšem gravitacijskem območju Slovenije in Istre. 1989 str. 32 10 enot

Davis, James Cushman: Bibliografija. - Davis, James Cushman. Vzpon z dna. 1989 str. 184-195 Urejeno po abecedi

Gams, Ivan: Pomembnejša literatura za regionalno geografijo Slovenije in njenih delov. - Gams, Ivan. Geografske značilnosti Slovenije. 1989 str. 117-118

Geografska bibliografija Slovenije za leto... = Geographic bibliography of Slovenia for the year .... - Ljubljana: Inštitut za geografijo Univerze, 1966- . - 24 cm 1987 / sestavila Turel-Faleskini Alenka. - 1989. - 105 str. 359 enot. Urejeno po zvrsteh. Vsebuje tudi problemsko kazalo, avtorsko kazalo, regionalno kazalo, bibliografijo, seznam periodike, ki je upoštevana

Gričnik, Anton: Literatura in viri. - Gričnik, Anton. Zapisi in pričevanja sejalcev. 1989 str. 1009-1012 Urejeno po zvrsteh. Vsebuje glavno literaturo (9 enot), pomožno literaturo (95 enot), druge vire (96-153 enot)

Klanjšček, Zdravko: Osnovna literatura in drugi viri. - Klanjšček, Zdravko. Pregled narodnoosvododilne vojne 1941-1945 na Slovenskem. 1989 str. 357-368 Urejeno po abecedi

Klobčar, Marjanca: Literatura. Viri. Informatorji. - Klobčar, Marjanca. Občina Domžale. 1989 str. 206-213 57 enot, 39 enot, 46 enot. Urejeno po abecedi

Kopriva, Silvester: Viri, literatura in pomožno gradivo. - Kopriva, Silvester. Ljubljana skozi čas. 1989 str. 261-264 Urejeno po abecedi

Literatura. - Loški muzej (Škofja Loka). Vodnik po zbirkah. 1989 str. 65-66

Literatura = Bibliografia. - Koper med Rimom in Benetkami. 1989 str. 42-43 Urejeno po abecedi

Markov, Walter in **Albert Soboul**: Izbrana literatura. - Markow, Walter. 1789 - velika revolucija Francozov. 1989 str. 299-306 Urejeno po vsebini. Vsebuje vir in dokumente, osebnosti, obdobja

Morato, Nada: Viri in literatura. - Morato, Nada. Korte. 1989 str. 79-80 42 enot. Urejeno po abecedi

Smrke, France: Viri in literatura. - Smrke, France. Suha krajina v ognju. 1989 str. 105-106 Urejeno po abecedi

Šumrada, Janez: Literatura. - Šumrada, Janez. Po sledovih prijateljstva. 1989 str. 52 Urejeno po abecedi

Vovelle, Michel: Bibliografija. - Vovelle, Michel. Kratka zgodovina francoske revolucije. 1989 str. 113-116 73 enot. Urejeno po zvrsteh

Vremec, Vid: Uporabljena literatura. - Vremec, Vida. Pinko Tomažič in drugi tržaški proces 1941. 1989 str. 322-324 Vsebuje samostojne publikacije in članke

Zorko, Franjo: Viri in literatura. - Zorko, Franjo, Kronologija delavskega gibanja in družbenega razvoja Maribora in njegove okolice. 1989 str. 470-472 54 enot

Popravek za leto 1988: Knjižnica 1989 št. 2, str. 119 enota: Lipoglavšek ...

pravilno: **Intihar-Ferjan, Jana**: Umetnostnozgodovinska bibliografija za leto 1984. - Zbornik za umetnostno zgodovino nova vrsta 24 1988 str. 105-105 769 enot Urejeno po zvrsteh. Vsebuje knjižne novosti, prevode, ocene knjig, članke (urejeno po vsebini), likovne kolonije, razstave doma in v tujini, imensko kazalo

Na pobudo Zveze bibliotekarskih društev Slovenije je bila 9. junija 1987 v okviru Terminološke komisije Sekcije za terminološke slovarje, ki deluje pri Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani, ustanovljena posebna Bibliotekarska podkomisija (prvotno: Bibliotekarska terminološka sekcija), ki jo sestavljajo: dr. Branko Berčič (FF), Ivan Kanič (CEK), Tomaž Kobe (NUK), Zvonka Leder-Mancini (ZRC SAZU), Jože Munda (ZRC SAZU), mag. Mirko Popovič (NUK), mag. Bernard Rajh (UKM), Stane Suhadolnik (ZRC SAZU) in Maks Veselko (PA). Naloga delovne skupine je, da s sistematičnim terminološkim izpisovanjem slovenske bibliotekarske strokovne literature in z izborom gesel iz tujih večjezičnih bibliotekarskih terminoloških slovarjev zbere in strokovno obdela gradivo za slovenski bibliotekarski terminološki slovar.

Na ponovno izražene želje, ki izhajajo iz aktualnih potreb knjižničarske delovne prakse, pa se je delovna skupina odločila, da bo obravnavala tudi najnujnejša tekoča bibliotekarska terminološka vprašanja in skušala vnaprej (pred dokončno izdelavo terminološkega slovarja) oblikovati predloge posameznih terminoloških priporočil. Takšni primeri bodo po dogovoru z uredništvom občasno objavljeni v Knjižnici. Bibliotekarska terminološka delovna skupina bo z veseljem pozdravila vsak predlog ali obliko sodelovanja slovenskih knjižničarjev, da bi delo za slovensko bibliotekarsko terminologijo potekalo kar najbolj uspešno.

CIP - KATALOGIZACIJA V KNJIGI V SLOVENSKIH PUBLIKACIJAH (terminološko vprašanje); Ivan Kanič, Ljubljana

Prispevek predstavlja historiat izpostavljene bibliografske informacije, ki spremlja publikacijo že ob izidu, njeno poimenovanje v nekaterih tujih jezikih in razvoj oblike CIP - katalogizacija v knjigi v slovenskem in drugih jugoslovanskih jezikih. Argumentira terminološko neustreznost tega poimenovanja in predlaga izraz CIP - Osnovni podatki o publikaciji.

0. Uvod

CIP je mednarodno uveljavljeni akronim za angleški izraz catalog(u)ing-in-publication, to je bibliografski opis publikacije v njej ali na njej, ki ga dopolnjujejo še drugi podatki, pod katerimi naj bi bila informacija o publikaciji dostopna v katalogih.

Zamisel o uvajanju tovrstne informacije se je pojavila že sredi preteklega stoletja, prvi (dokaj neuspešni) poskusi so se uresničili v ZDA šele sto let kasneje. V Sloveniji je takšna oblika informacije o publikacijah za uporabnike in knjižnice dokaj nova - Narodna in univerzitetna knjižnica jo je začela uvajati konec leta 1986. Od takrat se na hrbtu naslovne strani publikacij pojavlja napis CIP - katalogizacija v knjigi, za katerega menimo, da vsebinsko in jezikovno ni najustreznejši. V nadaljevanju bomo to trditev utemeljili in predlagali terminološko ustreznejšo obliko.

1. Cataloguing-in-Publication (CIP)

Obsežnejši historiat o izpostavljeni bibliografski informaciji v vsaki publikaciji je takle: "CIP je začela pripravljati Kongresna knjižnica leta 1971, britanski program, ki je ameriškemu zelo podoben, pa je v celoti zaživel leta 1977. Končni cilj tega programa je priprava bibliografskih podatkov o novih knjigah še pred njihovim izidom, v veliki meri pa sloni na prostovoljnem sodelovanju založnikov. Zapisi nastajajo na podlagi informacij, ki jih le-ti pošiljajo Kongresni knjižnici oziroma Bibliografski službi Britanske knjižnice na standardnih obrazcih. V Veliki Britaniji se pojavi U.K. MARC C.I.P. zapis v tiskani verziji BNB in na BLAISE-LINE, po izidu knjige pa ga popravijo in dopolnijo (Copyright Receipt Office). Zapis je natisnjen tudi v sami knjigi, običajno na hrbtni strani naslovnega lista." (Harrod's Librarian's Glossary, 1987).

Cataloguing in Source - "Katalogizacija knjig pred njihovim izidom. Delo sloni na podatkih s korekturnih izvodov, ki jih centraliziranemu katalogizacijskemu centru priskrbijo založniki. Kataložni podatki so nato natisnjeni v knjigi, katero opisujejo." (Harrod's Librarian's Glossary, 1987).

2.0. Izraz CIP v Jugoslaviji

Prva priporočila za izdelavo "**kataložnega zapisa v publikaciji**" je predlagala Komisija za katalogizacijo Hrvatskega bibliotekarskega društva leta 1984, dokončno pa srejela leta 1985. V besedilu (Preporuke..., 1985) se pojavljajo izrazi

kataložni zapis za tiskanje u publikaciji
kataložni zapis tiskan u publikaciji
kataložni zapis u publikaciji
kataložni zapis u publikaciji CIP
kataložni zapis CIP,

medtem ko je v zborniku referatov 25. Skupščine HBD (Zadar, 1985) dosledno uporabljan

kataložni zapis u publikaciji (Blaževič et al., 1985)

Februarja 1986 je Komisija za katalogizacijo SDBJ predlagala priporočilo, ki naj bi veljalo za vso Jugoslavijo. V zapisniku je ob kratici naveden izraz

katalogizacija u publikaciji (CIP)

V priporočilu je tudi zahteva, da mora biti **"zapis CIP"** v knjigi grafično poudarjen, natisnjen na hrbtni strani naslovnega lista dilu (Preporuke ..., 1985) se pojavljajo izrazi in "... popraćen legendom **Katalogizacija u publikaciji (CIP)** na jeziku kataložnog centra." (ZBDJ, Komisija za katalogizaciju, 1986).

Osnovne smernice, veljavne za vso Jugoslavijo, so bile sprejete na 11. skupščini SDBJ leta 1986 na Ohridu. V zaključkih najdemo namesto enega naslednje izraze:

katalogizacija u publikaciji (CIP)
kataložni zapis u publikaciji (CIP)
kataložna jedinica u publikaciji

Tej tematiki je bilo posvečeno tudi 16. posvetovanje bibliotečnih delavcev Srbije in Makedonije v Vranju leta 1987. Naslov posvetovanja je bil

Katalogizacija u publikaciji (CIP)

21.3.1986 je Komisija za katalogizacijo pri ZBDS sprejela sklep:

"CIP mora biti ločen od ostalih podatkov, na hrbtni strani naslovnega lista, v okviru ali med dvema vodoravnima črtama. Obvezno mora vsebovati na vrhu podatek: Katalogizacija v knjigi - CIP, naziv ustanove, ki je izdelala CIP in pod tem UDK vrstilce, kakor je praksa pri CKST." (Zapisnik sestanka komisije za katalogizacijo pri ZBDS, 1986).

Istega leta se je CIP začel pojavljati v slovenskih publikacijah (monografijah), od takrat ga pripravljata NUK in UKM.

Predsedstvo Skupnosti jugoslovanskih nacionalnih bibliotek je na 8. seji maja 1988 sprejelo dokument z naslovom

Sadržina kataloškog opisa u publikaciji

3.0. Izraz CIP v drugih jezikih

CIP ima tudi v drugih jezikih, predvsem v angleščini, veliko število soznačnic. Značilno zanje je, da se različice pojavljajo v slovarjih in strokovnih besedilih, CIP sam pa ima ob akronimu vedno eno samo standardizirano obliko.

3.1. V slovarjih in leksikonih

se pojavljajo naslednje oblike:

v angleščini navajamo ponekod britansko in ameriško obliko

catalog(u)ing-in-publication
catalog(u)ing in source
self-cataloguing
pre-natal cataloguing

v francoščini

catalogage à la source

v nemščini

Vorauskatalogisierung
Kurztitelaufnahme
Titelaufnahme vor dem Erscheinen

v španščini

catalogación en la fuente

3.2. Razlaga akronima v sami publikaciji

CIP sam vsebuje v drugih jezikih naslednje oblike:

v angleščini

British Library Cataloguing in Publication Data
Library of Congress Cataloging(-)in(-)Publication Data
National Library of Australia
Cataloguing in Publication data

v nemščini

CIP- Kurztitelaufnahme der Deutschen Bibliothek

v srbohrvaščini

Katalogizacija u publikaciji - CIP (Zagreb)
Katalogizacija na izvoru (Zagreb)
Katalogizacija u publikaciji (CIP) (Beograd)
CIP - Katalogizacija na izvoru (Beograd - JBI)

v makedonščini

CIP - Katalogizacija vo publikacija
CIP - Katalogizacija vo publikacijata

v francoščini

zapis v knjigi (nestandardni bibliografski opis) se pojavlja redko in brez posebne oznake.

v portugalščini

Ficha catalografica (Brazilija)

v holandščini

zasledimo le akronim CIP in naziv knjižnice

v ruščini

se bibliografski opis publikacije pojavlja brez posebne oznake.

Nekateri priročniki (Recommended standards for Cataloguing in Publication, 1986) navajajo tudi oblike, ki jih v praksi nismo zasledili:

v francoščini

Données internationales de catalogage avant publication (CIP) (Kanada)

v portugalščini

Dados de Catalogaçao na Publicaçao (CIP) (Brazilija)

4.0. Ustreznost slovenskega izraza katalogizacija v knjigi

Oznaka **katalogizacija v knjigi** se je v treh letih, kolikor se CIP v slovenskih publikacijah pojavlja, med založniki, knjižni čnimi delavci in laično javnostjo močno utrdila in ustalila tudi v vsakdanji rabi. Ugotavljamo pa, da je izraz katalogizacija v knjigi kljub udomačenosti vsebinsko in pomensko neustrezen.

4.1. Pojem katalogizacija

a) Strokovni izraz **katalogizacija** označuje **dejanje**, **aktivnost** oziroma **postopek**, v katerem nastane kataložni zapis. Soznačnica je glagolnik katalogiziranje. Podatek v publikaciji (CIP) je samo rezultat tega postopka, zato ga ne bi smeli enačiti s postopkom samim. Pomensko pravilno bi smeli rezultat katalogiziranja poimenovati **kataložni zapis, kataložni opis, bibliografski zapis, bibliografski opis, kataložni podatki, bibliografski podatki, skrajšani bibliografski opis** ... itd., vendar vsebinsko tudi ti izrazi niso povsem ustrezni. Pri obravnavanem postopku ne gre za tradicionalni kataložni opis, niti skrajšani bibliografski opis, pač pa ima CIP svoja povsem specifična pravila in tem ustrezen format.

Izraz **kataložni zapis** ne ustreza tudi zato, ker za CIP zajeti podatki pogosto niso popolnoma točni in zanesljivi. Poizkusni projekt v ZDA (1958) je na primer pokazal, da je 48% zapisov CIP vsebovalo podatke, ki niso odražali dejanskega stanja publikacije, čeprav je šlo v večini primerov za manj pomembne podatke. Tudi analiza iz leta 1981 (W. Leung) kaže, da 33-42% (odvisno od strogosti postavljenih kriterijev za primerjavo) zapisov CIP odstopa od končne oblike (in vsebine) kataložnega zapisa.

Zapis CIP (za razliko od kataložnega) popisuje publikacijo pred njenim izidom, običajno zadnji korekturni odtis, ali pa nastane celo na podlagi "ogleda" naslovnice in kazala ali tudi kolofona. V nekaterih zahodnih deželah uporabijo za pripravo zapisa CIP tudi podatke, ki jih založnik ali tiskar pošlje na posebnem obrazcu. Zelo ilustrativen je primer publikacij, ki imajo dva različna zapisa CIP (ameriškega LC in britanskega BL), kataložni listek pa se nato razlikuje od obeh.

b) CIP prinaša poleg bibliografskih podatkov tudi vsebinske oznake (UDK, gesla ali oboje), ki so rezultat **klasifikacije** in ne **katalogizacije**. Katalogizacija - priprava bibliografskega opisa za katalog - je torej tudi s te plati neustrezen izraz, saj je preozek in ne označuje vseh postopkov, ki so zajeti v obdelavi podatkov za CIP.

4.2. Katalogizacija v knjigi

Tudi določilo "v knjigi" ni najustreznejše:

a) CIP se v originalni obliki ne omejuje samo na knjige, temveč uporablja najširši pojem **publikacija**, ki je zato gotovo primernejši.

b) Določilo močno poudarja lokacijo, da je torej nekaj **v knjigi**, kar ne drži vedno, saj je lahko tudi **na** disketi, **na** kaseti itd., ne pove pa bistvenega, da gre za podatke **o tej isti knjigi** oziroma publikaciji. Manjka torej pomensko bistvena prvina.

5.0. CIP v slovenščini

Pri iskanju slovenskega ekvivalenta za **Cataloguing-in- Publication (Data)** moramo upoštevati predvsem dve zahtevi:

1. Izraz mora poimenovati pojav vsebinsko in pomensko natančno in ustrezno, bistvo sporočila pa mora biti vsakomur jasno in razumljivo.

2. Slovenskega poimenovanja ni treba po sili izpeljevati iz originalne oblike ali celo neustreznega prevoda v katerem od jugoslovanskih jezikov.

5.1. Predlog ustreznejšega poimenovanja

CIP prinaša osnovne bibliografske in vsebinske podatke o publi kaciji, v kateri je natisnjen. Temu pomenu do neke mere ustreza izraz **kataložni opis publikacije**, čeprav je **kataložni** pomensko nekoliko preozek (glej 4.1.b).

Temeljni podatki o publikaciji ali **Osnovni podatki o publikaciji** sta ustreznejša termina, ki merita na vse zvrsti knjižničnega gradiva (tj. **publikacije**), istočasno pa tudi ne omejujeta preozko vrste opisa. Kataložni opis CIP v resnici ni niti **popoln** niti **skrajšan** opis, ampak svojevrstna oblika zapisa, ki jo dopolnjuje UDK ali druge predmetne oznake.

Res je, da prinaša podatke o publikaciji tudi **kolofon**, vendar se le-ta od zapisa CIP precej razlikuje in običajno vsebuje več kot samo osnovne podatke (npr. naklado, tiskarno, "Za založbo (odgovoren) ...", datum natisa, sofinancerje itd.)

Komisiji za katalogizacijo pri ZBDS zato predlagamo, da sedanji izraz preimenuje v:

CIP - Osnovni podatki o publikaciji

Pri oblikovanju zapisa v publikaciji naj upošteva tudi naslednji zahtevi:

- poimenovanje zapisa

  CIP - Osnovni podatki o publikaciji

  naj bo grafično poudarjeno, tj.drugačno od sobesedila;
- ime katalogizacijskega centra naj bo v naslednji vrsti, oboje pa naj ločuje od vsebine zapisa CIP vodoravna črta ali prazna vrstica.

6. Uporabljena literatura

Blažević, Dorica & Aleksandra Horvat & Irina Pažameta: Kataložni zapis u publikaciji (CIP) - dosadašnja iskustva i mogućnosti budućeg razvoja. - Zagreb, <1985 ? >

Clason, W.E.: Elsevier's dictionary of library science, information, and documentation. - Amsterdam, 1976

Dimec, Zlata: CIP - Pregled razvoja in primerjava organizacijskih in strokovnih pristopov v ZDA, Kanadi, ZRN in Jugoslaviji (Sloveniji). - Ljubljana, 1989 Seminarska naloga, Filozofska fakulteta, Ljubljana.

Harrod's librarians' glossary of terms used in librarianship, documentation and the book crafts and reference book. - Aldershot, 1987

Katalogizacija u publikaciji (CIP): materijali sa XVI susreta bibliotečkih radnika SR Srbije i SR Makedonije, Vranje 4.-5. jun 1987

Leung, W.: MARC CIP records and MARC LC records : an evaluative study of their discrepancies. V: Cataloguing & Classification Quarterly, vol. 4(1983) 2, str. 27-39

Preporuke za izradu kataložnih zapisa tiskanih u publikaciji (CIP). - Zagreb, 1985

Recommended standards for Cataloguing-in-Publication. - London, 1986

Terminology of documentation. - Paris, 1976

ZDBRJ. Komisija za katalogizaciju: Zapisnik sa sastanka, 17.02.1986

ZDBRJ. 11. skupština, 26.4.1986

ZBDS. Komisija za katalogizacijo: Zapisnik sestanka, 21.3.1986

ZJNB. 8. sednica; 12. maj 1988: Sadržina kataloškog opisa u publikaciji

Po razpravah 21., 22. in 23. seje Bibliotekarske podkomisije pri Inštitutu za slovenski jezik SAZU in Terminološke komisije ZBDS pripravil Ivan Kanič.

GESLOVNIK - GESELNIK

Samostalnika, ki ju ekvivalentno uporabljamo za poimenovanje seznama oz. kataloga gesel, sta z dvema različnima obraziloma izpeljani iz namestniške besede gêslo.

Besedotvorna analiza kaže, da redkejše obrazilo -ovnik označuje človeka, ki je z nečim v zvezi (bukovnik, cerkovnik, čarovnik; izjema peskovnik). Samostalniška pripona -ik, oz. -nik pa kaže na mesto, prostor ali kraj, kjer nekaj je (cenik, imenik, ribnik, jajčnik, travnik).

V našem primeru je besedotvorna podstava gêsel - (izpeljan pridevnik gêselski!); če ji dodamo obrazilo -nik, dobimo izpeljanko gêselnik (kraj, kjer se nahajajo gesla). Nepotrebno obrazilo -ovnik kaže na to, da je bila za besedotvorni postopek vzeta (namesto podstave) kar beseda gêslo v celoti.

V knjižničarskih poimenovanjih se pojavljata v zadnjem času kar obe obliki, vendar bi bolj priporočali novejšo, krajšo in očitno pravilnejšo izpeljanko gêselnik.

KNJIŽNIČNI INFORMACIJSKI SISTEM (KNJIŽNIČNO INFORMACIJSKI SISTEM) KNJIŽNIČNO-DOKUMENTACIJSKO- INFORMACIJSKI SISTEM

Po teoriji sistemov je vsak sistem strukturiran iz temeljnega procesa (podsistema) in upravljalskega procesa (podsistema), med njima pa poteka informacijska povezava (informacijski podsistem). Tako je informacijski proces (podsistem) posebna strukturna celota, ki jo imenujemo s terminom informacijski sistem. Izraz smiselno opredeljujemo z ujemalnimi levimi (in drugimi) prilastki: poslovni informacijski sistem, avtomatizirani informacijski sistem, mednarodni informacijski sistem, itd. Informacijski sistem, ki ga soustvarjajo knjižnice, je potemtakem *knjižnični informacijski sistem* (KIS) (narobe: knjižničnoinformacijski sistem, kjer je osnova sintagma knjižnična informacija, ali celo knjižnično informacijski sistem). Poimenovanje lahko primerjamo z uveljavljeno terminološko sintagmo knjižnična mreža.

Pisava knjižnično-dokumentacijsko-informacijski sistem (v raznih variantah) je pleonazem, ki vsebinsko pomeni le knjižnični informacijski sistem.

Lit.: Belak, Kajzer: Informacijski sistemi, Maribor 1979

Pripravil. B. Rajh

ZUNANJI UPORABNIK

Obiskovalec knjižnice, ki išče informacije ali uporablja knjižnično gradivo, in ki administrativno ni vključen v matično institucijo, t.j., v ustanovitelja knjižnice. To kategorijo uporabnikov vodijo v svojih statističnih pregledih nesamostojne knjižnice (fakultet, visokih šol, inštitutov, delovnih organizacij), ki so sicer primarno namenjene "domačim uporabnikom" (pedagoško-znanstvenim delavcem, študentom in raziskovalcem, ki so delovno vključeni v matično institucijo).

Pripravil: Tomaž Kobe

UNIVERZNA /UNIVERZITETNA/ VISOKOŠOLSKA KNJIŽNICA

Razvoj

V jugoslovanski in slovenski leksikalni in enciklopedični literaturi je izrazoslovje s področja bibliotekarstva upoštevano šele v enciklopedijah Leksikografskega zavoda iz Zagreba. Tako so leta 1955, po takrat veljavnih bibliotekarskih strokovnih opredelitvah, vrste knjižnic označene takole:

...Knjižnice se delijo na znanstvene, ljudske in mešane. Znanstvene knjižnice podpirajo znanstveno delo in znanstveno poučevanje ali na splošno (splošne znanstvene knjižnice, npr. osrednje univerzitetne knjižnice) ali na določenem znanstvenem področju (specialne znanstvene... knjižnice, npr. knjižnice posameznih fakultet ali zavodov na univerzah...) /ELZ 1, Zagreb 1955, str. 476./

Oziroma istočasno v drugem primeru:

...Od znanstvenih knjižnic nekatere podpirajo splošni razvoj znanosti ali niz znanstvenih področij (naravoslovnih ali zgodovinsko-filoloških): to so splošne znanstvene knjižnice, kot so...glavne knjižnice univerze... Specialne znanstvene knjižnice služijo preučevanju neke stroke ali na splošno raziskovanju na omejenem znanstvenem področju... /EJ 1, Zagreb 1955, str. 519, M. Rojnić./

V okviru univerz delujoče knjižnice niso bile definirane kot samostojna vrsta knjižnic, marveč samo kot organizacijska oblika v okviru vrste znanstvenih knjižnic, in sicer ali kot splošne znanstvene knjižnice (glavne knjižnice univerz, osrednje univerzitetne knjižnice) ali kot specialne znanstvene knjižnice (knjižnice posameznih fakultet ali zavodov na univerzah). Izraz *univerzitetna knjižnica* je že iz starejšega (predvojnega) obdobja veljal samo za poimenovanje glavne oziroma osrednje knjižnice v okviru univerze.

Tako določa tudi prvi jugoslovanski bibliotekarski enciklopedični leksikon iz leta 1964:

Univerzitetna knjižnica je vrsta univerzalne knjižnice, ker njen knjižni fond sestavljajo publikacije z vseh področij ljudskega znanja, organizirana pa je za potrebe (in poučevanje) univerze (t.j. vseh fakultet) /Grubači, Enciklopedijski leksikon bibliotekarstva, Sarajevo 1964, str. 277./

V povojnem obdobju je UNESCO v svojih letnih poročilih in statistikah od leta 1952 dalje začel posebej upoštevati tudi univerzitetne knjižnice. V letu 1970 pa je priporočil vsem državam članicam novo delitev na vrste knjižnic, ki je bila leta 1974

uveljavljena kot mednarodni standard. V njem so kot posebna vrsta knjižnic upoštevane tudi:

Knjižnice na visokošolskih ustanovah: so namenjene v prvi vrsti študentom in profesorjem na univerzah in drugih visokošolskih ustanovah, lahko pa so namenjene tudi javnosti. Ta kategorija razlikuje med:

- glavno ali osrednjo univerzno var. prev. (univerzitetno) knjižnico ali skupino univerznih knjižnic, ki so lahko lokacijsko ločene, a imajo isto upravo (var. ki so sicer na različnih krajih, vendar pod istim vodstvom);
- knjižnicami univerznih inštitutov (var. ustanov) ali fakultet (var. in oddelkov), ki ne sodijo ne tehnično ne upravno pod glavno ali osrednjo univerzitetno knjižnico);
- knjižnicami visokošolskih zavodov (var. ustanov), ki niso sestavni del univerze.

/Prim. UNESCO, Statistical Yearbook; delovni prevod v Bibliotekarskem centru NUK; var. prev. Hartman, Knjižnica 30/1986, 3/4, str. 2-3/.

Med knjižnice visokošolskih ustanov uvršča mednarodni standard tudi knjižnice univerznih inštitutov, ki ne sodijo v vrsto specialnih knjižnic.

Na to klasifikacijo se načelno sklicujejo tudi prvi jugoslovanski standardi za knjižnice univerz iz leta 1975. Vendar pri tem ne uvajajo novih terminoloških oznak po vzoru mednarodnega standarda, ampak uporabljajo poimenovanje univerzitetna knjižnica ter ga razširijo na vse knjižnice v okviru univerz in ga terminološko nedosledno uporabljajo:

...Univerzitetne (sh. original povsod: univerzitetske) knjižnice so znanstvene knjižnice splošnega in specialnega značaja. Pripadajo kategoriji knjižnic visokih šol (UNESCO- klasifikacija) .... Pojem - *univerzitetna knjižnica* - obsega hkrati splošno (osrednjo ali glavno) knjižnico neke univerze splošnega znanstvenega značaja in fakultetne knjižnice, ki so specialnega znanstvenega značaja, ker so namenjene razvoju določenih znanstvenih disciplin ... /Standardi za biblioteke univerziteta u Jugoslaviji, Sarajevo 1975. Odj.: Šesta skupština Saveza društava bibliotekara Jugoslavije, Sarajevo 1976, str. 152./

Opomba: Pozneje se na nekaterih mestih pojavljajo tudi druge terminološke formulacije: opšta biblioteka univerziteta (prev. splošna knjižnica univerze oziroma splošna univerzna knjižnica), ostale biblioteke univerziteta (prev. druge knjižnice univerze oziroma druge univerzne knjižnice) - po sh. originalu npr.: fakultetske, seminarske, katedarske, zavodske isl; tam, str. 152, 153, 155, 158), univerzitetske odnosno fakultetske biblioteke dužne su (primer razlikovanja med osrednjo univerzitetno knjižnico in fakultetno knjižnico - tam, str. 157).

V slovenskem prevodu oziroma dopolnjeni redakciji teh standardov iz leta 1980 pa so terminološke oznake naslednje:

...Univerzne knjižnice so delovne organizacije ali delovne enote ... Z izrazom univerzna knjižnica označujemo hkrati osrednjo - univerzitetno knjižnico univerze, knjižnice visokih in višjih šol ter drugih organizacij združenega dela, ki s svojo dejavnostjo zagotavljajo pogoje za uresničevanje visokošolskega izobraževanja (knjižnice inštitutov in knjižnice v domovih za študente). Univerzitetna knjižnica je osrednja knjižnica univerze in v njo združenih visokošolskih delovnih organizacij. Univerzne knjižnice visokih in višjih šol ter inštitutov so specialne knjižnice, knjižnice v domovih za študente so splošnoizobraževalne knjižnice ... (Standardi za univerzne knjižnice, vključene v knjižnično-informacijski sistem Slovenije (predlog), Ljubljana-Maribor 1980.)

Tudi v tem primeru ni prevzeto novo poimenovanje po mednarodnem standardu. Pojavlja pa se oznaka univerzna knjižnica, in sicer najprej kot poimenovanje za vse knjižnice na področju visokošolskega izobraževanja, ki pa je nato omejeno na knjižnice visokih in višjih šol ter inštitutov, ker je osrednja knjižnica univerze poimenovana kot univerzitetna knjižnica.

Prepletanje med starejšo in sodobno vsebinsko in terminološko opredelitvijo vrst knjižnic je značilno tudi za novo izdajo jugoslovanske enciklopedije. Po njej razlikujemo poleg nacionalnih, splošnih znanstvenih, šolskih, specialnih, vojaških in ljudskih tudi univerzitetne knjižnice. Te so označene takole:

...Univerzitetne knjižnice (osrednje univerzitetne, fakultetne, seminarske, inštitutske) so namenjene predvsem predavateljem za pouk in študentom za učenje ... /EJ 1, slov., Zagreb 1983, str. 669, A. Stipčević/.

Novo mednarodno opredelitev te vrste knjižnic je strokovno prevzel in pravno uveljavil šele novi slovenski zakon o knjižničarstvu iz leta 1982, ki glede obravnavanega knjižničarskega strokovnega področja določa:

Po ožjem namenu delovanja in po krogu občanov, ki so jim predvsem namenjene, so knjižnice: ...

- visokošolske oziroma univerzitetne, ...

Dejavnost visokošolskih oziroma univerzitetnih knjižnic je namenjena predvsem vzgojnoizobraževalnemu procesu in raziskovalnemu oziroma umetniškemu delu ter potrebam študentov in delavcev na višjih in visokih šolah. ... /Zakon o knjižničarstvu. Obj. Uradni list SRS 27/1982, Knjižnica 27, 1983, 1/4, str. 123./ Prvi del terminološke oznake (visokošolske knjižnice) in opredelitev njene dejavnosti strokovno temelji na mednarodnem standardu in na slovenskih zakonskih določilih o visokem šolstvu (1975) oziroma usmerjenem izobraževanju (1980), ki vključuje tudi visokošolsko izobraževanje, kakor se strokovno in uradno označuje

ta del organiziranega izobraževalnega procesa. Po teh določilih organizira knjižnico visokošolska izobraževalna organizacija.

Drugi del terminološke oznake (univerzitetne knjižnice) pa temelji tako na določilu istih predpisov, da so sestavni del univerze lahko tudi knjižnice, kakor tudi na tradiciji, da je to uveljavljeno poimenovanje za glavno knjižnico neke univerze. Eden izmed elementov razlikovanja med visokošolskimi oziroma univerzitetnimi knjižnicami je tudi njihov pravni status, kakor je iz prakse opredeljen tudi v strokovnih standardih: visokošolske knjižnice so nesamostojne knjižnične enote visokošolskih delovnih organizacij, univerzitetne knjižnice pa so samostojne knjižnične delovne organizacije.

Takšna celovitejša terminološka in vsebinska opredelitev visokošolskih in univerzitetnih knjižnic je predstavljena v strokovnem učbeniku oziroma priročniku Osnove knjižničarstva, Ljubljana 1987 (str. 62-64).

V ilustracijo stanja po Jugoslaviji: mednarodnim standardom so se edini približali v Bosni in Hercegovini (zakon 1986), kjer tudi označujejo kot posebno vrsto visokošolske in univerzitetne knjižnice; o visokošolskih in osrednji univerzitetni knjižnici govori zakon v Makedoniji (1976), samo o visokošolskih knjižnicah v Vojvodini (1976); nič o tej vrsti knjižnic ne vsebujejo predpisi na Hrvaškem (1973), v Črni gori (1977), na Kosovu (1978) in v Srbiji (1984). /Prim. Barać, Zbornik propisa o bibliotekarstvu u SFRJ, Beograd 1987./

Ugotovitve

Po sodobnih načelih se vrste knjižnic določajo po namenu njihovega delovanja in po krogu uporabnikov ter po pravni organiziranosti strokovnega področja oziroma njegovega nosilca, kjer knjižnice delujejo.

Obravnavana vrsta knjižnic deluje na področju visokošolskega izobraževanja, katerega pravni nosilci so visokošolske organizacije ter univerza kot njihovo strokovno, poslovno in samoupravno združenje. Od posameznega nosilca je odvisen pravni status z njim povezane knjižnice, namen njenega delovanja in krog njenih uporabnikov.

Knjižnice posameznih visokošolskih organizacij delujejo v njihovem sestavu, namen njih delovanja in krog uporabnikov pa se pokrivata z ožjim ali širšim specialnim strokovnim področjem visokošolskega izobraževalnega in raziskovalnega delovanja ustanovitelja.

V univerzo povezane knjižnice so samostojne delovne organizacije, katerih namen je, da s svojim delovanjem omogočajo študijsko, raziskovalno in znanstveno delo na vseh strokovnih področjih, ki se povezujejo v okviru univerze, in vsem zanje zainteresiranim uporabnikom.

Za knjižnice, ki delujejo v okviru posameznih visokošolskih organizacij (fakultete, visoke in višje šole, umetniške akademije oziroma njihovi oddelki, inštituti ipd.), je primerna terminološka oznaka: visokošolska knjižnica. Ta se sklada tudi s priročili mednarodnega standarda o vrstah knjižnic.

Za knjižnice, ki delujejo v okviru univerze, je primerna terminološka oznaka: univerzitetna knjižnica. Pri tem je po besedilu mednarodnega standarda in jugoslovanskih standardov ter po starejših strokovnih opredelitvah možno razlikovati med glavno in osrednjo univerzitetno knjižnico: glavna univerzitetna knjižnica deluje na vseh strokovnih področjih iz delokroga univerze; osrednja univerzitetna knjižnica deluje na določenih širših strokovnih področjih v delokrogu univerze.

Beseda univerzen, -zna, -zno je s pravopisnega stališča pravilna izpeljanka iz besede univerza. Vendar je iz nemščine prevzeta sopomenska oblika univerziteten, -tna, -tno tako široko uveljavljena, da je ni mogoče nasilno izločiti iz slovenskega splošnega oziroma strokovnega besedišča. Glede na to oznaka univerzna knjižnica ni primerna za strokovno terminološko poimenovanje obravnavanih visokošolskih knjižnic oziroma univerzitetnih knjižnic.

(Sprejeto na seji terminološke komisije 17. marca 1989)

Pripravil: dr. Branko Berčič

BOŽA PLENIČAR: SLOVENSKA BIBLIOTEKARSKA BIBLIOGRAFIJA

Borut, OSOJNIK: Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

1. **Serijske publikacije in monografije do 1984**
2. **Izbor člankov in prispevkov v serijskih publikacijah in zbornikih do 1944.**
   Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica 1989. 93, XIII str.

"Slovenska bibliotekarska bibliografija 1945 - 1980" izpod peresa naše priznane bibliografke Bože Pleničar je dobila svoje logično nadaljevanje. Kolikor smo priča razvoju in napredku bibliotekarske stroke, toliko je močnejša potreba po takem bibliografskem pregledu. Bibliografija je nastala kot raziskovalna naloga, ki je terjala, kakor Pleničarjeva uvodoma tudi sama omenja, ogromno delo, posebej pri zbiranju gradiva, pa tudi pri izboru, saj so upoštevana tudi dela iz "mejnih področij" - informatike, računalništva, knjigotrštva itd. To seveda bibliografiji šele podeli pravo vrednost. Danes, v času informacijskih sistemov in moči medijev, se tudi sama bibliotekarska stroka razvija ravno s prepletanjem in upoštevanjem dosežkov drugih znanosti. Prav taka pa mora biti tudi bibliografija, če naj bo resnični pripomoček za raziskovalca bibliotekarske stroke.

Bibliografija ima dva dela:

I. Serijske publikacije in monografije do leta 1984 (675 enot)

II. Izbor člankov in prispevkov v serijskih publikacijah in zbornikih do 1944 (958 enot)

Prvi del bibliografije ima tri poglavja:
a. serijske publikacije
b. monografske publikacije
c. kazala

Serijske publikacije so urejene po abecedi naslovov, sledijo jim publikacije z interno problematiko posameznih knjižnic, ki so popisane pri abecedno urejenih

nazivih knjižnic. Monografije so urejene po sistemu univerzalne decimalne klasifikacije, v vsaki skupini pa po abecedi avtorjev. Publikacije o slovenskih javnih knjižnicah so popisane v okviru skupine (specialne, šolske itd.,) po abecedi krajev. Vsaka podskupina teh knjižnic vsebuje kot podskupino tiskane kataloge teh knjižnic.Bibliografski opis ustreza mednarodnemu standardu (ISBD).

Drugi del vsebuje izbor člankov do vključno leta 1944. Kot prvi del, je tudi drugi urejen po sistemu UDK, v okviru skupin pa po abecedi avtorjev oziroma abecedi krajev pri skupinah knjižnic. Bibliografski opis se ravna po slovenski bibliografiji.

Vsak del posebej je opremljen z imenskim kazalom ter kazalom po UDK vrstilcih, obema pa je skupno še predmetno kazalo ter geslovnik, ki ga prinaša ta bibliografija pravzaprav kot novost. Bibliografsko gradivo je namreč dostopno tudi kot podatkovna zbirka na mikro računalniku.Za morebitne uporabnike zbirke se v bibliografiji nahaja seznam gesel, ki ga je sestavila S.K. Bibliografija s tem nekako presega običajno knjižno raven. Čeravno ne brez otroških bolezni, se tako vsaj spogleduje z sodobnejšimi načini komuniciranja.

Glede na "interdisciplinarnost" bibliotekarstva kot stroke, še posebej v novejšem času, že pri bežnem pregledu naletimo na splošen problem vseh bibliografij,to je na razvrstitev posameznih enot v skupine po strokah. V gradivu je namreč precej enot, ki bi lahko bile uvrščene v dve ali celo več skupin, oziroma popisane večkrat. Interdisciplinarnost se kaže kot "objektiviteta" tako bibliotekarske stroke kot bibliografije same, zato bi bilo morda smiselno nakazati to dvojnost pri posameznih prispevkih oziroma strokovnih skupinah z dodatnimi opozorili. V tem kontekstu so, na kar nas avtorica tudi sama opozarja, posvetovanja bibliotekarskih društev popisana skupaj, ne glede na tematiko, medtem ko so posvetovanja in seminarji z drugih področij popisani tematsko. Kot specifičen problem se je, še posebej pri računalniškem seznamu gesel, zastavil problem "tipologije" knjižnic, se pravi terminov kot so ljudska, javna, splošnoizobraževalna ... knjižnica. Tu naletimo na problem takoimenovanega širšega družbenega in historičnega konteksta. Knjižnice namreč spreminjajo nazive kot po tekočem traku, njihove funkcije pa se pravzaprav v večini primerov ne menjajo skupaj z nazivi. S tem pa postajajo ti termini večpomenski in mnogo preveč formalni. Avtorica v uvodu sama omenja, da je skušala zajeti vsaj deloma, kolikor je pač v njeni moči, historični kontekst, namreč tako, da je npr. v poglavju o NUK vključila tudi dela, ki govore o njeni predhodnici Univerzitetni knjižnici ipd.

Bibliografija sicer ni luksuzno opremljena, vezana v usnje, obrobljena z zlatom, je pa funkcionalna, racionalna in dovolj pregledna.Namenjena je uporabi ter s tem napredku in prikazu stroke. Bibliografija kot celota nam daje na vpogled tudi področja, s katerimi smo se posebej ukvarjali, se povezovali in sodelovali s svetom, pa tudi področja, ki smo jih zapostavljali ali pa se z njimi sploh nismo ukvarjali.

Povedano in prebrano nam torej pokaže , da je pričujoča bibliografija temeljno delo, nujno potrebno za razvoj bibliotekarske stroke. Priprava takega dela terja od sestavljalca veliko naporov, iznajdljivosti in doslednosti. Sestavljalec pričujoče bibliografije pa je Boža Pleničar, ki ni "kdorsibodi" slovenske bibliografske dejavnosti.Zato je bibliografija taka, kot je. Pregledna, dosledna in uporabna. In nikakor ni namenjena le ležanju na knjižnih policah, vzeti jo je treba v roke. Eventualni "manjki" so kvečjemu rezultat objektivnih okoliščin, oziroma "substance" bibliografske dejavnosti, nikakor ne sestavljalke, kateri smo lahko za omenjeno delo iz srca hvaležni in ji želimo (pa tudi nam samim) še mnogo bibliografij.

JOŽE MUNDA - 60-LETNIK

Ker presenetljivo je, koliko zmore v šestdesetih letih življenja ustvariti strokovnjak na različnih, čeprav sorodnih področjih, če je zavzet in discipliniran delavec. Tak delavec je strokovni svetnik prof. Jože Munda, ki je v februarju obhajal svoj jubilej.

Jože Munda se je rodil 20.2.1930 v Novem mestu. Srednjo šolo in filozofsko fakulteto (slovenski jezik in književnost) je končal v Ljubljani. Že kot študent je honorarno sodeloval pri delu za "Bibliografiju razprava, članaka i književnih radova" zagrebškega Jugoslovanskega leksikografskega zavoda. To delo je organiziral v Sloveniji takratni vodja bibliografskega oddelka Narodne in univerzitetne knjižnice prof. Janez Logar. Jožetu Mundi, ki se je l. 1958 redno zaposlil pri Jugoslovanskem leksikografskem zavodu, je priskrbel delovni prostor v bibliografskem oddelku NUK, s katerim je skladno zaživel. Tako je bilo za nas bibliografe po odhodu prof. Logarja v pokoj kar samo po sebi razumljivo, da je l. 1969 prevzel njegovo mesto in postal delavec NUK. Vodil je bibliografski oddelek in urejal Slovensko bibliografijo do novembra 1979, ko je postal glavni urednik Slovenskega biografskega leksikona pri Inštitutu za slovensko literaturo Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Delo Jožeta Munde je neverjetno obsežno in mnogostransko. Njegova bibliografija obsega več kot 200 enot, to je obsežnih ali krajših objavljenih del. Vsega ne moremo niti omeniti, kaj šele, da bi naštevali. Le nekaj:

KNJIŽNIČARSTVO

Kot bibliotekar NUK je Jože Munda pomemben predvsem kot izredno ustvarjalen bibliograf. Razen tega, da je deset let urejal Slovensko bibliografijo, je od 1969 do 1980 tudi predaval predmet Bibliografija na Pedagoški akademiji, od 1971 do 1983 pa na tečajih za pripravo na strokovne izpite bibliotekarske stroke. Bil je tudi izpraševalec pri izpitni komisiji in član komisije za podeljevanje bibliotekarskih strokovnih nazivov v Sloveniji.

Več let je delal v samoupravnih in strokovnih organih NUK. V stanovskem društvu pa je bil dolgo let član izvršilnega odbora Društva bibliotekarjev Slovenije in Zveze društev bibliotekarjev Jugoslavije, vodja komisije za bibliografijo in urednik strokovnega glasila Knjižnica.

Od njegovih objavljenih del naj omenimo na tem področju predvsem 22. zv. Literarnega leksikona CZ "Knjiga", članke o bibliografiji in priložnostne članke. Med strokovnimi bibliografijami so pomembne bibliografije slovenskih založb (Slovenske Matice, Drž. založbe Slovenije, Cankarjeve založbe), ki izhajajo z občasnimi nadaljevanji; bibliografska kazala revij (Ljubljanski zvon, Jezik in slovstvo...); katalogi slovenskih knjižnih razstav (za l. 1972, 1977, 1979, 1981, 1983); bibliografije slovenskega predvojnega socialističnega in marksističnega tiska; slovenske planinske bibliografije (Gore v besedi, podobi in glasbi, Plezalni vzponi); "Miniaturna knjiga" (bibliografija mednarodne razstave v Ljubljani 1984) in še mnoge, predvsem osebne bibliografije.

LEKSIKOGRAFIJA

Kot leksikograf je prof. Munda še vedno aktiven sodelavec Jugoslovanskega leksikografskega zavoda, zadnjih enajst let pa glavni urednik Slovenskega biografskega leksikona.

SLOVENISTIKA

Jože Munda je sodelavec komentiranih izdaj slovenskih klasikov (Cankar, Trdina...); pripravil je pet knjig Cankarjevih pisem in Prijateljevo Slovensko kulturnopolitično in slovstveno zgodovino. Piše tudi literarnozgodovinske članke in ocene.

Slovenski bibliografi, zlasti delavci bibliografskega oddelka NUK pa poznamo tudi Mundov človeški lik. Kot delavec je zelo discipliniran, natančen, temeljit in marljiv - samo tako zmore opraviti toliko dela. Kot vodja delovne enote prepriča najbolj s svojim zgledom. Pri tem ni hladen strokovnjakar, ampak dober kolega in prijazen delovni tovariš. Zelo rad pomaga vsakomur, ki pride k njemu po strokovni nasvet. Ničkolikokrat je bilo že napisano, da so okrogle obletnice primeren trenutek, da se jubilant ozre na prehojeno pot in si začrta pot za naprej. Prof. Munda lahko to stori z veseljem. S svojim delom je obogatil slovensko knjižničarstvo, zlasti njegovo bibliografsko dejavnost, slovensko leksikografijo in slovensko literarno zgodovino.

Prof. Munda, želimo vam še mnogo ustvarjalnih let!

Boža Pleničar
v imenu slovenskih bibliografov

SKLEPI 7. SKUPŠČINE ZBDS V RADENCIH

Na posvetovanju ZBDS v Radencih 9.-10. novembra 1989 so bili sprejeti naslednji sklepi:

1. ZBDS je desetletja usmerjala razvoj bibliotekarstva v Sloveniji. Ker je za uspešno delo knjižnic poglobljeno strokovno delo v društvih izredno pomembno, je treba vedno znova spreminjati metode dela in iskati najboljše možnosti. Težišče delovanja je treba prenesti na sekcije, ki se morajo kadrovsko okrepiti. Sekcije bi lahko delovale kot okrogle mize, na katerih bi razpravljali o pripravljenih elaboratih ali referatih. Širši krog strokovnjakov bi omogočal strokovno preverjanje in ocenjevanje novega znanja. Tako zastavljeno delo sekcij bi bilo mogoče organizirati, če bi se povezovalo s permanentnim izobraževanjem. Knjižnice so dolžne skrbeti za permanentno izbobraževanje svojih delavcev in v ta namen namenjati tudi določena sredstva. Sekcije se morajo sestajati večkrat letno. Svoje ugotovitve in predloge bi prikazale na posvetovanju ZBDS, ki bi se organiziralo vsako drugo leto. Strokovno ali celo raziskovalno delo je treba ločiti z motivacijskim delom. Za uveljavljanje strokovnih spoznanj je potrebno v društvo pritegniti večje število mladih bibliotekarjev. Posebej pa se je treba posvetiti tistim bibliotekarjem, ki delajo samo v šolskih ali specialnih knjižnicah in imajo zaradi strokovne izolacije in nerazumevanja okolja posebne probleme.

2. Strokovni svet, ki ga je v knjižničarstvo uvedel Zakon o knjižničarstvu leta 1982, mora postati in ostati soodločujoči dejavnik slovenskega knjižničarstva. Organiziran mora biti tako, da bodo v njem knjižničarski delavci uveljavljali svoje predloge in razvijali knjižnice v skladu z razvojem v svetu.

3. Narodni in univerzitetni knjižnici je treba omogočiti, da začne razvojni oddelek z matično službo v celoti opravljati svoje delo. Nastaviti je treba strokovno službo za šolske in splošnoizobraževalne knjižnice.

4. Knjižnični informacijski sistem Slovenije je v skladu z Zakonom o knjižničarstvu zasnovan kot sistem, v katerem so knjižnice funkcionalno in strukturalno povezane v medsebojno odvisno in kooperativno mrežo. Podlaga za učinkovito delovanje sistema pa je knjižničarskim standardom prilagojena računalniška infrastruktura. Čimprej je treba ugotoviti, kateri računalniški programi, ki jih nekatere splošnoizobraževalne knjižnice že uporabljajo, omogočajo racionalno in ekono-

mično računalniško podprtost vsega poslovanja, od akcesijskih poslov do izposoje. Treba pa je sprejeti določilo, po katerem bo pogoj za matičnost neke splošnoizobraževalne knjižnice njena računalniška povezava v vzajemnem katalogu in v sistemu ATLASS.

5. Naloga splošnoizobraževalnih knjižnic je, da svoje delovanje razširijo tudi na posebne vrste uporabnikov, na slepe in ostale telesno ali kako drugače prizadete. Ena od velikih splošnoizobraževalnih knjižnic (npr. Knjižnica Otona Župančiča v Ljubljani) bi morala organizirati študijski center, ki bi imel na voljo tudi sodobno tehnologijo, posebej prirejeno za prizadete. V Sloveniji bi morali tudi ti uporabniki dobiti možnost, da pridejo do znanstvene literature in da lahko za ključujejo študije na najvišjih ravneh.

6. Poskrbeti je treba, da bodo čimprej sprejeti in uveljavljeni standardi za šolske knjižnice, s pomočjo katerih bodo šolske knjižnice uvrščene v obvezni izobraževalni program.

7. Izobraževanje profesionalnih knjižničarjev je pogoj za uspešno delovanje knjižnic. Zato bi morala društva bibliotekarjev in knjižnice kontinuirano podpirati uveljavljanje in razvoj bibliotekarskega visokošolskega študija, zlasti pri nadaljnjem posodabljanju študijskih programov in pri kadrovskem dopolnjevanju oddelka za bibliotekarstvo na Filozofski fakulteti za vse oblike izobraževalnega in raziskovalnega dela.

8. Osrednja tema letošnjega posvetovanja je bila "Knjižnica in javnost". Avtorji referatov so sistematično obdelali pomen in oblikovanje identitete ter marketinga v knjižnicah. Predstavili so nova in izredno koristna spoznanja, ki jih je treba začeti praktično izvajati v knjižnicah. V vseh predavanjih in razpravah pa je bila prisotna tudi temeljna misel, da je treba določneje opredeljevati dejavnost vsake posamezne knjižnice in le-to kontinuirano in z najprimernejšimi metodami predstavljati javnosti.

9. Ker opravljajo knjižnice dejavnost posebnega družbenega pomena, je potrebno izdelati etični kodeks knjižničarjev, ki bo določal pravila za ravnanje in delovanje knjižničarjev v skladu z etičnimi načeli v stroki in družbi.

Radenci, 10.11.1989

ZVEZA BIBLIOTEKARSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Organi ZBDS za obdobje 1989-91:

Predsedstvo ZBDS:

Predsednik: Tomaž Kobe, NUK
Namestnik predsednika: Nada Češnovar, CTK
Tajnik: Silva Novljan, NUK
Blagajnik: Zdenka Rudolf, NUK
Člani: Ivan Kanič (DB Ljubljana)
Ludvik Kaluža (DB Gorenjske)
Irena Sapač (DB Maribor)
Špela Marin (DK Celje)
Vlasta Zaberčnik (DK Ravne)
Ivanka Kužnik (DK Dolenjske)*
Nives Andrič (DK Primorske)
Vera Gorički (DK Pomurja)

Predsedniki sekcij:

- za univerzne knj. : Snežana Bahor, ODK J. Goričarja, Ljubljana
- za specialne knj. : Nada Tržan-Herman, Lek Ljubljana
- za šolske knj. : Polona Lah-Skerget, Srednješolski center PTT
- za SIK: Nataša Petrov, ŠK Mirana Jarca, N. mesto

Samoupravna družtvena kontrola:

1. Samo Valentinčič, K. J. Mazovca, Ljubljana
2. Silva Novljan, NUK, Ljubljana,
3. Tone Praznik, KOŽ-Delavska knjižnica, Ljubljana

---

* nova predsednica od 1/90 = Silva GOMIŠČEK

Disciplinsko sodišče:

1. Ivan Pintarič, KOŽ, Ljubljana
2. Miloš Rybar, Filozofska fakulteta, Ljubljana
3. Marija Fabjančič, Biblioteka SAZU, Ljubljana

Delegata ZDBDJ:

1. Tomaž Kobe, NUK
2. Ivan Kanič, CEK

Uredniški svet revije Knjižnica:

Predsednik: mr. Mirko Popovič, NUK

Člani:
1. Jože Vugrinec - DB Pomurja
2. Ludvik Kaluža - DB Gorenjske
3. Nataša Petrov - DB Dolenjske
4. Janez Mrdavšič - DK Koroške
5. Mirko Nidorfer - DB Maribor
6. Nada Čučnik-Majcen - DB Ljubljana
7. Marta Fili - DB Primorske
8. Jože Čakš - DK Celje

Uredniški odbor revije Knjižnica

1. Jelka Gazvoda - glavna in odgovorna urednica
2. Stanislav Bahor
3. Martin Grum
4. Zlatka Rabzelj

Kalanov sklad:

1. Dr. Branko Berčič (predsednik)
2. Mr. Mirko Popovič
3. Maks Veselko
4. Lepša Šturm
5. Darja Kramberger

Odbor za Čopova priznanja:

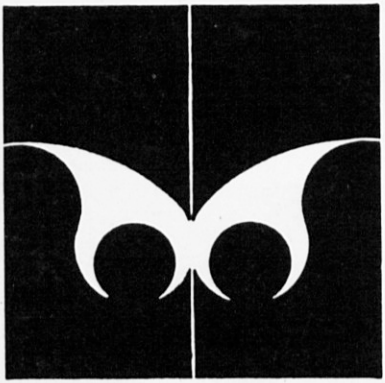
1. Franc Drolc (predsednik)
2. Miša Sepe
3. Sonja Haberl
4. Nada Čučnik-Majcen
5. Ana Martelanc

Predsedniki strokovnih komisij:

1. Martina Šircelj - Komisija za šolanje in izobraževanje bibliotekarskih kadrov
2. Mihaela Mohar - Komisija za gradnje
3. Martin Grum - Komisija za bibliografijo
4. Franci Zore - Komisija za klasifikacijo
5. Irena Sapač - Komisija za avtomatizacijo
6. Jože Kokole - Komisja za enoten KIS
7. Ivan Kanič - Komisija za bibliotekarsko terminologijo
8. Alenka Kanič - Komisija za katalogizacijo
9. Mihael Glavan - Komisija za zaščito knjižničnega gradiva

NAVODILA AVTORJEM

- Rokopise sprejema uredništvo revije oziroma glavni urednik na naslov ZBDS s pripisom "Za Knjižnico".
- Prispevek naj bo tipkan enostransko na formatu A4, prva vrsta v odstavku naj bo umaknjena, presledka med vrstami pa dva (30 vrst na eni strani).
- Naslovu rokopisa (na posebnem listu) morata slediti ime in priimek avtorja z naslednjimi podatki: avtorjev poklic, delovno mesto in popoln naslov. Dodati je potrebno številko žiro računa oziroma izjavo, da žiro račun ni potreben, ter višino krajevnega in občinskega samoprispevka v kraju avtorjevega stalnega bivališča.
- V primeru, da je prispevek napisalo več avtorjev, naj vsak od njih posreduje podatke iz tretje alineje, razen tega pa še svoj delež pri prispevku v odstotkih ali številu strani.
- Rokopisu članka je potrebno priložiti povzetek, ki naj ne bo daljši od 100 besed; po želji lahko avtor sam poskrbi za prevod naslova in povzetka v angleščino.
- Besedila, ki jih uvrščamo v Zapise ali druge rubrike, ne potrebujejo povzetka.
- Rokopis članka naj bo opremljen z UDK vrstilcem, po želji pa tudi s ključnimi besedami.
- Na verziji članka, ki ga avtor pošlje v objavo, ne sme biti nobenih popravkov. Tipkopis mora biti čitljiv in po možnosti lektoriran.
- Citirana dela naj bodo prav tako na posebnem listu, tipkana z enakim presledkom kot ostalo besedilo in označena z enakimi številkami kot v besedilu. Pri navajanju člankov iz revij je potrebno označiti ime in priimek avtorja, naslov, kraj izdaje, letnik, letnico, številko in strani, na katerih je članek izšel. Pri citiranju monografij je za popolnost podatkov treba upoštevati tudi izdajatelja oz. založbo.
- Stil besedila mora ustrezati namenu - drugačen je v strokovnem članku kot v zapisu, pregledu ali oceni. Pred dolgimi poglavji svetujemo kratek uvod s poglavitnimi ugotovitvami. Podčrtati je potrebno le tiste dele besedila, ki naj bi bili v tisku drugačni (npr. polkrepko, ležeče).
- Citati morajo biti natančno označeni, naveden mora biti vir: ime in priimek avtorja, naslov publikacije, kraj in leto izdaje, stran.
- Uredništvo sprejema le taka besedila, ki še niso bila objavljena drugje in niso predložena v objavo v kakem drugem časopisu (za to odgovarja avtor).

Knjižnica. Glasilo Zveze bibliotekarskih društev Slovenije – Glasilo izdaja Zveza bibliotekarskih društev Slovenije – Letnik ima štiri številke – Glavna in odgovorna urednica Jelka Gazvoda – Člani uredniškega odbora Stanislav Bahor, Martin Grum, Zlatka Rabzelj – Naslov uredništva: ZBDS, Narodna in univerzitetna knjižnica, Turjaška 1, 61000 Ljubljana, Jugoslavija – Žiro račun 50100-678-47436 – Tisk NUK, Ljubljana